

Santtu Yli-Tokko

**SUOMI-NEITO JA TÄMÄN RINNAKKAIS-
HAHMOT *KURIKASSA* 1905–1921**

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2024

TIIVISTELMÄ

Santtu Yli-Tokko: Suomi-neito ja tämän rinnakkaishahmot *Kurikassa* 1905–1921

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Historia

Huhtikuu 2024

Suomi-neidon, Suomen kansallisen henkilöitymän, hahmoa käytettiin 1900-luvun alussa kaikkien suomalaisten puolueiden poliittisessa viestinnässä, eikä hahmolla ollut yhtä vakiintunutta muotoa. Suomi-neito oli yleinen hahmo 1900-luvun alun poliittisten humorilehtien sivuilla, missä sillä hyökättiin lehden poliittisia vastustajia vastaan. Perinteisesti Suomi-neito on nähty oikeistolaisena ja kansallismielisenä symbolina, mutta myös suomalaisen vasemmiston pilalehti, *Kurikka*, käytti Suomi-neitoa omassa retoriikassaan.

Tutkielma analysoi *Kurikan* suhdetta Suomi-neitoon ja tähän rinnastettaviin hahmoin, alkaen *Kurikan* perustamisesta ja päättyen 1920-luvulle, minne tultaessa Suomi-neidon hahmo alkaa kadota lehden sivuilta. Tutkielman tavoitteena on luoda kuva siitä, miten *Kurikka* käyttää Suomi-neidon hahmoa yhdessä sosialistisen retoriikan kanssa, millaisia Suomi-neitoja lehti käyttää ja mitä se pyrkii niillä sanomaan. Aineiston luokittelu nosti olennaisen tarkentavan kysymyksen siitä, mikä oikeastaan määrittää Suomi-neidon, sillä monessa tapauksessa *Kurikka* käyttää Suomi-neitoa identtisesti erilaisten sosialismin, vapauden tai vallankumouksen symbolisten hahmojen kanssa, eikä rajanveto ole mitenkään yksiselitteistä.

Varsinainen tutkimusaineisto muodostuu *Kurikan* vuosikerroista 1905–1922 sekä muiden 1900-luvun alun poliittisten pilalehtien vuosikertoja *Kurikan* aineiston kontekstualisoimiseksi. *Kurikan* kuva-aineisto on käyty läpi sisällönanalyysin periaatteilla, luokitellen 62 Suomi-neitoa tai tähän rinnastettavaa hahmoa niiden tyyppin, toiminnan ja vastavoimien mukaan. Näin saaduista luokista voi nähdä tiettyjen muuttujatekijöiden yleisyyden aineistossa, mikä toimii ohjenuorana tarkemmalle analyysille. Aineistosta on nostettu 29 kuvaa tarkempaan käsittelyyn semioottisen kuvatutkimuksen työkaluilla, millä kuvien merkitykset ja viestit on pyritty avaamaan. Valikoidut kuvat pyrkivät kuvaamaan aineistoa mahdollisimman laajasti nostaen esiin sekä tyyppillisiä että epätyypillisiä esimerkkejä *Kurikan* kuvastosta.

Kaikkein yleisin Suomi-neidon tyyppi *Kurikassa* on niin sanottu klassinen neito, Suomi-neito ilman erityisiä kansallisia symboleita ja klassisesti pukeutuneena. Tämä hahmo toistuu sekä Suomi-neitona että niin sanottuna sosialismineitona, eikä eronteko näiden kahden hahmon välille ole aina mahdollista. Selkein vaikutin *Kurikan* klassiselle neidolle ovat Ranskan Mariannen kaltaiset vallankumoukselliset neitohahmot. Toiseksi yleisin hahmotyyppi on Suometar-mamma, joka on kuvattu rujona ja taantumuksellisena karikatyyrinä ”porvarillisesta isänmaallisuudesta.” Hahmo on suora viittaus *Uuteen Suometareen* ja Suomalaiseen puolueeseen. Suometar kuvataan epäisänmaallisena hahmona, joka avustaa venäläisiä. Näiden kahden luokan lisäksi osa *Kurikan* Suomi-hahmoista ei kuulu kumpaankaan edellä mainittuun luokkaan, vaan ovat esimerkiksi työmiehiä tai eläinhahmoja. Näiden hahmojen määrä kasvaa sisällissodan jälkeen, kunnes perinteisiä Suomi-neitoja ei esiinny juuri lainkaan.

Suomi-neidon yleisin vastavoima *Kurikassa* on porvari, joka kuvataan sekä Suomen että työväenliikkeen vastustajana sekä venäläisten liittolaisena. Erityisesti myöntöväisyysspolitiikan kannattajat leimataan Suomi-neidon ja siten Suomen vastustajiksi, mikä on myös keino hyökätä venäläistämispolitiikkaa vastaan ilman, että julkaisu sensuroidaan. Toiseksi yleisin vastavoima ovat venäläiset, jotka kuvataan yleensä etnisinä stereotyyppinä, jotka uhkaavat Suomi-neitoa väkivallalla.

Kurikan Suomi-neito on läpeensä paradoksaalinen hahmo: kansallinen ja kansainvälinen, perinteinen ja vallankumouksellinen. Hahmo muuttaa muotoaan ja merkitystään sujuvasti palvelemaan kulloinkin tavoiteltua poliittista argumenttia, ja lopulta myös sen käyttö hiipui, kun se ei enää ollut hyödyllinen työkalu suomalaiselle työväenliikkeelle. Hahmon häilyvyys on niin suurta, että jo rajanveto on vaikeaa, ja pikemminkin voidaan ajatella *Kurikan* Suomi-hahmoja perheenä, jossa eri hahmoissa korostui eri piirteet kontekstista ja viestistä riippuen, ja joka on jatkuvassa keskustelussa muiden saman ajan Suomi-neitojen kanssa.

Avainsanat: Kurikka, nationalismi, pilalehdet, sosialismi, Suomi-neito, Suometar

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Sisällys

1 Johdanto	2
1.1 Tutkimusaihe ja -ongelma	2
1.2 Aineisto	4
1.3 Aiempi tutkimus	6
1.4 Menetelmät	8
2. Suomi-neito oikeiston ja vasemmiston poliittisessa lehdistössä	11
2.1 Suomi-neidon hahmon kehitys Kurikassa	15
2.3 Suomi-neito symbolina	21
3 Vappuneidot ja sosialismineidot, Suomi-neidon sisaret?	28
4 Suometar	35
5 Suomineidon viholliset	41
5.1 Suomi-syöjä – viholliskuvat	41
5.2 Venäjä-hahmon muutos vuosina 1917–1918	47
5.3 Saksalaiset	49
5.4 Kotimaiset viholliset	51
6 Suomi-neidon toimijuus	56
7 Suomi-neidon hahmo hajoaa	65
8 Yhteenveto	73
9 Lähde- ja kirjallisuusluettelo	75
9.1 Alkuperäislähteet	75
9.2 Aikalaiskirjallisuus	75
9.3 Tutkimuskirjallisuus	75

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaihe ja -ongelma

Yksi kansallisten symbolien muoto on personoituma, eli hahmo, jonka nähdään kuvaavan koko kansakuntaa ja puhuvan koko kansakunnan äänellä. Ranskan vallankumouksen Marianne on ensimmäisiä tämänkaltaisia hahmoja, jotka ovat täysin kuviteltuja symboleita. Mariannen jälkeen suurin osa eurooppalaisten kansallisvaltioiden eliitistä päätyi omaksumaan jonkinlaisen symbolisen – ja usein naispuolisen – hahmon kansakunnalle.¹ Suomi-neito, Suomen personoituma, oli 1900-luvun alussa melko tuore symboli, joka ei ollut vielä vakiinnuttanut ulkomuotoaan, vaan hahmo kuvattiin hyvinkin erilaisena eri tilanteissa. Etenkin jakolinjat eri puolueiden välillä olivat autonomian ajan lopussa selvästi nähtävissä.²

Suomi-neito on luonteeltaan nationalistinen, kansallinen symboli, jonka syntyhistoria liittyy tiiviisti ”kansalliseen heräämiseen” 1800-luvun lopulla. Aluksi enimmäkseen veistosten ja maalausten hahmo oli tullut 1890-luvulla myös sanomalehdistön paljon käyttämäksi hahmoksi.³ Hahmo sai uusia värejä esimerkiksi työväenliikkeen lehdistön omaksuessa sen oman viestinsä käsittelemiseen.

1900-luvun alkuun mennessä kaikki puolueet käyttivät Suomi-neitoa poliittisissa karikatyyreissä poliittisten vastustajien pilkkaamiseen tai oman aatteen etujen korostamiseen. Hahmo taipui eri asioihin eri piirtäjien ja ajatusten käsissä: se oli usein uhri (venäläisten⁴, kapitalistien⁵ tai molempien⁶), toisinaan voimaantunut Suomi-hahmo⁷ ja toisinaan eräänlainen jumalatar, joka katseli turhautuneena eduskunnan tehotonta päätöksentekoa.⁸

Tarkoitukseni on analysoida suomalaisen vasemmiston käyttämiä Suomi-hahmoja 1900-luvun alussa. Minkälaisia erilaisia hahmoja käytettiin, ja millaiseen poliittiseen argumentaatioon ne sidottiin? Aiemman tutkimuksen ja aineistoon perehtymisen perusteella osaan sanoa, että nämä erilaiset versiot Suomen henkilöitymästä olivat 1900-luvulle tultaessa jakautuneet vahvasti puoluerajojen mukaan.⁹ Minua kiinnostaa eritellä Suomi-neitoja, niiden käyttöä ja sitä, mitä eri tahot halusivat hahmolla sanoa.

¹ Wenk 2000, 70.

² Valenius 2004, 15.

³ Reitala 1983, 106.

⁴ *Velikulta* 23.6.1910.

⁵ *Kurikka* 1.10.1917.

⁶ *Kurikka* 1.10.1917.

⁷ *Kurikka* 15.1.1918.

⁸ *Fyren* 10.6.1909.

⁹ Valenius 2004, 15.

Työväenliikkeen käyttämässä Suomi-neidossa on erityisen kiinnostavaa kansallisten symbolien ja internationalistisen ideologian ristiriita. Työväen symbolismille on yleisempää kansainvälinen yhdenmukaisuus, kuten esimerkiksi punaisen lipun ja yhteisten symbolien käyttäminen. Suomi-neidon kaltaiset kansalliset henkilöitymät ovat yleensä syntyneet nationalismin vaikutuksesta, ja yleensä ne ajatellaan nimenomaan nationalistisina symboleina. Kuitenkin *Kurikka* suomalaisen työväestön äänitorvena käytti Suomi-neidon hahmoa yhtenä poliittisen viestinnän välineenä.

Työväen Suomi-neidon suurin ero porvarilliseen hahmoon verrattuna löytyy sen yhteiskunnallisesta kontekstista. Kummatkin hahmot, työväen ja porvarien neito, kuvaavat usein Suomen kansaa tai valtiota ja sen pyrkimystä vapauteen Venäjän keisarikunnasta. *Kurikan* Suomi-neito kuitenkin taittui muuhunkin: sosialismin ja demokratian vertauskuvaksi, kansallismielisten pilakuvaksi (Suometar) ja suomalaiseksi vastineeksi vallankumoukselliselle Mariannelle. Tämä kontekstin moninaisuus tekee *Kurikan* Suomi-neidosta hyvin häilyvärajaisen, etenkin kun saman lehden sivuilla on muitakin symbolisia neitohahmoja kuvastamassa sosialismia, joiden suhde *Kurikan* Suomi-neitoon on epäselvä. Viitataan näihin hahmoihin Suomi-neidon rinnakkaishahmoina.

Valtioiden kuvaamiselle henkilöinä on pitkä perinne, josta Suomi-neito edustaa Ranskan vallankumouksesta alkanutta traditiota luoda valtion hahmoksi jokin fiktiivinen henkilö, usein nainen.¹⁰ Toisin kuin vallankumousta edeltänyt tapa, jossa valtiot kuvattiin niiden (mies-) hallitsijoina, fiktiivinen naishahmo toimi usein idealisoituna symbolina kansakunnalle ja sen arvoille, kuten tasavaltaisuudelle ja vapaudelle.¹¹ Se, että nämä valtionaiset eivät olleet todellisia naisia vaan ainoastaan symboleita mahdollisti monenlaisten ajatusten projisoimisen hahmoon.¹² Suomi-neito syntyi kuvaamaan sen luoneiden fennomaanien¹³ ajatuksia kansakunnasta etenkin siitä näkökulmasta, että Suomi kansakuntana on nuori neitsyt, jonka (mies)-fennomaanit pelastavat ja vievät vaimokseen. Ei-symbolisessa maailmassa viesti siis oli, että nimenomaan kansallismieliset pelastavat Suomen suuriruhtinaskunnan ja johdattavat sen kansakuntien joukkoon.¹⁴

Nationalistien lisäksi työväenliike hyödynsi Suomessa samanlaista kuvastoa. Jos kuitenkin tavanomainen Suomi-neito oli pukeutunut selvästi kansallisella tavalla, työväen Suomi-neidoilla ei usein ole mitään erityisen kansallisia symboleita. Sen sijaan ne pyrkivät yleismaailmallisuuteen. Sosialismi on kansainvälinen ideologia, joka pyrkii luomaan kansallisvaltioista riippumattoman työväes-

¹⁰ Gordon 2002, 11.

¹¹ Wenk 2000, 69–70.

¹² Wenk, 2000, 67.

¹³ Fennomania eli suomenmielisyys oli kansallisen heräämisen liike, joka korosti suomen kielen ja kulttuurin erityislaadutaisuutta ruotsalaisuudesta ja venäläisyydestä.

¹⁴ Valenius 2004, 119.

tön identiteetin, ja tätä tarkoitusta varten tällainen anonyymi neitohahmo toimii parempana yhdistävä tekijänä kuin mitä selvästi kansallisesti eriytetty hahmo toimisi.¹⁵ Sosialistinen pilalehti *Kurikka* käyttikin näitä ”klassisia” Suomi-neitoja sekä Suomen että sosialismin symboleina.

Oleellinen osa tutkimustani on kiinnittää huomiota niihin tapoihin, millä Suomi-neidolla pyritään vaikuttamaan *Kurikan* lukijoiden näkemyksiin. Sekä kansallisena- että luokkasymbolina *Kurikan* Suomi-neidot luovat ja toistavat tiettyjä stereotyyppisiä suomalaisuudesta ja työväenluokkaisuudesta, mikä on niiden ensisijainen tapa vaikuttaa lukijoidensa mielipiteeseen.¹⁶ Usein keinona käytetään esimerkiksi empatian herättämistä melko universaaleilla tavoilla, kuten samaistuttavan hahmon kuvaamista vihollisten uhkaamana mutta idealisoituna hahmona. Naishahmot ovat erityisen yleisiä tällaisessa vaikuttamisessa.¹⁷

Yleensä Suomi-neito on myös sijoitettu johonkin ympäristöön ja kontekstiin, ja tämä saattaa olla vuorovaikutuksessa muiden hahmojen kanssa. Nämä muut hahmot ovat yleensä samalla tavalla stereotyyppisiä symboleita kuin Suomi-neitokin. Erityisen yleinen tällainen symbolinen vihollishahmo on ”venäläinen”, millä vahvistetaan stereotyyppisiä käsityksiä venäläisistä vihollisena. Toinen yleinen vihollishahmo *Kurikassa* on ”kapitalisti”, joka on pilkkaava stereotyyppi rikkaasta, aina kontrastina työväenmieliseen Suomi-neitoon tai tähän rinnastettavaan hahmoon.

Selvitän siis millä tavalla Suomi-neitoa käytettiin *Kurikassa*, ja mitä Suomi-neitoon rinnastettavia hahmoja lehdessä esiintyi. Kun Suomi-neitoa käytettiin, mitä hahmolla haluttiin sanoa? Oliko tämä uhri, ylpeyden aihe vai kenties torumassa jotakin tiettyä ryhmää? Jos tämä oli uhri, mikä oli uhka?

Tutkimukseni keskittyy *Kurikan* Suomi-neidon moninaisuuden erittelemiseen, sen rinnakkaishahmojen analyysiin ja rajanvetoon näiden erilaisten Suomi- ja sosialismihahmojen välillä. Mikä oikeastaan tekee Suomi-neidon ja onko sitä mahdollista rajata mielekkäästi?

1.2 Aineisto

Tutkimukseni keskittyy Suomen personoitumiin *Kurikassa* noin vuosina 1905–1921. Nämä 15 vuotta muodostavat ”Suomi-neidon kultakauden” suomalaisessa pilalehdistössä, jonka aikana hahmo oli erittäin suosittu lehdistössä etenkin kahden venäläistämiskauden vuosina 1889–1905 ja 1908–1917 sekä itsenäistymisen yhteydessä.

¹⁵ Blom 2000, 19.

¹⁶ Hroch 2015, 236.

¹⁷ Hroch 2015, 244.

Käytän käsitteitä karikatyyrilehti ja pilalehti rinnakkaisesti. Ari Uino mainitsee *Pilalehtien monenkirjavassa sukupuussa*¹⁸ yhtenä vaihtoehtona myös ”humoristis-satiiriset lehdet” käsitteenä, jolla ei olisi pilalehden negatiivista kaikua. Oman tutkimukseni kontekstissa käsitteeseen ”pilalehti” ei liity arvottavaa elementtiä, vaan sen tarkoitus on kuvata *Kurikan* genreä: viihteellis-poliittista lehdistöä, joka asettuu jonnekin perinteisen sanomalehdistön ja puhtaasti viihteellisen lehdistön väliin.¹⁹

Aineistoni kattaa noin 340 numeroa *Kurikasta* 15 vuoden ajalta, jokaisen julkaistun numeron tutkimallani aikavälillä. Olen myös perehtynyt myös muihin poliittisiin pilalehtiin, etenkin *Velikultaan* ja *Fyreniin*. Näitä en ole käynyt samanlaisessa järjestelmällisyydellä kuin *Kurikkaan*, sillä ne eivät ole varsinaisesti aineistoani vaan ainoastaan kontekstualisoimassa *Kurikkaa*.

Rajaukseni alkuvuosi 1905 on yksinkertaisesti vuosi, jona *Kurikka* alkoi ilmestyä. Se perustettiin saman vuoden suurlakon yhteydessä populaariksi työväenjulkaisuksi. *Kurikka* ehti mennä useamman päätoimittajan ja tyylillisen vaiheen läpi seuraavan kahden vuosikymmenen aikana, joita käsitelen tarkemmin tulevissa luvuissa. Suomen lehdistön historiaa tutkinut Päiviö Tommila nimittää tätä aikakautta Suomen lehdistöhistoriassa ”poliittisen lehdistön suuruuden vuosiksi”, määritellen sen alkaneen vuodesta 1905 ja loppuneen 1930-luvulle tultaessa.²⁰

Rajaukseni loppuvuosi, 1921, perustuu kahteen muutokseen. Ensimmäinen vuoden 1919 jälkeinen *Kurikka* on muuttunut lehti. Suomi-neidot ja tähän rinnasteiset hahmot vähenevät paljon, kun huomio kääntyy Suomen itsenäisyystaistelusta sosialistiseen agitaatioon Suomen tasavallassa. Lehti aloitti uuden maltillisemmän suunnan jo vuonna 1919, ja 1923 siitä tuli täysin SDP:n puoluetoimikunnan määräysvallan alainen. Toinen muutos liittyy lehden formaattiin: 1921 *Kurikka* siirtyi kahdesti kuukaudessa ilmestyvästä lehdestä viikoittaiseen, viihteellisempään muotoon. Nähdäkseni on siis perusteltua käyttää vuotta 1921 vedenjakajana ”uuden” ja ”vanhan” *Kurikan* välillä. Rajauksen laajentaminen vuoteen 1923 ei muuttaisi olennaisesti tutkimustani, sillä Suomi-neito ja sen rinnakkaishahmot ovat hiipuva teema *Kurikassa* jo vuodesta 1919 alkaen.

Aineistoni muodostuu *Kurikasta*, joka oli hallitseva – ja käytännössä ainoa – vasemmiston poliittinen karikatyyrilehti, ja jonkin aikaa jopa Suomen laajalevikkisin lehti genressään. Olen kerännyt *Kurikasta* noin 60 eri kuvausta Suomi-neidosta tai muusta Suomen personoitumasta, eli keskimäärin yhden julkaisua kohden.

¹⁸ Tommila 1991, 295.

¹⁹ Pilalehtiin kuuluu toki myös täysin ei-poliittisia, puhtaasti viihteellisiä lehtiä, ja sama lehti voi olla eri aikakausina eri määrin poliittinen.

²⁰ Tommila 1998, 101.

Lehti aloitti vuonna 1905 työväen satiirilehtenä. Se ei vielä toiminut SDP:n alaisuudessa, vaan pyrki olemaan yleisvasemmistolainen julkaisu. *Kurikka* ei ollut mitenkään ensimmäinen laatuaan, vaan perustettiin jälkijunassa: esimerkiksi nuorsuomalainen *Velikulta* oli perustettu vuonna 1895 ja Ruotsalaisen puolueen *Fyren* perustettiin vuonna 1898. Tyyliiltään *Kurikkaa* voidaan pitää suorasukaisena ja rääväsuisen. Se hyökkäsi suoraan poliittisten vastustajiensa kimppuun ja esitti paljon syytöksiä sen enempiä perustelematta kantojaan.²¹

Kurikan Suomi-neidot ovat yleensä peräisin työväenluokkaisten taiteilijoiden kynästä, tai muulla tavoin perinteisen taidekulttuurin ulkopuolelta. Lehdellä ei ole yhtenäistä tyyliä, vaan kirjoituksia ja piirroksia hyväksyttiin melko laveasti. *Kurikan* Suomi-neitoja voikin kuvata työväenluokkaiseksi taiteeksi tai luokkataiteeksi:²² ne on tehty ”tavalliselle kansalle” ja usein myös *Kurikan* piirtäjät ja toimittajat tulivat vaatimattomista lähtökohdista. Työväenluokkaisuus ja luokkataisteluretoriikka on läsnä jatkuvasti.

Puolueilla oli omat kevyemmät lehtensä, joissa julkaistiin ylivoimaisesti suurin osa poliittisista karikatyyreistä. Julkaisujen kulta-aika - se vaihe, kun niitä on sekä eniten että ne ilmestyivät tiheinten - on 1900-luvun alku, tarkkaan ottaen toinen venäläistämiskausi ja sitä seurannut itsenäisyyskeskustelu. Ajallisesti aineistoa löytyy 1870-luvulta pitkälle 1920-luvulle - tietysti hieman riippuen julkaisusta. Näitä viihteellisiä poliittisia lehtiä on toista kymmentä, ja ne olivat yleensä luonteeltaan aikakauslehtiä, jotka ilmestyivät neljästi vuodessa. Suosituimmilla pilailulehdillä oli hyvin laaja levikki. Esimerkiksi *Kurikka*, sosiaalidemokraattisen puolueen karikatyyrilehti, ohitti vuonna 1917 levikissään Uuden Suomettaren, joka oli tässä vaiheessa suosituimpien sanomalehtien joukossa. Kyse on siis hyvin näkyvästä ja suuresta alustasta poliittisille viesteille.

1.3 Aiempi tutkimus

Aiempaa tutkimusta juuri Suomi-neidosta ei ole liiaksi. Aimo Reitalan *Suomi-neito: Suomen kuvallisen henkilöitymän vaiheet* on kattava yleisteos hahmon historiasta. Se on ensisijaisesti taidehistoriallinen katsanto, jossa hahmoa on tutkittu aiheena taiteessa. Pilakuvia lähinnä sivutaan.

Johanna Valenius on käsitellyt 1800-luvun lopun ”populääriä” Suomi-neitoa ja tämän sukupuolen ja seksuaalisuuden roolia suomalaisen nationalismin kansakunnanrakennusprojektissa. Valenius erittelee neljä Suomi-neidon arkkityyppiä: klassisen neidon, turkiksiin pukeutuneen neidon, kansallispuhkuisen neidon ja Suometar-mamman. *Kurikan* neidot ovat ensisijaisesti klassisia neitoja, joita määrittää kansallisten symbolien puute. Ne ovat lähempänä klassisia jumalattaria kuin erityisiä kansalli-

²¹ *Kurikkaa* käsitellään enemmän luvussa 2.

²² Välimäki, Rantanen & Mononen 2020, 13.

sia hahmoja. Klassisen neidon vastakohtana kansallispukuinen neito esiintyy *Kurikassa* toisinaan, mutta on ensisijaisesti oikeistolainen symboli. Turkiksiin pukeutunut neito on ruotsinmielisten käyttämä hahmo, joka korostaa Suomen skandinaavista yhteyttä. Näitä ei *Kurikassa* esiinny muuten kuin harvoin parodiana. Viimeinen tyyppi, Suometar-mamma, on eräänlainen negatiivinen Suomi-neito, jota vasemmistolainen ja edistysmielinen lehdistö käytti pilkkaamaan vanhasuomalaisten ja näiden pää-äänenkannattajan, Uuden Suomettaren myöntöväisyyspolitiikkaa.²³

Neljän päätyypin lisäksi on jonkin verran kuvia, joiden hahmot eivät mene täysin neljään lokeroon, kuten Suomi-neidon kuvaaminen lapsena,²⁴ elävänä karttana²⁵ tai miehenä.²⁶

Valenius tutkii Suomi-neitoa enemmän yleisesti sukupuolta nationalismin kontekstissa kuin Suomi-neitoa sinänsä.²⁷ Hän on teoksessaan nähdekseni lähimpänä omaa katsantokantaani ja relevantein omalle tutkimukselleni. Hän ei kuitenkaan erittele Suomi-neidon käyttöä eri puolueiden tai lehtien tasolla, vaan keskittyy laajemmin suomalaisen nationalismin naiskuvaan. Olennaisin ero oman tutkimukseni ja Valeniuksen tutkimuksen välillä on se, että Valenius pyrki identifioimaan tyypillisiä Suomi-neitoja, eräänlaisia malliesimerkkejä, kun taas olen itse kiinnostunut nimenomaan ”rajaneidoista” ja hahmon häilyvyydestä. Mikä tekee Suomi-neidosta Suomi-neidon?

Valtaosa Suomi-neidon kaltaisten henkilöitymien tutkimuksesta on 1990-luvun ja 2000-luvun aikana tehtyä tutkimusta nimenomaan sukupuolen näkökulmasta. Tätä vanhempi tutkimus on yleensä hyvin taidehistoriallista. Käytän erityisesti Ida Blomin, Karen Hagemannin ja Catherine Hallin toimittamaa teosta *Gendered Nations – Nationalism and Gender Order in the Long Nineteenth Century*.²⁸ Sukupuolen roolia suomalaisessa nationalismissa käsittelee myös Tuula Gordonin, Katri Komulaisen ja Kirsti Lempiäisen toimittama *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*,²⁹ jossa näkökulma on hyvin sukupuolentutkimuksellinen.

Tämä sukupuolentutkimuksellinen näkökulma ei ole varsinainen tutkimuskohteeni, mutta se tarjoaa hyödyllistä kontekstia erityisesti sille, miten sukupuolen toteuttaminen ja nationalismi vuorovaikuttivat. Miroslav Hrochin teos *European Nations – Explaining Their Formation*³⁰ on ollut omalle tutkimukselleni erityisen olennainen kontekstualisoija. Hroch tutki erityisesti sukupuolta ”kansallisessa heräämisessä” eri Itä-Euroopan maissa 1900-luvun alussa. Suomalaisesta kansallisesta heräämi-

²³ Valenius 2005, 17–35.

²⁴ *Tuulispää* 1.3.1910, *Tuulispää* 1.4.1907.

²⁵ *Velikulta* 18.3.1907.

²⁶ *Fyren* 29.3.1913.

²⁷ Valenius 2004, 206.

²⁸ Blom, Hagemann, Hall 2000.

²⁹ Gordon, Komulainen & Lempiäinen 2000.

³⁰ Hroch 2015.

sestä on eriteltävissä aivan samoja tekijöitä (kuten Valenius tekee), mikä asettaa Suomi-neidon laajempaan itäeurooppalaiseen kontekstiin muiden pienten, itsenäistyvien maiden kanssa. Olen käyttänyt nationalisin ja sukupuolen tematiikkaan tutustumiseen Marina Wernerin teosta *Monuments and Maidens*³¹ ja Nira Yuval-Davisin teosta *Gender & nation*³².

Suomi-neidon aiemmasta tutkimuksesta on mainittava myös psykohistoriallinen näkökulma, erityisesti Juha Alan *Suomi-neito ja suojeleusikä*³³ sekä Juho Siltalan *Valkoisen äidin pojat*.³⁴ Sivuan hie-
man etenkin sukupuolisiveyden tematiikkaa luvuissa 4 ja 5, mutta tutkimuskysymykseni eroaa siinä määrin psykohistorian näkökulmasta, etten juuri keskustele näiden tutkimuksien kanssa.

Tärkein lähteeni *Kurikan* historiasta on Ari Uinon artikkeli *Pilalehtien monenkirjava sukupuoli*.³⁵ *Kurikan* julkaisuhistoria on olennaista lähinnä sen sisällön kontekstualisoimiseksi. Tutkimukseni ei toimi pelkästään *Kurikan* sisällössä, vaan näiden tulkitsemiseksi lehden, sen toimittajien ja lukijakunnan muutoksilla on merkitystä. Muuta käyttämäni pilalehtien politiikkaan liittyvää tutkimuskirjallisuutta on Sari Kivistön *Satiiri Suomessa*³⁶ ja Louhi Surakka-Hirvosen pro gradu -tutkielma *Politiittinen pilakuva propagandana*³⁷.

1.4 Menetelmät

Tutkimukseni yhdistää sisällönanalyysia ja semioottista analyysia. Olen käynyt läpi kaikki *Kurikan* numerot välillä vuosina 1905-1921 ja luonut näin 62:n kuvan aineiston kaikista niistä kuvista, mitkä voi tulkita Suomea symboloivaksi hahmoksi.

Olen käyttänyt menetelmäoppainani tutkija Anita Sepän yleisteosta *Kuvien tulkinta*³⁸ sekä *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*³⁹, jotka tarjoavat minulle hyvät metodiset työkalut. Tämän lisäksi olen käyttänyt kuvatutkimukseen erityisesti keskittyvää teosta, *Looking at the Other – Historical Study of Images in Theory and Practice*.⁴⁰ Tutkija Olavi K. Fält tiivistää teoksen johdannossa olennaisen näkökulman, mitä hyödynnän koko tutkimuksessani: historiallinen kuvatutkimus tutkii lähtökohtaisesti kuvien tekijöitä ja katsojia eikä itse kuvia.⁴¹ Erityisesti kun kyseessä on *Kurikan* kal-

³¹ Werner 2000.

³² Yuval-Davis 1997.

³³ Ala 1999.

³⁴ Siltala 1999.

³⁵ Tommila 1991.

³⁶ Kivistö 2012.

³⁷ Surakka-Hirvonen 1997.

³⁸ Seppä 2012.

³⁹ Tuomi & Sarajärvi 2017.

⁴⁰ Alenius, Fält, Jalagin 2002.

⁴¹ Fält 2002, 10.

tainen laajalevikkinen, avoimen ideologinen lehti, sen sisältö kietoutuu tiiviisti ajan politiikkaan ja yhteiskunnallisiin tapahtumiin.

Varsinainen pohjatyö on tehty sisällönanalyysillä, jossa ideana on luokitella aineisto valikoitujen muuttujatekijöiden perusteella ja analysoida luokittelua määrällisesti. Käyttämäni muuttujatekijät ovat ”vuosi”, ”hahmotyyppi” (esimerkiksi klassinen neito, Suometar, työmies), ”toiminta” (esimerkiksi uhrius, auttaa venäläisiä, passiivinen, itkee) ja ”vastustajat” (kuten venäläiset tai vanhasuomalaiset). Näiden lisäksi käytin myös ”muuta”-kategoriaa, joka osoittautui välttämättömäksi aineiston monipuolisuuden takia. Menetelmäni ei ole puhdasta sisällönanalyysia, koska se ei ole mielekäs tapa kuva-aineistoni syvempään analyysiin. Sen sijaan sisältöanalyysi toimii runkona ja organisointimenetelmänä aineistolle.

Aineiston luokittelu tällä tavalla tarkensi omia tutkimuskysymyksiäni. Se varmisti, että Valeniuksen käyttämät Suomi-neidon luokat toimivat mielekkäästi myös *Kurikkaan*, mutta toisaalta nosti esiin myös huomattavan määrän erilaisia poikkeustapauksia, jotka olivat selvästi samankaltaisia hahmoja kuin Suomi-neidot, mutta eivät istuneet muottiin tarpeeksi hyvin. Tähän luokkaan kuuluvat sosialismineidot ja Suomi-työmiehet, sekä joukko muita yksittäistapauksia. Olen nimennyt tämän ryhmän Suomi-neidon rinnakkaishahmoiksi, eli hahmoiksi, jotka esiintyivät usein samanlaisessa kontekstissa kuin Suomi-neito, ja jotka olivat jossakin määrin tarkoitettu Suomen henkilöitymiksi.

Rinnakkaishahmot pakottivat minut keskittymään aivan pohjimmaiseen kysymykseen: mikä tekee näistä hahmoista Suomi-neidon kaltaisia, jos mikään? Onko niitä mielekästä edes käsitellä Suomi-neitoon liittyvinä? Lopulta tästä rajanveto-ongelmassa rinnakkaishahmojen kanssa tuli mielestäni yksi työni olennaisimmista osista. Sen selittäminen ei myöskään ollut mahdollista ainoastaan sisällönanalyysillä. Viime kädessä tämä rajanveto-ongelma tekee sisältöanalyysin tuloksista vain suuntaa antavia, eikä se ole nähdäkseni heikkous: huonompi vaihtoehto olisi ohittaa tämä aineistossa oleva ilmiö ja pyrkiä kuvaamaan se säännönmukaisempaan kuin mitä aineisto todellisuudessa on.

Toisaalta sisällönanalyysi toimi hyvänä pohjana. *Kurikan* aineisto oli melko yhtenäinen muodollisesti, ja sen julkaisut toimivat enimmäkseen samassa poliittisessä kontekstissa. Aineistoa oli myös tarpeeksi tiheästi koko aikaväliltä, jotta trendien näkeminen oli perusteltua. Menetelmä mahdollisti esimerkiksi vilkkaampien Suomi-neito-kausien identifioimisen *Kurikan* julkaisuhistoriasta sekä vaihtelua siinä minkä tyyppinen Suomi-hahmo oli yleisin, ja ketkä tämän vastustajat olivat. Näiden trendien löytäminen, selittäminen ja tulkitseminen oli mahdollista, koska ne ensin identifioitiin määrällisesti.

Sisältöanalyysin pohjalta olen tehnyt valikoivasti semioottista tulkintaa erityisen kiinnostavista tai epäselvistä kuvista. Semioottinen kuva-analyysi on kiinnostunut ideoista, merkitsijöistä ja assosiaatioista, joita kuvan elementteihin liittyy.⁴² Suurin osa aineistostani on nimenomaan symbolista representaatiota, eli kaikki kuvat todellisuudessa toimivat symboleina jollekin elementille todellisuudessa. Kansallinen personoituma on jo itsessään kiinnostava hahmo semioottisesta näkökulmasta, ja näiden hahmojen ympärille usein muodostuu täysin oma koodisto tai tulkintaohje. Hyvänä esimerkkinä käy esimerkiksi ero kansallispukuisen ja klassisesti pukeutuneen Suomi-neidon välillä. Kahden erilaiseen naisten asuun liittyy erilaiset assosiaatiot, jotka luovat poliittisesti värittyneet mielikuvat siitä, mitä symboli juuri siinä kuvassa edustaa.

Omaan aineistooni liittyy useampia tällaisia koodistoja. Toisaalta peilaan aineistoni kuvia yleistä Suomi-neidon perinnettä vasten, ja pyrin erittelemään Suomi-neidolle yleisesti tuttuja symboleita. Näihin kuuluvat esimerkiksi viittaukset kansanpukuihin, samankaltainen asento kuin Suomella kartalla ja Lex-kirja. Toinen merkittävä koodisto on *Kurikalle* spesifimpi: työväenaatteen oma symbolismi. Tähän kuuluvat esimerkiksi kahleet, kapitalistit silinterit päissään, auringonkoitto ja erilaiset vallankumouskuvaelmat. Usein samasta kuvasta löytyy elementtejä kummastakin järjestelmästä, ja oman tulkintani mukaan *Kurikka* usein sekoittaa näitä tietoisesti. Sama kuva voi olla luettavissa tyypillisempänä suomalaiskansallisena symbolina, tai vallankumouksellisena ja suorastaan sosialistisena, riippuen tulkitsijasta. Onkin olennaista, että *Kurikan* kuvamateriaali oli ideologisen lisäksi kaupallista, ja se pyrki vaikuttamaan yli puoluerajojen. Tämä selittää *Kurikan* semioottista epämääräisyyttä tai jopa semioottista opportunistia, jossa kuviin upotetaan paljon symbolismia, jonka voi tulkita miten haluaa.

Ari Uino kuvaa pilapiirroksien tulkintaa seuraavasti: ”Se [pilapiirroksien tulkinta] edellyttää tekijältään ajan ja ympäristön, käytettyjen teknisten keinojen sekä symbolikielen selkeää hallintaa. Tekstisisällön tulkinnassa taas ei riitä viittaaminen huumorin yleisinhimillisyyteen, vaan on pyrittävä todentamaan kansalliset ja sosiaaliset erityispiirteet sekä ihmisiin vetoavan huumorin muuttuminen aikojen saatossa.”⁴³ Oma aineistoni ei ole säännöllisen humoristista, mutta siihen pätevät samat tulkinnan ohjeet, joita pyrin ylläpitämään aina pilakuvaa tulkitessani: mihin kontekstiin kuva liittyy, mitä keinoja ja symboleita se hyödyntää, ja mitä se niillä pyrkii viestimään.

Työni rakenne on seuraava. Luvussa 2 käsittelen *Kurikan* ja Suomi-neidon historiaa ja luonnetta. Tarkoitukseni on antaa tutkimukselleni konteksti ja esitellä Suomi-neidon eri tyyppisiä, joita *Kurikka* käyttää. Luku 3 on omistettu niin sanotulle sosialismineidoille, jotka osoittautuivat erityisen

⁴² Seppä 2012, 131–134.

⁴³ Uino 1991, 296.

kiinnostavaksi kategoriaksi. Nämä hahmot eivät ole ilmiselviä Suomi-neitoja, mutta liittyvät *Kurikan* Suomi-neitoihin olennaisesti. Luku 4 käsittelee toista samankaltaisia rinnakkaishahmoa, Suometarta, joka on puolestaan pilkkaavaa hahmo porvarillisesta suomenmielisyydestä. Luvussa 5 käyn läpi Suomi-neidon vastavoimia *Kurikassa*, miten ne muuttuivat suhteessa aikaan ja kontekstiin ja millä tavalla *Kurikan* Suomi-neitojen viholliset poikkeavat laajemmasta hahmon traditiosta. Luku 6 käsittelee *Kurikan* Suomi-neidon toimijuutta ja rooleja. Luku 7 pyrkii selittämään ajallisen rajaukseni loppua, ja sitä miksi *Kurikan* Suomi-neitohahmot harvenevat ja sirpaloituvat sisällissodan jälkeen.

2. Suomi-neito oikeiston ja vasemmiston poliittisessa lehdistössä

Suomi-neito 1900-luvun alussa ei ollut vakiintunut eikä selvästi oikeistolainen tai vasemmistolainen. Olennaiset poliittiset lehdet, jotka käyttivät hahmoa poliittisessa retoriikassaan olivat vasemmistolaisen *Kurikan* lisäksi nuorsuomalainen *Velikulta*, ruotsinmielinen *Fyren* ja fennomaani *Tuulispää*. Käytän analyysissäni Johanna Valeniuksen neljää Suomi-neidon luokkaa⁴⁴ sikäli kun ne ovat relevantteja. *Kurikasta* on mahdollista erottaa monia sellaisia luokkia, jotka eivät Valeniuksen laajemmassa analyysissä koko lehdistökentästä esiinny.

Esittelen lyhyesti nämä neljä tyyppiä luodakseni yleiskatsauksen Suomi-neidon hahmon moninaisuudesta 1900-luvun alussa. Tämän jälkeen keskityn vertailemaan *Kurikan* omaa Suomi-neidon käyttöä sen porvarillisiin kilpailijoihin nähden.

Suomi-neidoksi tulkittuja hahmoja on esiintynyt suomalaisessa taiteessa 1860-luvulta lähtien. Varhaiset Suomi-neidot olivat usein veistoksia tai taidemaalauksia, eikä niitä voitu nimetä ”Suomi-neidoiksi” sensuurin tähden. Olennaisimpia näistä ovat Carl E. Sjöstrandin *Henrik Gabriel Porthanin patsaan* jalustareliefit vuodelta 1864, Walter Runebergin *J. L. Runebergin muistomerkin* jalusta vuodelta 1885, Walter Runebergin *Aleksanteri II:n patsaan* Lex-hahmo vuodelta 1894 ja Edvard Iston *Hyökkäys* vuodelta 1899. Nämä varhaiset Suomi-neidot loivat pohjan myöhemmälle Suomi-neito-traditiolle ja ovat tavallaan ne puhtaat esimerkit Suomi-neidosta, joita vasten kekseliäämmät ja genren sääntöjä rikkovat kuvat rinnastuvat.

Esimerkiksi *Kurikka*⁴⁵ julkaisi vuonna 1908 oman satiirisen mukaelmansa Eetu Iston *Hyökkäyksestä*. Alkuperäinen maalaus kuvaa klassista Suomi-neitoa myrskyssä, jolta Venäjän kaksipäinen kotka yrittää riistää tämän perustuslain. *Kurikan* versiossa torpparin vaimo kamppailemaa kapitalismin kotkaa vastaan, joka oli viemässä tämän lailliset oikeudet. Kuva käytti

⁴⁴ Valenius 2004, 17–34.

⁴⁵ *Kurikka* 1.9.1908.

rinnastusta Suomen sortamiseen tapana kommentoida Laukon torpparihäätöjä, joita SDP vastusti. Rinnastus samaistaa suomalaisen omistavan luokan Venäjään ja Suomen vastustamiseen, mikä oli *Kurikalle* hyvin tyypillinen retorinen keino. Tällainen satiiri oli *Kurikalle* melko yleistä. Esimerkiksi seuraavassa numerossaan *Kurikka* taas satirisoi Walter Runebergin Lex-hahmoa, joka on yksi ensimmäisiä julkisuuden Suomi-neitoja. Veistos kuvattiin usein eduskunnan työtä valvovana Suomi-neitona.⁴⁶

Suomi-neidon siirtyminen tällaisesta ”korkeakulttuurista” sanomalehtiin, postikortteihin ja julisteisiin tapahtuu pitkälti vuonna 1905 yleislakon aikana ja sen jälkeen, kun mm. Venäjän valtakunnan sensuurilainsäädäntö höllentyi. Yleistä suurimalle osalle Suomi-neidoista on se, että niitä harvoin eksplisiittisesti identifioidaan ”Suomi-neidoksi” – tällainen patrioottisuus jäisi ja usein jäikin sensuurin hampaisiin, ja sen sijaan Suomi-neidon hahmo toimi ääneen lausumatta. Kun *Kurikka* kuvaa naista venäläisen upseerin pahoinpitelemänä, suomalaiselle yleisölle metafora on hyvin selvä.

Tällaiset symbolittomat neito-hahmot saattavat olla nimetty – Lex, Vappu - mutta usein ne ovat nimettömiä sekä vailla ilmiselviä kansallisia symboleita. Valenius nimeää nämä hahmot klassisiksi Suomi-neidoiksi.⁴⁷ Klassiselle Suomi-neidolle ominaista on kansallisten symbolien puute ja klassinen pukeutuminen antiikin jumalattarien tapaan. Klassinen Suomi-neito voidaan usein samaistaa myös esimerkiksi vapauden, oikeuden tai sosialismin personoitumaksi Suomen lisäksi. Klassiset Suomi-neidot ovat *Kurikan* yleisin hahmotyyppi. Se on hyvin monipuolinen hahmo, jolle voidaan esimerkiksi lisätä selvästi suomalaisuuteen tai sosialismiin liittyviä elementtejä tarpeen vaatiessa.

Kurikan toiseksi yleisin tyyppi on niin sanottu Suometar, tai Suometar-mamma.⁴⁸ Suometar on samannimisen vanhasuomalaisen lehden – ja laajemmin myöntyväisyyspolitiikan – pilkkaamiseen käytetty ”negatiivinen Suomi-neito”, joka edustaa nimenomaan Suomen pettämistä ja suomalaisten huonoja puolia. Suometar on kuvattu vanhana, rujona ja yleensä pukeutuneena kansanpukuun. Suometarta käyttivät sekä *Kurikka* että myöntyväisyyslinjaa vastustava porvarillinen lehdistö.

Kolmantena tyyppinä on kansallispukuinen Suomi-neito.⁴⁹ Kansallispukuinen neito voidaan identifioida ensisijaisesti jonkinlaisesta kansan- tai kansallispuvusta, jolla hahmosta tehdään eksplisiittisesti idealisoitu suomalainen nainen. Nämä hahmot ovat tyypillisempiä porvarillisessa

⁴⁶ *Kurikka* 15.9.1908.

⁴⁷ Valenius 2004, 18.

⁴⁸ Valenius 2004, 31.

⁴⁹ Valenius 2004, 25.

lehdistöissä kuin *Kurikassa*. Kansallispuvun korostamisen kaltainen nationalistinen Suomi-neito liittyy erityisesti porvarilliseen lehdistöön, kun taas vasemmistolle erityisen suomalaiskansallinen symbolismi neidossa ei ollut sinänsä tärkeää.

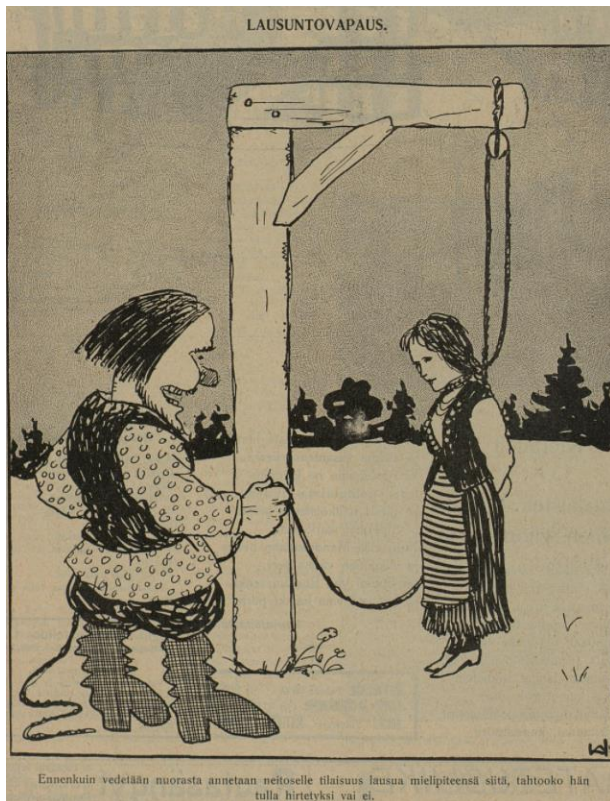
Neljäs, *Kurikassa* käytännössä olematon hahmo on turkkiin pukeutunut Suomi-neito, tai ruotsalainen Suomi-neito. Esimerkiksi W. Runebergin patsaat edustavat tätä neidon tyyppiä. Turkkeihin puettu neito pyrkii korostamaan suomalaisten yhteyttä laajempaan pohjoismaiseen ja germaaniseen traditioon, ja sanomalehdistöissä se esiintyy lähinnä *Fyrenin* sivuilla ja veistotaiteessa.

1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun poliittiset jakolinjat näkyvät näiden käyttämissä tulkinnoissa Suomi-neidoista. Yleisinä sääntöinä voidaan sanoa, että turkisasuiset neidot olivat lähes yksinomaan Ruotsalaisen puolueen ja ruotsinmielisen lehdistön ja taiteilijoiden hahmo. Kansallispukuinen Suomi-neito on tyypillinen hahmo Suomalaiselle ja Nuorsuomalaiselle puolueelle, mutta sitä näkee toisinaan myös esimerkiksi *Kurikassa*.

Klassista neitoa on käytetty kaikkien puolueiden toimesta hieman erilaisissa konteksteissa – onhan esimerkiksi Eetu Iston *Hyökkäys* erinomainen esimerkki klassisesta Suomi-neidosta, mutta samalla kyse on hyvin kansallisromanttisesta ja nationalistisesta teoksesta. Klassisen neidon vahvuus onkin tietty universalismi, minkä voi nähdä tekevän siitä myös erityisen sopivan kansallisuusaatetta vieroksuvalle sosialistiselle liikkeelle.

Käytän analyysissäni ulkonäköä arvottavia käsitteitä kuten ruma ja kaunis tiettyjen hahmojen kuvaamiseen. Tutkimukseni kontekstissa viitataan näillä 1900-luvun (ja jossain määrin universaaleihin) kauneuskäsityksiin, joiden kontekstissa *Kurikan* kuvia tulkittiin. En aio juuri problematisoida ajatusta hahmon kauneudesta tai rumuudesta, vaan tutkimuksessani käsittelemäni sitä samanlaisena hahmon ominaisuutena kuten esimerkiksi näiden vaatetusta.

Olen nostanut esimerkkikuvat *Tuulispäästä* ja *Kurikasta* samalta vuodelta toisen venäläistämiskauden huippuajoilta. *Tuulispää* oli sitoutumaton oikeistolainen suomenmielinen lehti, joka asettui lähelle vanhasuomalaista ja myöhemmin kokoomuslaista ja edistyspuolueista politiikkaa. Vertailun on tarkoitus osoittaa eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä *Kurikan* ja oikeiston Suomi-neitojen välillä.

Kuva 1. Tuulispää 1.4.1910. Lausuntovapaus. Ennen kuin vedetään nuorasta annetaan neitoselle tilaisuus lausua mielipiteensä siitä, tahtooko hän tulla hirtetyksi vai ei.

Kuva 2. Kurikka 15.2.1910. ”Saakelin saksalaiset – vai tulette tänne protesteeraamaan?”

Kumpikin kuva on nähdäkseni genrelleen tyypillinen. Suomi-neito on kuvattu nuorena neitona, ja tämän venäläinen riistäjä on korostetun ruma ja karikatyyrimäinen. Palaan tähän myöhemmin viholliskuvien osiossa. Kumpikin hyödyntää samaa uhri-vihollinen-dynamiikkaa, jossa Suomi kuvataan hentona, puolustuskyvyttömänä naisena. Suurin ero hahmoissa liittyy heidän pukeutumiseensa: *Tuulispään* neito on kansallispukuinen, mikä oli tyypillistä suomenkielisten porvarien Suomi-neidoille.⁵⁰ Se on selkeästi voimakkaammin ”suomalaiskansallinen” symboli kuin *Kurikan* neito, jonka puku on yksityiskohdaton ja yksinkertainen, klassisille Suomi-neidoille tyypillinen asu. Se viittaa ennemminkin Ranskan Marianneen tai antiikin jumalattariin kuin kansallisuuteen. *Kurikan* klassisille neidoille ei ole harvinaista näyttää lähes alastomilta ohuissa, yksinkertaisissa hameissa, mikä korostaa hahmon haavoittuvuutta – ja etenkin Venäjä-kuvien kontekstissa koko sortosuhteen raadollisuutta.

Myös vihollishahmoissa on ero. *Kurikalle* on tyypillistä esittää Venäjä – ja Suomen vihollisten yleensäkin (mukaan lukien saksalaiset) hyvin sotilaallisesti. Noin 20 *Kurikan* kuvasta, missä Suo-

⁵⁰ Valenius 2004, 29.

mi-neidon vastustaja identifioituu valtioksi (yleensä Venäjä, harvoin Saksa) yli puolessa tämä on sotilasunivormussa. Sosialistiselle retoriikalle on tietysti tyypillistä yhdistää sotilasunivormu ja Venäjän sortovalta. *Tuulispään* Venäjä-hahmo sen sijaan on kuvattu enemmän venäläisenä ”maalaisjunttina”, hänkin talonpoikaisesti pukeutuneena.

Kolmas olennainen ero *Tuulispään* ja *Kurikan* – ja laajemmin, porvarilehdistön ja *Kurikan* – välillä on se, että *Kurikan* sosialistiselle näkemykselle kansainvälisyys on luonnollinen teema. Tämä näkyy esimerkiksi kansainvälisen kamppailun korostamisessa ja suomalaiskansallisten symbolien harvemmassa käytössä. Koko klassisen Suomi-neidon, mikä on *Kurikan* yleisin Suomi-neito, käyttö nähdäkseni pyrkii rinnastamaan Suomen kamppailun vapaudesta kansainvälisempään vallankumouksen traditioon alkaen Mariannesta, toisin kuin kansallispuku, joka on luonnollisesti korostuneen nationalistinen näkökulma.

Porvarilehdistö keskittyy useammin puhtaasti Suomen ja Venäjän väliseen kamppailuun, kun taas *Kurikka* luonnollisesti muistuttaa kansainvälisestä sosialismista edistyksen voimana, ja toisinaan kuvaa Suomen ja Venäjän kamppailua taisteluna sosialismin ja sorron välillä. Tämä juontaa juurensa varmasti *Kurikan* kirjoittajien sosialistisesta näkökulmasta ja ylipäänsä työväenliikkeen kansainvälisyydestä.⁵¹

2.1 Suomi-neidon hahmon kehitys Kurikassa

Tavallisesti Suomi-neidon hahmo sijoittuu laajempaan kansallisromanttiseen traditioon kuvata kansakuntaa idealisoituna naishahmona. Suomi-neito rinnastuu esimerkiksi Suomen lippuun tai vaakunaan valtion ja kansan symbolina.⁵² *Kurikan* Suomi-neidot olivat kuitenkin selvästi vähemmän kansallismielisiä kuin mitä hahmoilla oli tapana olla – tämä tulee parhaiten esille kansallispuvun puutteesta. Sen sijaan *Kurikan* neidot olivat klassisia Suomi-neitoja, vailla erityisiä kansallisia symboleita. Tämä tekee *Kurikan* Suomi-neidoista vaikeimpia määrittellä, sillä niitä käytetään usein muiden symbolisten naishahmojen kanssa. *Kurikan* Suomi-neito tasapainotteli porvarillisen isänmaallisuuden ja kansainvälisen sosialismin ristipaineessa. Porvarillisesta nationalismista sanouduttiin irti, mutta suomalainen työväenliike tunnusti ”kansallisuuden” arvon osana laajempaa työväestön taistelua vapaudesta. Suomi-neidon kaltainen isänmaallinen symboli oli myös yksinkertaisesti suosittu laajan yleisön keskuudessa, joten sen omaksumatta jättäminen olisi ollut esimerkiksi *Kurikan* levi-

⁵¹ Esimerkiksi *Kurikka* 15.8.1908, 15.5.1910 ja 1.5.1912.

⁵² Hroch 2015, 236.

kin kannalta haitallista. Kaiken tämän seurauksena *Kurikan* Suomi-neito ammentaa sekä suomalaisesta nationalismista että sosialismista.⁵³

Suomi-neito oli tutkitulla aikavälillä vielä hyvin häilyvä hahmo, jota useimmat poliittiset liikkeet käyttivät omiin tarkoituksiinsa. Vaikka kansallinen personoituma on lähtöisin nationalistisesta traditiosta, se löysi tiensä pian myös suomalaisten sosialistien julkaisuihin hyödyllisenä symbolina. Tunnetun symbolin muuttaminen työväenliikkeen omaksi on esimerkki vallankumouksellisesta liikkeestä omaksumassa valtavirran, tässä tapauksessa nationalismin, symboleita legitimoidakseen itseään.⁵⁴

Mainitsin aiemmin ei-sosialististen kansallisten symbolien, kuten Iston *Hyökkäyksen* ja W. Runebergin *Lexin* käyttämisen *Kurikan* sosialistisen argumentoinnin keinoina. *Kurikka* ja suomalainen työväenliike omaksui yleisiä kansallisia symboleita ja käytti niiden näkyvyyttä omien argumenttiansa esittämiseen. Myöhempänä esimerkkinä tämänkaltaisesta toiminnasta Akateeminen Sosialistiseura pyrki 1930-luvulla valloittamaan J. V. Snellmanin sananvapauden puolustajaksi sen perinteisemmästä, kansallismielisestä roolista.⁵⁵ Snellman ei ollut mikään vallankumouksellinen tai työväenliikkeen hahmo, mutta poliittisen vasemmiston ulkopuolella hän oli voimakas symboli. Tästä huolimatta ASS järjesti vuonna 1936 Snellmanin päivänä tilaisuuden Snellmanin patsaalla, missä pyrittiin maalaamaan Snellman varhaisena sananvapauden ja työväenliikkeen kannattajana. Nähdäkseni tämä toimii konkreettisenä esimerkkinä siitä, miten myös *Kurikka* käyttää porvarillisia kansallisia symboleita ja ”sosialisoi” ne työväenliikkeelle. Suomi-neidon kuvallinen perinne oli jo melko runsas, kun *Kurikka* perustettiin, joten lehden ei tarvinnut kulkea täysin omaa tietä, vaan se saattoi nojata jo olemassa olevaan Suomi-neidon kuvalliseen traditioon, ja esittää sen työväenliikkeelle sopivammassa valossa.

Toisaalta suomalainen työväenliike ei koskaan ollut erityisen vihamielinen kansallisille symboleille, sillä käytännössä sosialistinen ajatus taistelusta vapaudesta, ja kansallinen vapautuminen Venäjältä kulkivat käsi kädessä. SDP:n tavoin *Kurikka* tasapainottelee tällä kansallisuuden ja kansainvälisyyden akselilla. Taavi Tainio, työväenaktiivi ja toimittaja, kuvasi SDP:n suhdetta nationalismiin seuraavasti. Hän asettui puolueessa ”keskustaan”, ja hänen näkökulmansa suomalaisuuteen edustaa melko tyypillistä ajattelutapaa suomalaisessa vasemmistossa ennen sisällissotaa.⁵⁶

”Sosialidemokratian kansainvälisyyttä, yleismaailmallisuutta ei saisi käsittää niin ahtaaksi, että sitä pidettäisi kansallistunnon kieltämisenä ja sen vastakohtana. Eikö hyvä sosialisti voisi ollakaan sa-

⁵³ Valenius 2004, 18.

⁵⁴ Kaihovaara 1991, 48.

⁵⁵ Saarela 1991, 65.

⁵⁶ Ehrnrooth 1992, 155–157.

malla hyvä suomalainen, hyvä venäläinen, hyvä ruotsalainen, hyvä saksalainen jne. [...] Väärinkäsitysten välttämiseksi on tarpeellista huomauttaa, ettei kansallistunnon tarvitse, [...] jollaisena se porvaripiireissä ilmenee. Ei kysymys ole sellaisesta kansallistunnosta, jota lapsiin ajetaan Vänrikki Stoolin tarinoilla.”⁵⁷

Kurikka perustettiin vuonna 1905 suurlakon aikana itsenäisenä vasemmistolaisena lehtenä, josta tuli nopeasti suurilevikkisin poliittinen pilalehti Suomessa.⁵⁸ Vuoden 1905 yhteiskunnallinen murros merkitsi laajempaa lehdistösensuurin helymistä ja suomalaisen lehdistön politisoitumista. Tähän kontekstiin syntyivät myös poliittisiin puolueisiin sidoksissa olevat pilalehdet, jotka toimivat ideologisina lyömäaseina sisä- ja ulkopoliittisia vastustajia kohtaan.⁵⁹ *Kurikka* oli suunnattu nimenomaan massalevitykseen, ja se pyrki olemaan lyhyt, viihdyttävä ja voimakkaan ideologinen työväenluokan lehti. *Kurikan* itse julistama tavoite oli ”maalata piruja seinille” ja ”kurikoida⁶⁰ porvareita ja suomettarelaisia.”⁶¹ Huumoria käytettiin tehokeinona, mutta *Kurikka* ei välttänyt myöskään rivoa tai väkivaltaista sisältöä – mitä raflaavampaa, sen parempi.⁶² Tämä heijastuu myös *Kurikan* Suomi-neitoihin, joiden joukossa on mm. alastonkuvia ja implikoitua väkivaltaa.

Kurikan sävy eroaa suuresti esimerkiksi Sosialisti-lehdestä, joka korosti työväenlehdistön kansansivistyksellistä merkitystä ja sanoutui irti ”pommeista ja punakaarteista.”⁶³ Tässä mielessä sisällissotaa edeltänyt *Kurikka* asettui suomalaisen työväenlehdistön vasemmalle laidalle sen ehdottomassa luokkataistelulinjassa. Sen maltillistuminen sisällissodan jälkeen myös hautasi suuren osan tästä ”kurikoinnista.”

Kuten aiemmin on todettu, *Kurikan* Suomi-neito selvästi nojaa hahmon aiempaan kansallismieliseen perinteeseen. Suomen vapaus ja työväen vapaus usein sidottiin retorisesti yhteen.⁶⁴ Kyse ei ollut vain retorisesta keinosta, vaan aidosta yhteistyöstä Venäjän vasemmiston kanssa, jotka tukivat vähemmistökansallisuuksien itsenäisyyspyrkimyksiä. Näin ollen vallankumouksen Venäjällä koettiin auttavan myös Suomen asiaa puhtaasti kansallisesta näkökulmasta.

Kurikan ensimmäinen vuosikymmen sijottaa aikana, jolloin Suomen suuriruhtinaskunta oli venäläistämistoimenpiteiden alaisena, ja vasemmisto oli tsaarin hallinnon vastustaja siinä missä

⁵⁷ Heikkilä 1993, 75.

⁵⁸ Uino 1991, 329.

⁵⁹ Uino 1991, 299.

⁶⁰ Lyödä kurikalla, joka on eräänlainen puunuija.

⁶¹ Uusi Suometar-lehden kannattajia, eli enimmäkseen vanhasuomalaisia.

⁶² Uino 1991, 326–327.

⁶³ Tommila 1998, 121.

⁶⁴ *Kurikat* 1.4.1917, 15.9.1917, 1.10.1917 sekä *Kurikka* 1.1.1918 ja 1.3.1918.

kansallismielisetkin. Näin ollen Suomi-neidon hahmo oli hyödyllinen ja vaikuttava vaikuttamisen keino myös vasemmistolle, nimenomaan Suomen ja Venäjän suhteen kuvaamisessa. *Kurikan* Suomi-neidot ovat korostuneesti toisen venäläistämiskauden (1908-1917) ilmiö, ja aineiston Suomi-neitojen määrä vähenee sisällissodan jälkeen, kun kansallinen personoituma muuttuu vähemmän hyödylliseksi symboliksi suomalaiselle vasemmistolle.

Karkeasti *Kurikan* Suomi-hahmot voi luokitella aikausittain:

1. *Kurikan* ensimmäiset vuodet 1905-1907 ja oman suunnan ja tyylin hakeminen.
2. Toisen venäläistämiskauden alusta päätoimittajan vankeutuomioon, vuodet 1908-1912. Tämän hyvin aktiivisen ja radikaalin kauden aikana *Kurikka* vakiinnutti kuvastoaan. Yleisimmät hahmot ovat klassinen Suomi-neito venäläisen uhkaavana, sekä Suometar-hahmo pilkkaamassa myöntöväisyysslinjaa.
3. Hiljainen kausi sotasensuurin alla vuosina 1913-1916.
4. Helmikuun vallankumouksesta Suomen sisällissodan loppuun, vuodet 1917-1918. Toinen aktiivinen ja radikaali kausi, jonka yleisin hahmo on klassinen Suomi-neito vallankumouksellisessa kontekstissa.
5. Sisällissodan jälkeinen aika vuodesta 1919 eteenpäin. Suomi-neidon hahmo pitkälti häviää *Kurikasta* yleisenä kuva-aiheena.

Ohessa on taulukko aineistostani jaoteltuna vuosittain. Lukumäärä tarkoittaa kuinka monta ”Suomi-neitoa” *Kurikan* sen vuoden lehdistä saattoi löytää. Käsitteeseen ”Suomi-neito” sisällytän myös hahmon rinnakkaisversiot, eli muut Suomen personoitumat, sekä *Kurikalle* ominaiset hahmot, joissa sekoittuvat sosialismin ja Suomen personoituma.

Taulukko 1: Suomen personoitumien esiintymismäärät Kurikassa vuosina 1906–1921.

Vuosi	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913
Lukumäärä	2	2	5	7	9	8	5	2
Vuosi	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921
Lukumäärä	1	1	-	6	6	-	2	6

”Suomen personoituma” tässä kontekstissa perustuu toki omaan tulkintaani, mutta käytännössä se tarkoittaa jotakin seuraavista tyypeistä:

1. Suomi-neidoksi tai Suomettareksi nimetty hahmo
2. Visuaalisesti Suomi-neidon kaltainen symbolihahmo (= hahmo, joka ei esitä ketään todellista henkilöä), jota käytetään Suomi-neitton rinnastettavalla tavalla. Tähän luokkaan sisältyy sosialismineidot ja muut rinnakkaisneidot (luku 3)
3. Muu hahmo, jota käytetään Suomen tai suomalaisten personoitumana, mutta jota ei voi kuvailla ”Suomi-neitona.” Tähän luokkaan sijoittuu esimerkiksi Suomi-työmiehet.

Esiintymistiheyden perusteella voi sanoa toisen venäläistämiskauden ja luonnollisesti itsenäisyyden ja sisällissodan vuosien olleen huippukohtia. *Kurikan* sisäpoliittisen linjan vakiintumisessa kesti jonkin aikaa sen vuoden 1904 perustamisen jälkeen. Alkuvaiheen julkaisut ovat Suomi-neidon osalta hajanaisia, ja hahmo on useimmiten klassinen Suomi-neito, mitä myös kuva 2 edusti. Nähdäkseni alkuvuosien Suomi-neitojen vähyyttä selittää myös se, että suomalaisella työväenliikkeellä ei yksinkertaisesti ollut pitkää traditiota Suomi-neidon käyttämisestä, joka oli tähän mennessä nähty lähinnä kansallismielisenä symbolina.⁶⁵

Valtaosa välin vuosina 1909–1912 Suomi-neitokuvastosta keskittyi Suomettaren hahmoon, johon palaan tarkemmin myöhemmässä luvussa. Suometar ei ollut ainoastaan *Kurikan* hahmo, vaan myös nuorsuomalaisten *Fyren* ja *Velikulta* käyttivät hahmoa perustuslaillisia (suomettarelaisia) vastaan hyökkäämiseen.⁶⁶ Suometar on voimakkaasti toisen venäläistämiskauden luomus, Suomi-hahmo, joka syntyi karikatyyrinä tietystä poliittisen vastustajan tyyppistä ja pysyi tässä merkityksessä, kunnes muuttui epärelevantiksi. Suometar on siis negatiivinen Suomi-neito, kuvattu typeränä ja kansalleen vahingollisena. Sitä voi ajatella myös keinona kritisoida venäläistämistoimia ilman, että kritisoi Venäjää suoraan – mikä luonnollisesti kiinnittäisi sensuuriviranomaisten huomion. Sen sijaan myöntöväisyyismiehien kritisoiminen toimii venäläistämispoliitiikan kritiikkinä välikäden kautta.

Toinen venäläistämiskausi on eräänlainen *Kurikan* ensimmäinen huippukohta myös levikissä ja kansallisessa huomiossa. Siinä alkoi ilmestyä enemmän myös kansallismielisemmällä otteella kuvattuja klassisia Suomi-neitoja, jotka olivat eksplisiittisesti Venäjä-hahmon pahoinpitelemiä tai sortamia. *Kurikka* käytti toisinaan myös alastomia naishahmoja Suomi-neidon roolissa, mikä entisestään korosti hyvin raadollista mielikuvaa Suomesta nuorena naisena, jolle tehdään väkivaltaa. Alastomuus oli mahdollista *Kurikan* klassiselle Suomi-neidolle, koska tämä ei määrittynyt vaatteillaan,

⁶⁵ Valenius 2004, 18.

⁶⁶ Valenius 2004, 31.

toisin kuin kansallispukuinen oikeiston neito tai turkispukuinen ruotsinkielisten neito. Eittämättä nämä tekijät johtivat sensuuriviranomaisten väliintuloon, ja lehden vastaava päätoimittaja Albin Karjalainen tuomittiin vuonna 1912 vankeuteen majesteettirikoksesta.⁶⁷ Tämä ei maltillistanut *Kurikan* sävyä, sillä se sai lähes säännöllisesti sakkoja pornografisesta tai uskontoa rienaavasta sisällöstä.⁶⁸

SDP:n johto alkoi siistiä *Kurikkaa* aktiivisesti vuoden 1913 jälkeen. Se karsi sekä mautonta huumoria että kaikkien hyökkäävintä poliittista viestintää, ja lehti siirtyi tiukemmin puolueen kontrolliin. *Kurikan* levikki oli selvästi suurin Suomen pilalehdistä, yli 20 000 kappaletta.⁶⁹ Maailmansodan aika oli kuitenkin Suomi-neidon hahmon kannata hiljaisempaa, mikä selittyy pyrkimyksellä välttää ongelmia sensuuriviranomaisten kanssa.

Toiminta syytyi uuteen liekkiin vuonna 1917, kun sensuurisäädökset purettiin helmikuun vallankumouksen jälkimainingeissa. *Kurikka* nousi levikiltään maan suurimmaksi poliittiseksi pilalehdeksi samana vuonna. *Kurikan* Suomi-neidot vuosina 1917–1918 menevät tyylillisesti klassisten Suomi-neitojen traditioon, ja monessa kuvassa vastustajana on joko Venäjän väliaikainen (porvari-)hallitus, tai oma suomalainen oikeisto. Lyhyt mutta kuvallisesti tuottelias kausi päättyi sisällissodan jälkipuintiin, jossa työväenlehdistöllä oli luonnollisesti ongelmia saada julkaisuja ulos. *Kurikan* toiminta käynnistettiin uudelleen joulukuussa 1919 entistä tiukemmin SDP:n puoluetoimikunnan alle, ja lopulta vuonna 1923 se päättyi Kustannusosakeyhtiö Kansanvallan alaisuuteen, ja siten SDP:n suoraan taloudelliseen kontrolliin. Näin *Kurikka* tuli tannerilaisten oikeistososialistien kontrolliin, mikä näkyi lehden luokkataistelulinjan heikkenemisestä.⁷⁰

Sisällissodan jälkeen Suomi-neidon hahmon käyttö muuttui kovin harvinaiseksi lehdelle, ja työväenliikkeen voi sanoa hylänneen hahmon – tai ainakin antaneen erävoiton oikeiston kansallispukuiselle neidolle. Taulukkooni on merkitty 6 ”Suomi-neitoa” vuodelle 1921, mutta todellisuudessa ainoakaan niistä ei ole tavanomainen Suomi-neito, vaan ne kaikki ovat tämän rinnakkaishahmoja tai muita Suomen personoituja, kuten leijonia, lapsia tai työmiehiä. Käsittelen sisällissodan jälkeistä kautta kappaleessa 7.

⁶⁷ Ylönen 2001, 3.

⁶⁸ Uino 1991, 327.

⁶⁹ Uino 1991, 329.

⁷⁰ Tommila 1998, 147.

2.3 Suomi-neito symbolina

Esitän tässä luvussa alustavia päätelmiä *Kurikan* vuosina 1905–1921 julkaisemista Suomi-neidoista ja kuvista, joilla näen olevan yhteyden Suomi-neito-traditioon.

Kurikan Suomi-neidot kuuluvat pääasiallisesti kahteen kategoriaan, klassisiin neitoihin ja Suomalaista puoluetta pilkkaaviin Suomettariin. Klassisia neitoja, jotka Valenius määritteli ”hahmoiksi, joilla ei ole kansallisia symboleita; he ovat pukeutuneet yksinkertaisiin klassisiin asuihin ilman koristelua”⁷¹ on 25. Klassisia Suomi-neitoja esiintyy melko tasaisesti läpi koko aineiston. Heidät on pääsääntöisesti kuvattu joko pulassa olevina uhreina⁷² tai uljaina johtavina symboleina.⁷³ Klassiset neidot ovat kuvattu kauniina ja viattomana erotuksena rumiin Suomettariin. Osa klassisista neidoista on kuvattu alasti⁷⁴ ja suurin osa korostetun naisellisina.⁷⁵

Kurikan neitojen päätyypit – klassiset neidot, sosialismi- tai vappuneidot ja Suomettaret - muodostavat yli kaksi kolmasosaa *Kurikan* personifikaatioista Suomelle, joita minulla on yhteensä 62. Joukkoon kuitenkin sisältyy myös muutamia hahmoja, jotka eivät ole Suomi-neitoja siinä mielessä kuin muut. Yksi tällaisista kategorioista on työmiehet, jotka eivät ilmiselvästi ole Suomi-neitoja, mutta joita on yhtä lailla käytetty Suomen ja suomalaisen työväenluokan personifikaatioina. Niitä esiintyy aineistossani 4. Toinen harvinaisempi kategoria ovat Suomi-lapset tai -vauvat, joita löytyi yhteensä 4. Suuri määrä näitä epätyypillisiä hahmoja sijoittuu aineistoni loppupäähän 1920-luvulle, ja paneudun niihin syvemmin tutkielman loppupuolella.

Ennen kuin lähden problematisoimaan Suomi-neidon hahmon rajanvetoa ja hahmon lukuisia eri kasvoja, on hyvä ottaa toinen ”tyyppisesimerkki” *Kurikan* klassisesta Suomi-neidosta. Edellisessä luvussa olleen vuoden 1910 Suomi-neidon tapaisia klassisia, venäläisen hahmon sortamia neitoja on melko paljon, ja myös seuraava vuodelta 1917 oleva hahmo lukeutuu samaan ”venäläisen uhkaaman neidon” tyyppiin.

Kuva 3 kuuluu sarjaan julkaisuja, joiden hahmo identifioidaan ”Suomi-flikuskiksi”⁷⁶ eli Suomitytöksi, jotka julkaistiin *Kurikassa* vuoden 1917 vallankumouksien aikana. Hahmo siis identifioidaan selkeästi Suomi-neidoksi tekstissä, mutta tällä ei ole mitään ulkonaisia kansallisia symboleita. Neidon asu on yksinkertainen ja riekaleinen, eikä vaikuta kansallispuvulta. Hänellä ei ole myöskään

⁷¹ Valenius 2004, 18.

⁷² *Kurikat* 1.7.1910 ja 15.9.1917.

⁷³ *Kurikat* 1.6.1906 ja 15.5.1910.

⁷⁴ *Kurikat* 1.10.1908 ja 1.7.1910.

⁷⁵ *Kurikat* 15.2.1910 ja 1.10.1917.

⁷⁶ Flikuški on venäläinen muoto Ruotsin kielen tyttöä tarkoittavasta sanasta, flicka. Flikuškia ja flickaa käytettiin etenkin stadin slangissa tarkoittamaan kevytmielistä nuorta naista.

pinteliä⁷⁷ tai kalottilakkia, jotka monesti kansallisemmilla Suomi-neidoilta löytyy. Tämä tekee ”flikuskista” melko yleismaallisen ja ”geneerisen” symbolin, joka sopii sosialisteille paremmin kuin kansallisuutta korostava hahmo. Näitä klassisia neitoja onkin noin 40 % kaikista aineistoni hahmoista, ja ne muodostavat suurimman yksittäisen ryhmän. Siksi klassinen Suomi-neito toimii hyvänä lähtökohtana hahmon tutkimukselle ja vertailemiselle sekä muihin Suomi-neidon hahmoihin että Suomi-neidon kaltaisiin hahmoihin.

Kuva 3. Kurikka 1.10.1917. ”Missä merkeissä vaaleihin...

Ryssän porvari (suomalaiselle porvarille): ”A finski flikuski hjuva flikuski! A me sjopimaks, sjopimaks. A sinä pussamaks hjuks poski, a minä pussamaks hjuks poski.”

Suomalainen porvari: ”Hyvä kauppa, mainio kauppa! Mutta meidän sosialistit! Ne tahtovat vapauttaa sen.”

Ryssän porvari: A sotsialiste! A sine ääniä alas sotsialiste, a mine naikaikka antamaks. A paljo lysti tulemaks!

⁷⁷ Pinteli tai säppäli on kirkkaasta kankaasta tehty pään kiertävä nauha, jollainen kuului naimattomien naisten kansanpukuun etenkin karjalassa. Pinteli on kokonaan kankainen, säppäliin on kiinnitetty metallisia levyjä. Pintelistä tuli yleinen osa suomalaisia kansanpukuja 1800-luvulla.

Kuvan 3 yleinen konteksti on *Kurikalle* ja *Kurikan* neitohahmoille melko tyypillinen. Hänet kuvataan uhrina, jota porvari ja venäläinen koettelevat. Tarkka konteksti kuvalle on lokakuun 1917 eduskuntavaalit. SDP:n narratiivi oli, että Suomen porvaripuolueet olivat suostutelleet Venäjän väliaikaisen hallituksen hajottamaan Suomen eduskunnan estääkseen valtalain voimaantulon, mikä olisi käytännössä tehnyt Suomesta itsenäisen. *Kurikan* piirros siis kuvaa suomalaiset porvarit ja stereotyyppisen venäläisen juonittelemassa keskenään Suomen pään menoksi. Vaalien ei voida ajatella olevan reilut, jos poliittiset vastustajat tällä tavoin tukeutuvat venäläisiin. Porvarien käyttäminen vihollisena yhdessä venäläisten kanssa on *Kurikalle* yleistä, ja se luonnollisesti erottaa *Kurikkaa* porvarillisesta lehdistöstä.

Kurikalle on myös tyypillistä tietty raadollisuus. Neidon kauhistunut ilme, hänestä kiinni pitävät kädet, ja vangitsijoiden sopimukset ”poskien pussaamisesta” kaikki pelaavat metaforalla Suomesta viattomana neitona, jonka jota venäläiset ja porvarit haluavat käyttää hyväksi ja pahoinpidellä. Mielikuva on kaukana varhaisten Suomi-neitojen ylevyydestä, mutta eittämättä omiaan herättämään voimakkaita tunteita. Oman aikansa siveellisyyksityksiin suhteutettuna tällainen retoriikka on varmasti vielä shokeeraavampaa – ja samalla yksi ydinsyistä miksi alistetut kansat monesti käyttivät viattomia naishahmoja kansallisina symboleinaan.⁷⁸ Samalla teksti mainitsee sosialistit sankareina, jotka ”tahtovat vapauttaa” Suomen, eli se vetoaa lukijoihinsa Suomen itsenäisyyden puolesta taisteilijoina. Suomalaiset porvarit maalataan Suomi-neidon vihollisina ja venäläisiin rinnastettavina rikkollisina.⁷⁹

Suomi-neidon voi ajatella eräänlaisena tunnehahmona siten kuin tutkija Tuomas Tepora käytti käsitettä,⁸⁰ tosin sillä ratkaisevalla erolla, että Teporan pääesimerkki on oikea ihminen, Carl Gustaf Mannerheim, kun taas Suomi-neito on fiktiivinen hahmo. Tunnehahmo on hahmo, jolle puetaan yhteiskunnassa vallitsevia tunteita ja kokemuksia, ja nähdäkseni tämä on mielekäs tapa tarkastella myös kansallisia symbolihahmoja. Suomi-neidon hahmo pyrkii luomaan ajatuksen kansakunnasta neitseellisenä naishahmona, ja tällä samaistuksella käyttämään sukupuoleen liittyviä kulttuurisia oletuksia ja tapoja kansallisen yhtenäisyyden rakentamiseen. Ajan miehen odotettuun käytökseen kuului naisten suojeleminen, mutta toisaalta myös ihaileminen ja rakastaminen. Suomi-neito on ikään kuin sijaisrakastettu, jonka kautta nämä tunteet voidaan ohjata rakastamaan Suomea, isänmaata ja äidinkieltä.⁸¹

⁷⁸ Esimerkiksi Puolalla on pitkä traditio Polonia-neidon kuvaamisessa venäläisten miesten pahoinpitelemänä, ks. Jan Matejkon maalaus *Puola 1863*.

⁷⁹ Tommila 1998, 130.

⁸⁰ Tepora 2021.

⁸¹ Valenius 2004, 39.

Voi siis ajatella, että *Kurikan* Suomi-neito ei kuvaa Suomea sinänsä jonkinlaisena orgaanisena, kansallisena kokonaisuutena, vaan se kuvaa nimenomaan tietynlaista vapaata, sosialistien haluamaa Suomea, jonka vihollisia ovat sekä porvarit että venäläiset. Oikeiston Suomi-neito on tavallisesti häivytetty sisäpolitiikasta – ani harvoin näkee kansallispukuista Suomi-neitoa kamppailemassa suomalaisia sosialisteja vastaan. Se mukailee erilaista käsitystä kansakunnasta. *Kurikalle* ei ole tärkeää saavuttaa *vain* itsenäistä Suomea vaan nimenomaan tietynlainen työväenluokan Suomi. Tämä sama argumentaatio toistuu läpi *Kurikan* myös hahmoilla, jotka ovat kaikkea muuta kuin klassisia Suomi-neitoja.

Kuva 4. Kurikka 1.8.1916. Miten vaaleissa kävi. Ja tapahtui se porvareille hyvin harmillinen juttu, että porvarienvimpuillessa vastaan, sosialidemokratinen puolue yhä kasvoi ja voimistui.

Tässä on esimerkki niin sanotuista ”Suomi-työmiehistä.” Hahmo, jota voidaan vaikkapa kuvatekstin perusteella nimittää ”sosialidemokratiaksi”, on melko tavanomaisen oloinen mies, joka kamppailee menestyksekkäästi kapitalistihahmojen kanssa. Ensi alkuun olisi helppo kyseenalaistaa, mitä moinen esitys edes tekee aineiston joukossa – se ei ilmiselvästi ole Suomi-neito, eikä oikeastaan myöskään Suomi. Se esittää sosialidemokraattista puoluetta vaalitaistelussa porvaripuolueita vastaan.

Sosialidemokratiaksi nimetty paidaton mies on lihaksikas, idealisoitu työväen adonis samaan tapaan kuin neitohahmot usein muistuttavat antiikin jumalattarista. Hänellä ei ole mitään kansallisia symboleita, vaan hahmo toimii täysin generisena sosialidemokraattisten työmiehien symbolina. Hän kamppailee köydenvedossa suomalaisten porvaripuolueiden kanssa, etunenässä suomettarelaiten (Suomalainen puolue) ja nuorsuomalaisten kanssa. Nämä on kuvattu *Kurikalle* hyvin yleiseen tapaan rumina karikatyyreinä rikkaista tai keskiluokkaisista. Suomettarelaiset ovat lihavan pukumiehen muodossa täysi vastakohta sosialidemokraattisen työmiehen viriilydelle. Nuorsuomalaiset sen sijaan muistuttavat enemmän karikatyyriä yläluokkaisesta naisasianaisesta kukkahatussaan.⁸²

Minkä takia sosialidemokratia personoidaan mieheksi? Tämä ei ole *Kurikassa* erityisen yleistä, vaan toistuu alle kymmenen kertaa. Sen sijaan naishahmojen käyttäminen sosialismin symboleina on yleisempää. Nähdäkseni olennainen ero tulee viestistä: tämän vaalikuvaelman tavoitteena on näyttää SDP vahvana ja voitokkaana sankarina – roolina, joka ei ole naisille tyypillinen.⁸³ Käsitte-
len luvussa 6 tarkemmin Suomi-neidon toimijuutta ja sitä, millaisissa konteksteissa naishahmoa haluttiin esittää.

Onko kyseessä siis jonkinlainen sosialidemokraattisen puolueen personoituma, eikä suinkaan Suomen? Nähdäkseni asia ei ole aivan niin yksinkertaista. Ensinnäkin myös neitohahmot kuvataan usein kamppailemassa tismalleen samoja kapitalistihahmoja – Suomen porvaripuolueita – vastaan.⁸⁴ Kyse ei ole mitenkään vain ulkopoliittisesta symbolista.

Sisäpoliittisesti Suomi-neito kuvataan hyvänä ja ideaalina Suomea, paitsi Suomettaren tapauksessa, joka toimii tismalleen päinvastoin. Erityisesti *Kurikassa* Suomi-neito usein kuvataan jonkinlaisena ”oikeana” Suomea kontrastina epäilyttävän venäläismielisiin ja epäkansallisiin porvareihin, kuten kuvassa 3. Väite siis on, että *Kurikan* edustama työväenluokka edustaa todellista Suomea, toisin kuin heidän poliittiset vastustajansa. Tässä ajattelussa Suomi-neito edustaa työväenluokkaista todellista Suomea, johon eivät porvarit kuulu. Tätä tukee myös se tapa, miten *Kurikka* usein kuvaa Suomi-neidon ja erilaiset sosialismin henkilöitymän tismalleen samoilla visuaalisilla keinoilla. *Kurikan* sivulta toiseen toistuu ajatus siitä, että sosialistinen liike edustaa Suomen ja suomalaisten vapautta, ja sitä vastustavat porvarit ja venäläiset. Tätä ideologista taustaa vasten ymmärtää, miksi *Kurikan* Suomi-kuvasto ja sosialismikuvasto sekoittuvat, eikä niiden välille ole aina helppoa vetää

⁸² Esimerkkejä tästä ”naisasianaistyyppistä” on *Fyrenin* 28.4.1906, 24.10.1908 ja *Tuulispää* 16.10.1908. Näissä hahmotyyppi henkilöityy karikatyyriin suurikokoisesta ja kukkahattuisesta Alexandra Gripenbergistä.

⁸³ Tosin ei täysin ennennäkemätön, ks. esimerkiksi *Kurikka* 1.12.1911 porvarin kasvoille sylkevä, nuijalla varustautunut sosialismineito.

⁸⁴ Esimerkiksi *Kurikat* 15.12.1907 ja 1.10.1917.

rajoja – koska pohjimmiltaan *Kurikan* narratiiville sillä ei ole merkitystä, kuvaako hahmo suomalaista sosialismia vai Suomea.

Toiseksi koko Suomettaren hahmo toimii esimerkkinä siitä, miten vaikeaa rajanveto erilaisten symbolien kanssa on. Suometar on ennen kaikkea Uuden Suomettaren ja Vanhasuomalaisen puolueen symboli. Se on kuitenkin samaan aikaan nimenomaan Suometar, ja kuvataan edustamaan Suomea yleensä esimerkiksi yhteistoiminnassa venäläisten kanssa.⁸⁵ Nähdäkseni on mahdotonta erotella, missä määrin Suometar-hahmo symboloi puoluetta ja missä määrin taas kyseisen puoleen edustamaa (karikatyrisoitua) näkemystä Suomesta. Suomettaren hahmoon tiivistyy sosialistien väite, että Vanhasuomalaisen puolueen Suomi on hölmö, ruma ja ei-haluttava. Se on siis yhden Suomen version personoituma yhtä paljon kuin se on sitä ajavan puolueen personoituma.

Sama logiikka toimii myös toisin päin. Kun *Kurikka* kuvaa kauniita ja pidettäviä Suomi-neitoja, se todella kuvaa omaa – siis sosialidemokraattista – versiota Suomesta. *Kurikassa* on paljon sellaisia neitohahmoja, joissa on yhtäläisyyksiä tyypillisiin Suomi-neitoihin, mutta mitkä eivät ole ilmiselvästi juuri Suomi-neitoja. Näihin lukeutuu esimerkiksi edellä mainitut vappuneidot, mutta myös esimerkiksi eduskunnan⁸⁶ tai valistuksen⁸⁷ kuvaaminen kauniina neitona. Visuaalisesti näissä ei ole mitään kategorista eroa niihin hahmoihin, joiden suoraan sanotaan edustavan Suomea. Ne ovat ideaalihahmoja, ja ei ole mielekästä yrittää löytää ”puhdasta” Suomi-hahmoa – jokaiseen niistä sisältyy tietty ideologinen näkökulma. Näin sama hahmo voi edustaa sekä sosialismia, SDP:tä että SDP:n visioimaa Suomea, tai sama hahmo on sekä Vanhasuomalainen puolue että heidän edustamansa arvomaailma yleensä.

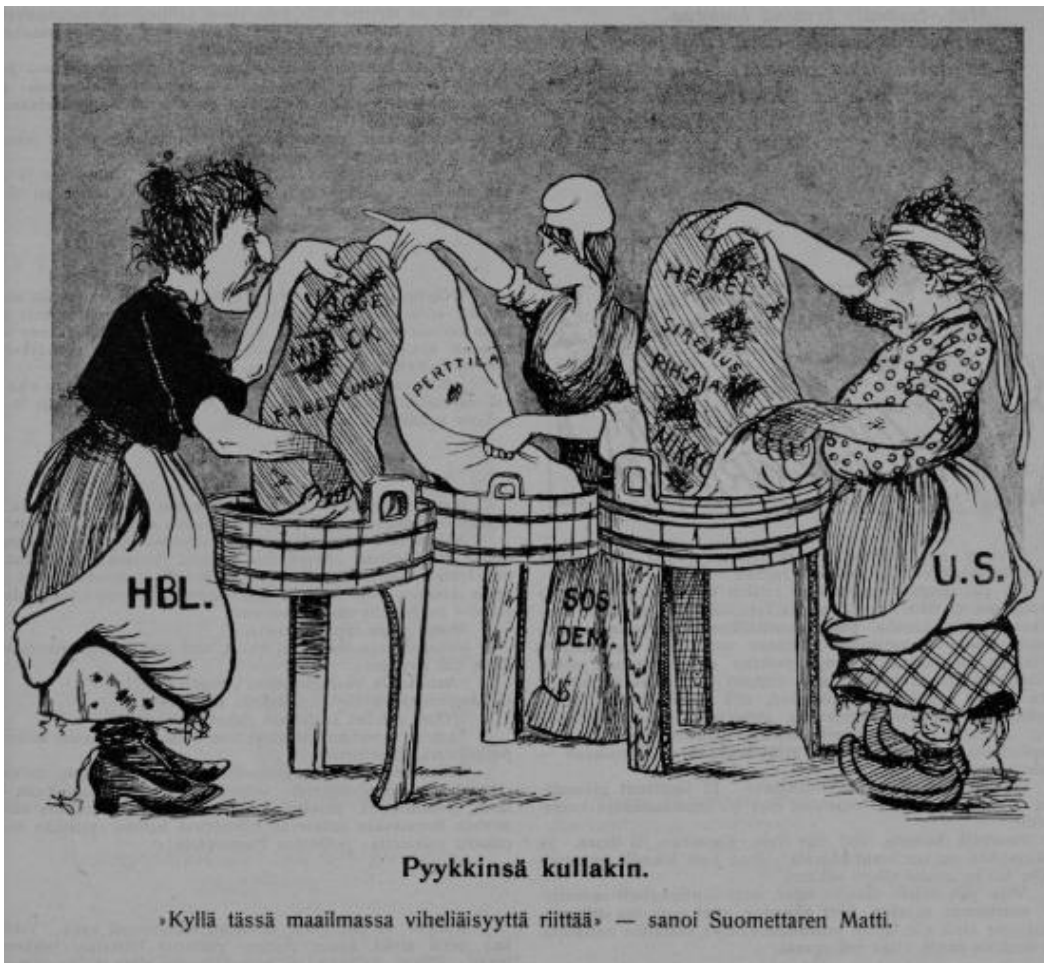
Tämä on logiikka, jolla luen ”Suomi-työmiehet” Suomi-neitojen ”rinnakkaissymboleiksi.” Niitä käytetään usein samoilla tavoilla samojen argumenttien esittämiseen. Hahmo ei ole vain sosialidemokraattinen puolue, vaan ylipäätään sosialidemokraattinen ihanne – aivan samalla tavalla kuin heidän kuvaamansa Suomi-neito on.

Kuva 5 alleviivaa puolueiden ja Suomi-hahmojen vaikeaa rajanvetoa. Se kuvaa Suomalaista (US), Ruotsalaista (HBL) ja Sosialidemokraattista (SOSDEM) puoluetta hoitamassa ”pyykkejään.” US ja HBL ovat liioitellun rumia Suometar-hahmoja: likaisia, karvaisia ja irvisteleviä. Yleensä tämä hahmo on varattu nimenomaan Uudelle Suomettarelle/vanhasuomalaisille, mutta tässä tapauksessa sitä käytetään myös kuvaamaan ruotsalaista puoluetta yhtä lailla myöntyväisyysväkenä.

⁸⁵ *Kurikka* 1.11.1909.

⁸⁶ *Kurikka* 1.10.1908.

⁸⁷ *Kurikka* 1.5.1912.

Kuva 5. Kurikka 1.3.1909. Pyykinsä kullakin. ”Kyllä tässä maailmassa viheliäisyyttä riittää” – sanoi Suomettaren Matti.

Pyykkiin on nimetty puolueiden murheita ja epäonnistumisia reaktionä *Fyrenin*⁸⁸ pilakuvalle, jossa naureskeltiin Emil Perttilälle, joka loikkasi SDP:stä ja kavalsi työväen varoja. *Kurikan* vastauksessa Perttilän tapaus kyllä kuvataan likapyykkinä – mutta se on melko puhdasta likapyykkiä verrattuna porvarien pyykille, joka on täynnä myöntöväisyyksien nimiä. Tarkoitus on siis kiinnittää huomio epäsuhtaan – porvarit ovat silti paljon moraalisesti kyseenalaisempia, vaikka sosialidemokraateiltakin likaa löytyy. Iskua tehostetaan kuvaamalla oikeisto Suomettaren hahmossa, joka oli jo tässä vaiheessa useasti esiintynyt⁸⁹ ja jonka merkitys ainakin *Kurikan* kontekstissa oli selvä.

Kyse on yhdestä harvoista kuvista, joissa on läsnä sekä rujo Suomettar että sievä Suomi-neito – käytännössä aina *Kurikan* kuvissa on vain toinen. Hahmot kävisivät aivan hyvin yksittäin käytet-

⁸⁸ *Fyren* 27.3.1909.

⁸⁹ Esimerkiksi *Kurikat* 1.6.1906 ja 1.9.1908.

tynäkin. Ne ovat olemukseltaan käytännössä samat kuin muissa konteksteissa käytetyt klassiset neidot (SOSDEM) ja Suomettaret (US). Itse asiassa yksin ollessaan näissä hahmoissa ei edes olisi yhtä vahvaa puoluemerkitystä. Mikäli kuvan sosialidemokraattityttö olisikin kuvattu yksin, tai vaikkapa venäläisen ahdistelemaksi, se olisi hyvin helppo tulkita Suomi-neidoksi yleensä.

Tämä edelleen vahvistaa tulkintaani siitä, että eronteko puoluesymbolin ja Suomen symbolin välillä ei ole *Kurikan* tapauksessa mielekäs tai mahdollinen jaottelu. Vallankumousmyssy päässään pyykäävä neito on samaan aikaan sosialidemokraatit, että heidän Suomensa. Samoin Suomettaret ovat sekä sosialidemokraattien poliittiset vastustajat että näiden edustama kuva Suomesta.

3 Vappuneidot ja sosialismineidot, Suomi-neidon sisaret?

Kurikan vappunumeroissa esiintyi usein vappuneidoksi tituleerattu hahmo.⁹⁰ Hän on työväkeä johtava hahmo, usein punalippu kädessä. Olen valinnut kuvan 6 esimerkkinä vappuneidon tai sosialismineidon tyypillisistä piirteistä: yksinkertainen klassinen asu, kansallisten symbolien puute, vallankumouslippu, ja usein hahmo erottuu valkeana ja kauniina vasten synkkää ympäristöä. Kaikki nämä visuaaliset teemat tuovat mieleen Eugène Delacroixin vuoden 1830 teoksen ”Vapaus johtaa kansaa”, mikä eittämättä oli tuttu myös suomalaisille sosialisteille. Neidon takana Nikolai II menettää kruununsa, ja hänen upseerinsa lähtee yhtä matkaa.

Kuten aiemmin esitin, nähdäkseni myös tämä hahmo lukeutuu *Kurikan* Suomi-neitoihin. Häntä ei mitenkään identifioida Suomeksi vaatetuksen tai symbolien puolesta – mutta toisaalta tämä on totta myös monille *Kurikan* neidoille, jotka nimetään Suomi-neidoiksi.⁹¹ Kontekstinsa puolesta – helmikuun vallankumouksen jälkimainingeissa, punalippu kädessä – hahmo on selvästi vallankumouksellinen. Seuraavan sivun runo vielä selventää sanomaa: ”Jospa sortuisikin tuohon kaikki taantumusmahdit, kaikki riistäjät kansain, kaikki rosvot ja vahdit.”⁹² Edes runo ei mainitse Suomea tai identifioi hahmoa Suomeksi. Toisaalta tätä ei odottaisikaan, sillä alkuvuodesta 1917 elettiin vielä sotasuurin aikaa, eikä suoranaisia viittauksia Suomen itsenäisyyteen voinut julkaista. On perusteltua pitää tätä kuvan 6 vallankumouksellista nashahmoa *Kurikan* vallankumouksellisen Suomi-neidon ilmentymänä tai jonkinlaisena rinnakkaishahmona, jossa on temaattista päällekkäisyyttä *Kurikan* Suomi-neidon kanssa. *Kurikassa* hahmot, joilla kuvataan Suomea, ja hahmot, joilla kuvataan sosialismia, ovat funktionaalisesti samoja.

⁹⁰ Esimerkiksi *Kurikat* 1.5.1906, 1.5.1907, 1.5.1914 ja 1.4.1917.

⁹¹ Esimerkiksi *Kurikat* 15.9.1917 ja 1.10.1917.

⁹² *Kurikka* 1.4.1917. Eemil Elon runo *Ylösousemus*.

Kuva 6. Kurikka 1.4.1917.

Johanna Valenius määrittelee klassisen Suomi-neidon hahmona, jolla ei ole ilmiselviä kansallisia symboleita ja joka on joko alasti tai pukeutunut klassiseen (kreikkalais-roomalaiseen) asuun tai vastaavaan yksinkertaiseen asuun.⁹³ Nämä ovat käytännössä samat piirteet, kuin mitä esimerkiksi Ranskan vallankumouksen yhteydessä esiintyneillä Marianneilla (tässä käytetty yleiskäsitteenä Ranskan tasavaltaa symboloivista naishahmoista) oli.⁹⁴ Tämä ei ole erityisen yllättävää: Ranskan vallankumouksen perintö määritti suuresti myöhempien vallankumouksien symboliikkaa.

Näin ollen: jos vallankumousneito on yleensä piirteiltään sama kuin klassinen Suomi-neito, onko näitä mitään mieltä erotella, ja onko eronteko edes mahdollista? Nähdäkseni jos hahmot itsessään ovat identtisiä, eronteko voidaan tehdä ainoastaan kontekstin kautta. Jos suomalainen poliittinen

⁹³ Valenius 2004, 18.

⁹⁴ Palin 2013, 6–7.

puolue kuvaa ”epäkansallista” tasavaltaista vallankumoushahmoa kontekstissa, missä samankaltaisiin hahmoihin liittyy jo valmiiksi ajatus ”Suomi-neitoudesta”, nähdäkseni silloin on kyse vähintäänkin Suomi-neitoon samaistettavasta hahmosta, niin sanotusta rinnakkaishahmosta. *Kurikalle* kumpikin hahmo ajaa samaa asiaa, eikä niiden merkityksiä voida erottaa toisistaan. Vallankumous tarkoittaa sekä kansallista vapautta että työväenluokan vapautta. Kun tähän lisää mm. sensuuriteki- jät sekä työväenliikkeen ambivalentin suhtautumisen kansallisuusaatteeseen, rinnakkaishahmojen käyttö alkaa näyttäytyä hyvinkin loogiselta. Hahmo viestii kaiken, mitä Suomi-neitokin, mutta tekee sen sosialistisessa kontekstissa.

Toinen argumentti sosialismineitojen ja Suomi-neidon yhteydestä on tyypillinen asento, jossa nämä hahmot kuvataan. Useat *Kurikan* neitohahmot⁹⁵ mukailevat asennollaan Suomen karttaa – käsivarsi koholla vasemmalle, hameen siluetti muodostaen Pohjanmaan ja Etelä-Suomen etäisen ääriviivan. *Kurikka* käytti myös selvää ”kartta-Suomineitoa” ainakin kertaalleen.⁹⁶

Tämä nostaa kysymyksen: hahmottivatko varhaisen 1900-luvun suomalaiset kotimaansa muodon Suomi-neitona, jonka käsivarsi on koholla? Suomi-neidon maantieteestä ei ole tehty kattavaa tutkimusta, mutta varhaisin löytämäni todiste tästä on Samuli Paulaharjun Lapin muistelmista⁹⁷, missä hän käyttää käsitettä ”Käsivarren Lappi” täysin ohimennen, olettaen lukijan ymmärtävän sen. Tämä tukee tulkintaa, että Suomi-neitojen asettaminen Suomen maantieteelliseen muotoon on hyvinkin tarkoituksellista.

On olemassa muitakin esimerkkejä valtioiden maantieteellisen muodon muuttamisesta symboli- hahmoksi, kuten ”Belgian Leijona” nähtynä esimerkiksi Famiano Stradan kartassa *Leo Belgicus* vuodelta 1648. Samaa visuaalista teemaa esiintyi kymmenissä kartoissa 1500-luvulta 1700-luvulle. Belgian leijona myös kuvattiin toisinaan Alankomaiden neidon kanssa, esimerkiksi Batavian tasa- vallon lipussa, mikä oli käytössä vuosina 1796–1807. Tietääkseni ei kuitenkaan ole toista maata, jossa valtion muoto kartalla olisi samaistettu niin vahvasti ja suoraviivaisesti kansalliseen henkilöi- tymään, kuin mitä Suomi on.

Suomen kartan ja naisen siluetin yhdistäminen on yleistä Suomi-neidon taiteessa, ja voi perustellus- ti olla myös syy hahmon yleisyyteen – kun maa myös ”näyttää” neidolta kartalla, sen käsitteleminen neitohahmona tuntuu luonnolliselta. Tietysti voidaan esittää, että kyse on sattumasta – monenlainen hameeseen pukeutunut naishahmo on mahdollista nähdä hieman Suomen muotoisena – mutta väit-

⁹⁵ *Kurikat* 1.5.1907, 15.12.1907, 1.5.1914 ja 1.4.1917.

⁹⁶ *Kurikka* 15.6.1908.

⁹⁷ Paulaharju 1922, 109.

täisin teeman toistumisen puhuvan sen puolesta, että kyse on nimenomaan tulkintaohjeesta – vaikka neidolla ei ole kansallispukua tai Suomen leijonaa, se on silti Suomi-neito.

Kuva 7. Kurikka 1.5.1907. Vappu sä kaunis, tenhoavainen...

Kuva 7 vuodelta 1907 on mielestäni tyylipuhtain esimerkki Vappu-neidosta ja sen suhteesta muihin *Kurikan* neitohahmoihin. Vapuksi runossa nimetty hahmo on kuin antiikin jumalatar, vailla suomalaisia kansallisia symboleita. Tyyllillisesti hahmo on identtinen klassisten Suomi-neitojen kanssa. Vappu-neito kohottaa keihästä, jossa hulmuu sosialismin lippu. *Kurikan* tyypillinen viholliskuvasto – silinteripäiset kapitalistit ja nahkasaappaaiset upseerit – kamppailevat Vappu-neitoa vastaan idyllisen suomalaisen järven edustalla, mikä on oikeastaan ainoa erityisen suomalainen yksityiskohde kuvassa. Onhan takana järven pinnasta heijastuva metsikkö lähestulkoon kansallisromanttinen näky.

Runo ja lippu identifioi Vappu-neidon sosialismin personoitumaksi, ”miljoonain ihmisten ihanteeksi.” Samalla *Kurikan* kontekstissa se toimii sosialistisen, vapaan Suomen symbolina, jonka visuaalinen traditio käy yhteen klassisen Suomi-neidon piirteiden kanssa. Maiseman lisäksi vihje suomalaisten omaan kamppailuun löytyy tekstistä, erityisesti säepari ”Sapelit viiltävät lihaasi vienoon, ja kärsin sä julmuutta kahleiden” maalaa hyvin yleisen kuvan venäläisten orjuuttamasta Suomi-neidosta. Sapeli toimii suomalaisena symbolina venäläiselle väkivallalle jo vaakunasta lähtien. Mielestäni myös hahmon asennon voi tulkita viittaukseksi Suomi-neitoon kartalla – käsivarsi koholla

kuten Suomi-neidolla yleensä. Tämä Vappu-neito kuvataan kuitenkin paljon kansainvälisemmäksi kuin mitä monet muut *Kurikan* sosialismihahmot ovat.

Samaan sosialismineidon kategoriaan kuuluu seuraava, myös vuodelta 1907. Hahmo on identifioitu spesifisti sosialismiksi, tosin visuaalisesti se eroaa hieman klassisen neidon peruspiirteistä. Hahmolle on päässään kukkaseppele ja palmikoidut hiukset, ja hänen liivinsä muistuttaa enemmän kansallispukua kuin antiikin mekkoja. Visuaalisesti tässä sosialismihahmossa on paljon elementtejä oikeistolaisemmasta kansallispukuisista neidoista – mikä on erityisen vahva kontrasti, kun hahmo identifioidaan nimeen omaan sosialismiksi, eikä Suomeksi.

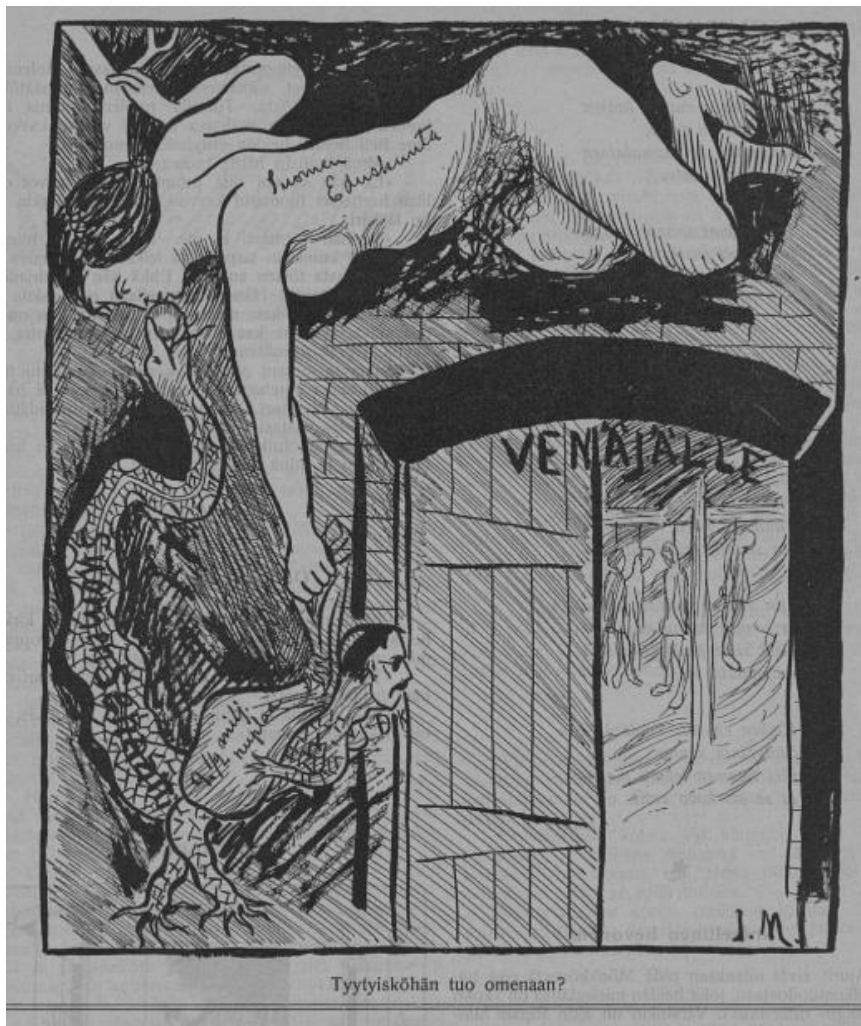
Kuva 8. Kurikka 15.12.1907. Te kyykäärmeen sikiöt!

Sosialismi-neito säтті Suomen oikeistolaisen lehdistön henkilöitymiä.⁹⁸ Helsingin Sanomat, Uusi Suometar, Hufvudstadsbladet, Nya Pressen ja Suomalainen Kansa ovat kaikki kuvattu rumina frakkeihin pukeutuneina tonttuina tai narreina. Nämä lehdet olivat antisosialistisia ja yleensä myöntyväisyyslinjan tukijoita, eli *Kurikan* näkökulmasta sekä työväenluokan että Suomen intressien vastaisia. Lehdet ovat pukeutuneet frakkeihin, mikä kuvaa näiden porvarillista, varakasta taustaa. Heillä on kasvoillaan naamiot implikoimassa kaksinaamaisuutta tai petollisuutta, ja päissään narrin hatut.

⁹⁸ Helsingin Sanomat, Uusi Suometar, Hufvudstadsbladet ja Suomalainen Kansa olivat kaikki kytköksissä porvarillisiin puolueisiin.

Tämänkaltaiset hahmot ovat *Kurikalle* melko tavallisia karikatyyrejä kilpailevista lehdistä ja puolueista.⁹⁹

Sosialismi-neito siteeraa – paradoksaalisesti, kun ottaa sosialistien suhtautumisen uskontoon huomioon – Matteuksen evankeliumia (12:34): ”Te kyykkäärmeitten sikiöt, kuinka te saattaisitte hyvää puhua, kun itse olette pahoja? Sillä sydämen kyllyydestä suu puhuu.” Myös suomalainen työväen saattoi odottaa osaavan raamatunpaikkoja, joten viittaus lienee selvempi aikalaisille kuin mitä se on meille. Sosialismi, kuvattuna Suomen kartan muotoisena naisena, siis sättii porvarilehdistöä Jeesusta siteeraamalla, ja kohdistaa pilkan nimenomaan porvarilehdistön sydämien puhtauteen ja pohjimmaisiiin päämääriin. Kyse ei ole vain sosialismin ja kapitalismin välisestä kamppailusta, mutta Suomen hahmona kuvattu sosialismi kamppailee pettureita ja myöntyväisyysmiehiä vastaan. Sosialismi ja Suomen vapauden aate kietoutuvat yhteen samaksi hahmoksi.

Kuva 9. Kurikka 1.10.1908. Tyytyisköhän tuo omenaan?

⁹⁹ Kurikat 1.6.1906, 15.6.1908, 1.11.1910, 15.5.1911 ja 1.8.1911.

Nostan vielä yhden esimerkin Suomen asian ja sosialismin samaistamisesta. Yllä oleva kuva kommentoi Edvard Hjeltin senaatin hajoamiseen johtanutta kiistaa sotilasmiljoonista, joita Suomen suuriruhtinaskunta maksoi Venäjän keisarikunnan budjettiin välttyäkseen asevelvollisuudelta. Senaatin jäsen, J. R. Danielson-Kalmari, nimekäs vanhasuomalainen poliitikko, kuvataan liskomaisena piruna, joka on viemässä 2,5 miljoonan ruflan sotilasmiljoonia Venäjälle. Hahmo on sekä nimetty ”D-K” että muistuttaa Danielson-Kalmaria kasvopiiirteiltään. Kuvaus, jossa hänestä tehdään vanhasuomalaisten ”petturuuden” henkilöityä ei ehkä ole erityisen perusteltu jälkikäteen katsottuna – kannattihan hän vanhasuomalaisten eroa senaatista – mutta tällä seikalla on tuskin merkitystä sosialistien kannalta, jotka tarttuivat Danielson-Kalmariin tunnettuna poliitikkona.

Miljoonia ollaan viemässä Venäjälle, mikä kuvataan synkkänä, muurien takana olevana maana, missä kuolleet roikkuvat hirsipuusta. Suomen eduskunta – alaston, idealisoitu naishahmo – yrittää epätoivoisesti tarrata rahapussiin. Danielson-Kalmarin käärmemäinen häntä tarjoaa tälle Eduskunta-neidolle omenaa, saatesanoin ”Tyytyisköhän tuo omena?” Viesti on käytännössä, että vanhasuomalaiset ohittavat eduskunnan – joka symboloi kansanvaltaa ja Suomen etua yleensä – ja ajavat Venäjän etua. He tarjoavat eduskunnalle kädenlämpöisiä näytteitä, kuten eroaan senaatista, mitkä eivät eduskuntaa tyydytä.

Eduskunta-neito täyttää klassisen Suomi-neidon piirteet, ja kuuluu laajempaan sosialismineitojen luokkaan. Vaikka hahmo ei ole pukeutunut klassisesti, on alastomuus itsessään klassinen tapa kuvata idealisoituja hahmoja, kuten personoitumia ja jumalattaria. Hahmolla ei ole näkyviä kansallisia symboleita, kuten kansallispukua. Toisin kuin jotkut täysin nimettömät *Kurikan* hahmot, Eduskunta-neito asettuu jonnekin nimettyjen Suomi-neitojen ja nimeämättömien sosialismineitojen väliin: onhan eduskunta viittaus nimenomaan Suomen parlamenttiin, eikä vain jonkinlainen abstrakti demokratian symboli. Demokratian kuvaamiseen idealisoituna naishahmona liittyy pitkä, Ranskan vallankumouksesta alkava perinne.¹⁰⁰ Poliittiset pilalehdet, *Kurikka* mukaan lukien, ovat käyttäneet Suomi-neitoa myös eduskunnan symboloimiseen, usein kuvaten personoimalla koko eduskunnan Suomi-neidoksi laskettavaan Lex-patsaaseen eduskuntasalissa.¹⁰¹ Parlamentin personifikaation samaistaminen kansalliseen personifikaatioon toimii myös toiseen suuntaan: ainakin yhdessä *Kurikan* Suomineito-kuvassa esiintyy myös petomainen ja eläimellinen duuma.¹⁰²

Tämän luvun tarkoituksena oli esitellä hahmoja, joiden ”Suomi-neitous” on epäselvää, ja perustella niiden käsittelemistä yhdessä erityisesti nimettyjen Suomi-neitojen kanssa. Sosialismi-neidon kate-

¹⁰⁰ Palin 2013, 5.

¹⁰¹ *Kurikka* 15.9.1908. Sama teema toistuu myös *Fyren* 12.6.1909, 10.7.1909, sekä *Velikulta* 15.10.1908.

¹⁰² *Kurikka* 1.7.1910.

goria on eräänlainen universaali idealisoitu naishahmo, prototyyppi ilman erityistä kansallista merkitystä.¹⁰³ Hahmo muuttuu kansalliseksi symboliksi, kun sen asettaa kansalliseen kontekstiin. Nais- hahmojen voima ja yleisyys perustui niiden kykyyn symboloida abstrakteja asioita, koska naisia ei käytännössä ollut *oikeasti* mukana politiikassa, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta.¹⁰⁴ Näin nais- hahmosta tulee yleinen idealisoitu objekti. *Kurikan* (ja vallankumouksellisten liikkeiden tapaukses- sa yleensä) tällä hahmolla saatettiin kuvata demokratiaa, sosialismia, edistystä, vallankumousta tai vappua. Toisaalta hahmoa saatettiin käyttää symboloimaan vapautta, puhtautta, kansakuntaa ja niin edespäin. Nämä luennat eivät yleensä ole keskenään ristiriidassa, vaan pikemminkin tekevät kuva- ta voimakkaamman ja monitulkintaisemman, mitä *Kurikka* nähdäkseni käyttää täysin tarkoitukselli- sena tehokeinona.

4 Suometar

”Suometar” on melko poikkeuksellinen ”negatiivinen Suomi-neito.” Sitä ei kuvata mitenkään ihan- noituna, vaan pikemminkin ivan kohteena. Suometar esitettiin epämiellyttävänä hahmona, eräänlai- sena rumana parodiana Suomi-neidosta,¹⁰⁵ joka ei suinkaan ollut uhri, vaan joko ongelmissa omaa tyhmyyttään,¹⁰⁶ toimi aktiivisesti Suomea vastaan,¹⁰⁷ tai oli muuten vain surkea, parodianomainen esitys Suomalaisesta puolueesta.¹⁰⁸

Suometar on tavallaan selviten määritelty *Kurikan* Suomi-neidoista, sillä toisin kuin muut hahmot, Suometar on yleensä eksplisiittisesti nimetty Suomettareksi, tai vähintäänkin hänen asustaan löytyi kirjaimet ”U.S.” eli ”Uusi Suometar.” Muilla hahmoilla ei ollut säännöllisesti mitään nimiä. Se joh- tuu eittämättä siitä, että naishahmo koko kansakunnan symbolina oli jo jokseenkin vakiintunut aja- tus, eikä keskimääräisen lukijan ollut vaikea erottaa Suomea symboloivaa neitoa kontekstissaan. Suometaret sen sijaan olivat täysin päinvastaisessa kontekstissa, ja siksi ne oli tarpeen identifoida suoraan. Etenkin sisäpoliittisissa kannanotoissa hahmot nimettiin usein suoraan, jotta olisi alusta asti selvää, mikä on mikin puolue. Useimmilla puolueilla ei ollut vielä vakiintuneita personoitumia ja symboleita, jotka olisi voinut tunnistaa helposti.

Suometar kuvaa yleensä spesifisti vanhasuomalaista puoluetta, mutta on tapauksia, jossa Suometta- ren kaltaisia rumia naishahmoa käytetään myös Hufvudstadsbladetista.¹⁰⁹ Suometar on karikatyyri ”porvarillisesta isänmaallisuudesta.” Hahmo tekee pilaa snellmanilaisesta tai kalevalaisesta kansal-

¹⁰³ Valenius 2004, 36.

¹⁰⁴ Palin 2013, 4.

¹⁰⁵ *Kurikka* 1.1.1910.

¹⁰⁶ *Kurikka* 15.8.1909.

¹⁰⁷ *Kurikka* 1.10.1909.

¹⁰⁸ *Kurikat* 15.3.1909 ja 15.5.1911.

¹⁰⁹ *Kurikka* 15.3.1909.

lisromanttisuudesta, jossa hahmot kulkevat tuohivirsuissa ja muissa perinteisissä suomalaisissa maalaisvaatteissa. Suometar on siis eräänlainen vanha maalaistollo, joka katsoo menneisyyteen ja joka näyttää olevan ulkona nykyajasta *Kurikan* kuvastossa. Suomi-neito *Kurikassa* taas on ajaton, klassinen jumalatar, jonka katse on tulevaisuudessa, vapaudessa ja vallankumouksessa.

Kuva 10. *Kurikka* 15.5.1911.

Tässä vuonna 1911 julkaistussa pilakuvassa on kuvattu kaikki ajan viisi puoluetta henkilöityminä. Ei ole epäselvää, ketä piirtäjä pilkkaa. Suometar on kuvattu hahmolle tyypillisesti vanhana eukkona laikukkaassa paidassa, hameessa ja tuohivirsuissa. Jotta viesti tulisi varmasti selväksi, varmistetaan vielä otsapannassa, että hahmo tosiaankin on Uusi Suometar ja siten Vanhasuomalainen puolue. Muut puolueet ovat kuvattu paljon kohteliaammin, joskin *Kurikalle* yleisiä stereotyyppisiä noudatellen: Nuorsuomalaiset liikemiehenä, Maalaisliiton hahmo on ilmetty Elias Lönnrot maatyöläisen saappaissa, Svenska folkpartiet eli Ruotsalainen kansanpuolue viikinkikypärässä¹¹⁰ sekä sosialidemokraatit raavaana työmiehenä. Osa näistä hahmoista toistuu: esimerkiksi idea viikinkikypäräpäisestä RKP:laisesta tai SDP:stä raavaana työmiehenä löytyy kyllä *Kurikasta* useamminkin. Ne ovat kuitenkin harvinaisuuksia verrattuna Suomettaren hahmoon, joka tarkasteluvälilläni löytyy yhteensä

¹¹⁰ Viikinkikypärä oli yleinen symboli ruotsinmielisyydelle yleensä, ks. viikinkisuomineito.

19 *Kurikan* numerosta. Suometar on myös visuaalisesti hyvin pysyvä hahmo, joka kuvataan säännöllisesti samalla tavalla. Sillä on kaikista Suomi-hahmoiksi luettelemistani hahmotyypeistä suurin visuaalinen pysyvyys. Nähdäkseni tämä johtuu nimenomaan sen spesifimmästä luonteesta: idealisoidulle naishahmolle löytyy pitkä perinne, eikä klassinen Suomi-neito tarvitse aina samanlaista mekkoa ja hiustyylää ollakseen tunnistettava kontekstista, mutta Suomettaren tapauksessa se auttaa: onhan se, mihin hahmo viittaa, huomattavasti vähemmän universaali.

Melkein kaikki Suometar-hahmot sijoittuvat vuosiin 1909–1912. Se on siis erityisesti toisen venäläistämiskauden hahmo¹¹¹, jolla sosialidemokraatit hyökkäsivät voimakkaasti myöntyväisyyslinjaa vastaan. Toinen venäläistämiskausi alkoi vuonna 1908 osana Venäjän pääministeri Pjotr Stolypinin reformiohjelmaa vallankumouksellisen liikehdinnän kitkemiseksi ja Suomen tapauksessa sen autonomian kaventamiseksi. Porvarillinen Mechelinin senaatti kaatui vuonna 1908 sosialidemokraattien esittämän ponteen (epäluottamuslauseen) seurauksena, jossa vanhasuomalaisten johtamaa senaattia syytettiin kyvyttömyydestä puolustaa Suomen autonomiaa, ja tästä eteenpäin vanhasuomalaiset olivat käytännössä ainoa myöntyväisyyslinjaa kannattava puolue. Suometar-pilkka katoaa lopulta vuonna 1912 jälkeen nähdäkseni myöntyväisyysliikkeen lopullisen häviämisen takia. Edes vanhasuomalainen puolue ei pitänyt kiinni myöntyväisyysuuntauksesta 1910-luvun alun venäläistämistoimenpiteiden jälkeen, ja jonkinlainen sotakirveen hautaaminen *Kurikan* ja Uuden Suomettaren välillä tapahtui.

Minkä takia kritiikki kohdistuu suomettarelaisiin, eikä suoraan venäläistämispoliitiikan ajajiin? Nikolai II, pääministeri Stolypin tai kenraalikuvernöörit eivät esiinny loukkausten kohteena, kuten ei myöskään kenraalikuvernööri. Suomettaren hahmo on keino kiertää tiukkaa sensuurilainsäädäntöä: Venäjän hallituksen politiikan pilkkaaminen olisi johtanut sensuuriin ja julkaisukieltoon, mutta tämän saman politiikan kotimaisten kannattajien pilkka oli vapaata. Kenraalikuvernöörin sensuuriviranomaiset olivat tyypillisesti kiinnostuneempia suoraan Venäjää kritisoivan tekstin rajoittamista kuin Suomen sisäpolitiikkaan puuttumisesta.¹¹² Venäläisestä näkökulmasta tämä oli ehkä jopa hyödyllistä, mikäli se tekee suomalaisista jakaantuneempia. Suometar esitetään usein lähestulkoon miehityshallinnon kanssa yhteistoiminnassa olevana petturina – mutta edelleen vain venäläisten työkaluna, ei suurena vihollisena omasta kyvystään.

Inhorealisticena karikatyyrinä Suomettaren hahmo kuvastaa laajemman yhteiskunnan käsitystä huonoista ja hyljeksittäväistä naisista. Suometar ei ole ainoastaan ruma, vaan myös tämän toiminta on tuomittavaa. Erityisen yleinen synty Suomettarelle on prostituutio ja siihen rinnastettavat ”naisten-

¹¹¹ *Kurikkaa* ei ollut vielä perustettu ensimmäisen sortokauden aikana.

¹¹² Tommila 1998, 75.

synnit.”. Esimerkiksi *Kurikassa* 1.8.1909 ”Tasapaino-taiteilijatar Madame Uusi Suometar” viihdyttää venäläistä yleisöään paljastavassa asussa. Ajatus siitä, että fyysisesti ruma hahmo on myös moraalisesti huono, on tyypillinen ajan retoriikassa.¹¹³

Kuva 11. Kurikka 1.8.1909. Taideratsastusta. Tasapaino-taiteilijatar (Madame Uusi Suometar): »Vaikeatahan se on tässä menossa pysyä satulassa – mutta hyvin tämä ryssän herroja miellyttää».

Tämä Madame Suometar on yksi harvoista Suomettarista, joka selvästi poikkeaa aiemmin käsitellystä vakiintuneesta ulkomuodosta. Madame Suometar ei ole ilmeisen ruma ja vanha: hän on jopa korostetun naisellinen, nimenomaan negatiivisessa mielessä. On kiinnostavaa, että samanlainen ihonmyötäinen ja seksualisoitu ulkomuoto on tässä kontekstissa negatiivinen, kun taas idealisoituja Suomi-neitoja ei pidetä mitenkään hyljeksittävinä, vaikkei heillä ole aina paljoa enempää vaatteita

¹¹³ Hroch 2015, 232.

päällä. Lopulta se, mikä tekee Madame Suomettaresta tuomittavan hahmon, on konteksti – hän tanssii venäläisille, eli käytännössä prostituoi ei vain itseään mutta Suomea yleensä Venäjälle. Suomettaren hahmossa fyysinen rumuus yhdistyy moraaliseen rumuuteen, aivan kuten idealisoituissa Suomineidoissa ulkoinen kauneus samaistetaan aatteen kauneuteen.¹¹⁴

Prostituutio (tai implikoitu sellainen) on helppo metafora siirtää politiikkaan. Yksinkertaisesti se tarkoittaa periaatteidensa – tai yleensäkin ”maan” – myymistä omaa henkilökohtaista etua vastaan. Ja kun kansakunta ymmärretään naishahmona, voiko tämänkaltainen petturuus ilmetä minään vakavampana kuin maksettuina irtosuhteina, asiana, joka oli ajan moraaliossa keskustelussa lähes universaaliksi tuomittu? Suometar kuvataan samankaltaisissa tilanteissa myös muutaman muun kerran – venäläisten kanssa¹¹⁵ ja Ruotsalaisen puolueen ”viikinkien” kanssa.¹¹⁶ Yhdistämällä prostituutio ja Suomalainen puolue luodaan mielikuva, jota lähes kuka tahansa ajan kulttuuripiireissä vastustaisi, siitä huolimatta kuinka pätevästi väitetty ”kansallinen prostituutio” perustellaan. Tällaisessa vihollismielikuvan luomisessa merkittävää on lähinnä välitön tunnereaktio, eikä niinkään väitteiden totuusarvo.

Työväenlehdistölle oli hyvin tyypillistä hyökätä porvariston ja ”suomettarelaiten” moraalista vastaan, eittämättä eräänlaisena ironisena vastaiskuna oikeistolle, jolle kristillinen moraalista ja perhearvot ovat tyypillisesti olleet tärkeitä.¹¹⁷ Suometar on karikatyyri, jonka argumentti on hyvin abstrakti ja puoluepoliittinen, mutta ohittamalla kaiken ”asian” ja keskittymällä vain ydinasiaan – ”Uusi Suometar”-lehden yhdistämisellä rumaan prostituoituun – monimutkainen poliittinen sanoma muuttuu hyvin yksinkertaiseksi mustamaalaamiseksi.¹¹⁸

Sama ajatus monimutkaisen kysymyksen pelkistämiseksi toimii toisinkin päin: lukuisissa tilanteissa esitetään Suomi-neito viattomana naisena, joka on uhkaavassa seksuaalissävyytteisessä tilanteessa. Retoriikka on siis ”he haluavat raiskata neitseellisen Suomen”, joka on ajatus, joka on vaikea hyväksyä puoluekannasta riippumatta. Poliittisen viestin muuttaminen symbolisiksi seksuaalietiikan tilanteiksi on tehokas tapa saada ne vetoamaan hyvin voimakkaasti tunteisiin.¹¹⁹ Kyse on oikeastaan propagandan perusteista, ja koko syystä *miksi* Suomi-neidon kaltainen hahmo on olemassa. Se on pelkistys, jolla on mahdollista kuvata monimutkaisia poliittisia kysymyksiä tehokkaasti ja tunteita herättävästi.

¹¹⁴ Valenius 2000, 173.

¹¹⁵ *Kurikka* 1.1.1910.

¹¹⁶ *Kurikka* 1.11.1909.

¹¹⁷ Tommila 1998, 130.

¹¹⁸ Wunsch & Sinikka 2002, 75.

¹¹⁹ Juha Ala syventyi teoksessaan *Suomi-neito ja suojelusikä* (1999) tähän aihepiiriin.

Suomettaren liioiteltu rumuus on jopa koomista. Usein se ei yritäkään olla sopusuhtainen, suhteellisen realistinen ihmishahmo. Suomettarilla voi olla suuret koukkunenät, vääristyneet leuat ja lähes epäinhimillinen irvistys.¹²⁰ Erityisesti se korostuu, kun muistaa, että saman ajan lehdistön ”positiiviset” Suomi-hahmot pyrkivät olemaan sopusuhtaisia ja ihanteellisia. Karikatyrisoidun liioittelun tarkoituksena on karnevalisoida hahmoa – ja sen välityksellä Uuden Suomettaren lukijakuntaa.

Hannu Salmi kuvaa artikkelissaan ”Nauru menneisyydelle – Historiankirjoitus ja huumori” vakuuttavuuden kumpuavan autenttisuudesta. Aidon kaltainen kuvaus tuntuu ihmisestä totuudenmukaisemmalta siitä, huolimatta onko se sitä. Epäaito hahmo taas menettää uskottavuuttaan. Karikatyrisoimalla Suomettaren hahmon se asettuu ristiriitaan kaikkien muiden läsnä olevien hahmojen kanssa – tämä vertaus on erityisen vahva kuvassa 5, ja muissa sen kaltaisissa kuvissa, joissa Suometar esiintyy yhdessä muiden puoluehahmojen kanssa. Hahmon epärealistisuus tekee siitä vähemmän uskottavan. Samoin Salmi kuvaa humoristisen kuvauksen merkitystä huomion herpaannuttavana työkaluna. Huvittava kuvaus on lähtökohtaisesti voimakkaammin tunteisiin vetoava, joten se harhauttaa mahdollisesta loogisesta ajattelusta. Tämä on poliittisten pilapiirrosten takana yleensäkin – kun vaikuttaminen tehdään huumorin keinoin, sitä hädin tuskin ajattelee poliittisena vaikuttamisena. Suometar-mamma on Suomi-neidon hahmoista ainoa selvästi satiirinen ja humoristinen.¹²¹

Toinen Suometar-mammalle poikkeuksellinen piirre on tämän ikä. Suurin osa *Kurikan*, ja visuaalisen taiteen yleensä, Suomi-hahmoista on nimenomaan nuoria neitoja. Suomi-äitikin tosin löytyy yhtenä Suomi-hahmon tyyppinä, mutta se on rajattu lähes täysin runoihin ja tekstiin.¹²² *Kurikassa* käytännössä ainoa varttuneempi Suomi-hahmon tyyppi on Suometar, jonka ei voi sanoa esittävän mitään positiivista äitiydestä tai iästä. Valenius argumentoi, että Suomi-äiti on erityisesti naiskirjoittajien, kuten Aleksandra Gripenbergin, käyttämä hahmo, kun taas nuori neitsyt-Suomi on lähes täysin miesten tuottama. Näin naishahmoihin syntyy hyvin selkeä jaottelu, jossa eroottisuus ja ”suomalaisuus” kulkevat käsi kädessä: heteroseksuaalisesti haluttavat hahmot edustavat kansakunnan hyviä voimia, kun taas rumat ja likaiset hahmot ovat sen korruptiota. Muunlaiset hahmot – sellaiset, jotka eivät määriy joko puhtaana neitona tai likaisena akkana – ovat hyvin marginaalissa.¹²³

¹²⁰ *Kurikka* 15.3.1909.

¹²¹ Salmi 2000.

¹²² Valenius 2000, 31.

¹²³ Valenius 2000, 32.

5 Suomineidon viholliset

Kurikan Suomi-neidot Suometarta lukuun ottamatta kuvattiin usein jonkin selkeän vihollisen uhkaamiksi, tai ne taistelivat jotakin selkeää vihollista vastaan. Vain 18:ssä hahmolla ei mielestäni ole mitään identifioitavaa vastustajaa, joka on noin kolmannes kaikista kuvista. Suurin osa näistä on Suometar-kuvia, joissa jo hahmo itsessään on vastustaja, mikä nähdäkseni selittää vihollisten puuttumista Suometar-kuvista.

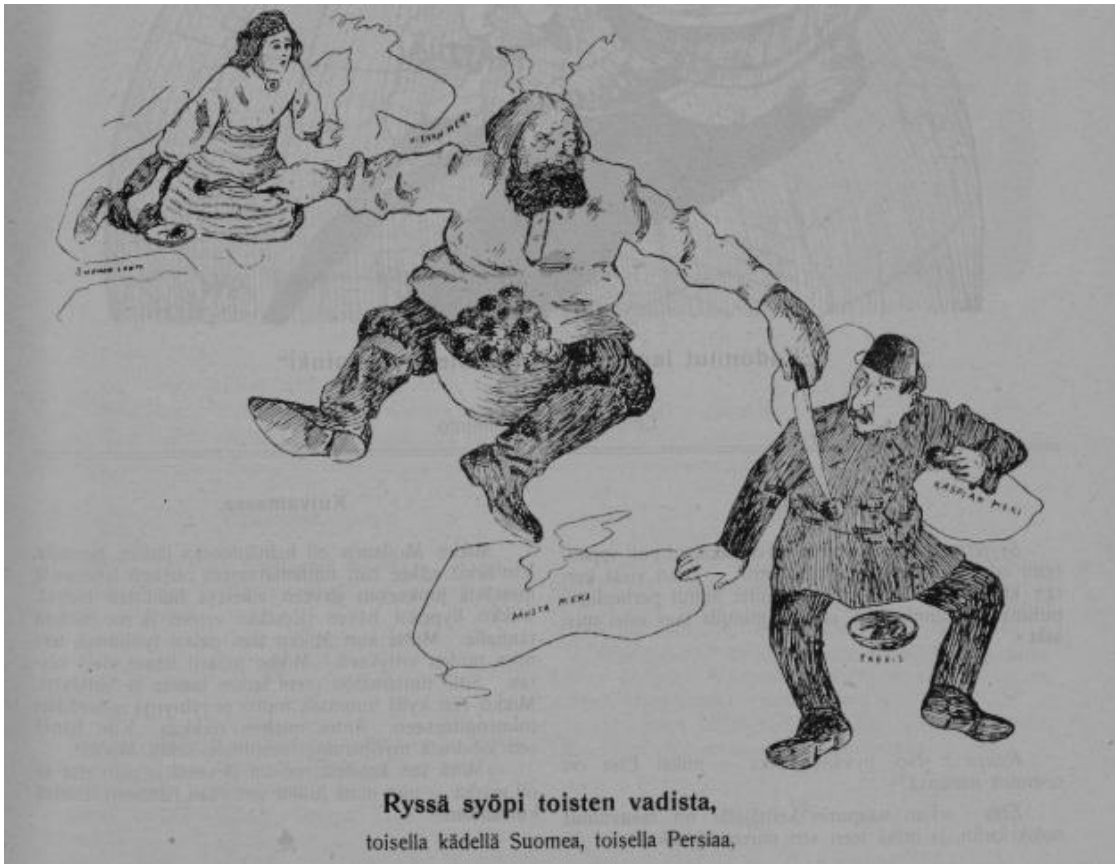
Kaksi ehdottomasti yleisintä hahmoa listassa Suomi-neidon vihollisista olivat porvariluokka (18 kuvassa) ja Venäjä (14 kuvassa). Venäjä vihollisena lähestulkoon katoaa aineistosta itsenäistymisen jälkeen, ja sen korkein piikki sijoittuu vuoteen 1910. *Kurikan* toimitus olikin avoimen Venäjäkriittisyytensä takia jatkuvasti ongelmassa viranomaisten kanssa toisen venäläistämiskauden aikana. ”Porvarit” toimii lehden ja sen retoriikan käyttämänä yleisilmaisulle kaikille voimille, jotka nähtiin vastustavan sosiaalidemokraattien pyrkimyksiä. Näihin lukeutuivat sekä muut puolueet, porvarilliset hallitukset sekä abstraktimmat kapitalistiluokan symbolit. Vuosina 1914–1919 *Kurikassa* julkaistiin paljon Saksaa tai sen keisari Wilhelm II:ta pilkkaavia kuvia, mutta Saksa esiintyi Suomi-hahmon vihollisena vain kahdesti, eikä kummassakaan Suomea kuvattu naishahmona.¹²⁴

5.1 Suomi-syöjä – viholliskuvat

Käsitettä Suomen-syöjä tai Suomi-syöjä (Finlandsätare) käytettiin venäläistämiskausien aikana nimityksenä sellaisista henkilöistä, joiden nähtiin olevan kaventamassa Suomen autonomiaa tai tuhoamassa sitä.¹²⁵ Kenraalikuvernöörit Bobrikov ja Seyn sekä pääministeri Stolypin olivat tyypillisiä Suomi-syöjiä, tosin aina hahmon ei tarvinnut olla mikään selvästi identifioitava venäläinen. Käytän Suomi-syöjän käsitettä viittaamaan tiettyyn tyyppiin Suomineitokuvia, missä päähuomio kohdistuu nimenomaan tällaisen Suomi-syöjän hahmoon.

¹²⁴ *Kurikat* 15.1.1918 ja 15.3.1918. Suomi kuvattiin näissä miehenä ja kalana.

¹²⁵ Jussila 2004, 24 ja 461.

Kuva 12. Kurikka 15.5.1909. Ryssä syöpi toisten vadista, toisella kädellä Suomea, toisella Persiaa.

Kuvassa 12 esitetään Venäjän, Suomen ja Persian hahmoissa ajan politiikkaa. Suomessa on juuri alkanut toinen venäläistämiskausi, ja Keski-Aasiassa Venäjä ja Britannia ovat jakaneet Persian intressialueisiin. Suomen ja Persian lautaset ovat lähes tyhjiä, kun Venäjä kokoaa ruokaa omaan vatsaansa. Idea on poikkeuksellinen kansainvälinen Suomineito-kuvien tasolla, etenkin ei-eurooppalaisen maan/hahmon käytön kannalta. Siinä sidotaan Suomen kamppailu Venäjää vastaan ei vain omaksi itsenäisyystaisteluksi, vaan Venäjä halutaan kuvata yleisenä vihollisena, jota vastaan taistelemine on muidenkin maiden etu.

Kuvan Suomi on kansallispuvussa Suomettaren tapaan mutta selvästi kuitenkin nuori neito. Tyyllillisesti se meneekin lähemmäksi fennomaanien kansallispuvusta neitoa. Tämän hame muistuttaa kansanpukuja, ja päässä on karjalainen säppäli. Tähän neitoon on luultavasti päädytty tunnustettavuuden vuoksi, onhan suhteellisen monimutkaisen kuvan Suomi spesifisti Suomi ulkopoliittisessa merkityksessä, suhteessa toisiin valtioihin tai kansoihin.

Persian hahmo ei taida olla ihan heidän legendaarinen kansallissankarinsa Rostam, mutta se on silti melko neutraali esimerkiksi rodullistamisen suhteen. Vaikea kuvitella millaisiin Suomessa tunnetuihin stereotyyppisiin 1900-luvun alun suomalainen pilapiirtäjä voisi edes nojautua. Fetsi toimii

tässä kontekstissa ”Lähi-Idän symbolina”, vaikka se sopisikin paremmin kuvaamaan turkkilaisia. Iranin hahmon ei tarvitse olla erityisen tunnistettava, sillä se kuitenkin identifioidaan kuvatekstissä, eikä ole suomalaiselle yleisölle erityisen olennaista. Ennemminkin tämän hahmon mukanaolo yrittää sanoa, että Venäjä ei ole uhka vain Suomelle, vaan että se on tällainen ”yleinen vihollinen” monille kansoille.

Venäjän hahmo ei ole erityisen keisarillinen vaan pikemminkin talonpoikainen. Hänen parta-hiusyhdistelmänsä muistuttaa jopa Karl Marxista, mutta luulen sen olevan vain sattumaa – kuvahan on vuodelta 1909. Kuvan venäläisellä on joukko aineistolle tyypillisiä elementtejä, erityisesti tämän partaisuus, isokokoisuus ja talonpoikaiset vaatteet.¹²⁶ Tuuheat parrat ovat yleinen venäläisyyteen suomalaisessa aineistossa liitetty piirre, ja aineistossani venäläiset ovat yleensä *ainoita* jatkuvasti parrakkaina kuvattuja hahmoja. Tämä eittämättä liittyy esim. ortodoksipappien taipumuksesta pitää pitkää partaa, erotuksena luterilaisiin virkaveljiinsä. Myös venäläisellä ylimystöllä (kuten keisari Nikolai II:lla) oli tuuheampia partoja kuin Länsi-Euroopassa oli tapana. Saksalaishahmot¹²⁷ ovat keisari Vilhelm II:n tapaan viiksekkäitä mutta parrattomia, eikä miespuolisilla Suomeen liittyvillä hahmoilla (Työmies-Suomi, porvarillisten puolueiden hahmot) yleensä ole partaa. Itse asiassa ainoa venäläishahmo, jolla ei ole partaa, on Aleksandr Kerenski¹²⁸, eittämättä mukaillakseen miehen oikeaa ulkonäköä.

Venäjä-hahmojen muu olemus vaihteli enemmän. Likaisten talonpoikaisvaatteiden, kuten ylempi kuva näyttää, lisäksi upseeriunivormuiset venäläiset esiintyvät muutamassa kuvassa.¹²⁹ Etenkin vasemmistolaisissa julkaisuissa sotilasunivormu on ilmiselvä taantumuksen ja valtion väkivallan symboli, jota ei tarvitse sen enempää selitellä. Saksalaishahmot esiintyvät aina univormussa. Kaikki nämä kuvaukset perustuvat kansallisiin stereotyyppeihin, mitkä *Kurikan* lukijakunta olisi ymmärtänyt ilman eri selitystä.¹³⁰

Venäjä on toisinaan ihonväritään musta. Esimerkiksi kuvassa ”Valistus ja taantumus” riittää symboliikkaa:

¹²⁶ Kosovorotka-paita on tyypillinen itäslaavilainen talonpoikaispaita. Samankaltaisia Venäjä-hahmoja esiintyy *Kurikan* numeroissa 15.2.1910, 1.5.1910, 1.10.1917, 15.1.1918 ja 31.10.1920.

¹²⁷ *Kurikat* 15.1.1918 ja 15.3.1918.

¹²⁸ *Kurikka* 15.9.1917.

¹²⁹ *Kurikat* 15.2.1910, 1.5.1910, 15.5.1910, 15.6.1910 ja 1.9.1910.

¹³⁰ Hroch 2015, 238.

Valistus ja taantumus.

Kuva 13. Kurikka 1.5.1912. Valistus ja taantumus.

Alastomana, vaaleaihoisena naisena kuvattu valistus tarjoaa pistävän kontrastin venäläisessä karvahuussa olevalle mustalle miehelle, joka osoittaa naiselle kaivettua hautaa. Valistus-neidolla on laakeriseppelä sekä soihtu, kummatkin perinteisiä klassisen valituksen ja vapauden symboleita. Argumentoisin hänen olevan yhdenmukainen vasemmiston klassisten Suomi-neitojen tradition kanssa, ja myös palvelevan tätä roolia kuvassa. Kysehän ei ole mistään yleismaallisesta valituksesta, vaan spesifisti toisen venäläistämiskauden aikaisesta kuvauksesta suomalaisen valistusaatteen ja vapauden tuhosta. Neidon hartia on sidottu, ja siitä näyttäisi vuotavan verta aiemman väkivallan seurauksena.

Taantumuksen hahmo on kiinnostava sekamelska erilaisia vaikutteita. Hänellä on venäläinen upseerin karvahattu sekä venäläiset ratsastussaappaat, jotka muistuttavat kasakoista. Ruoska taantumuksen kädessä on universaali rankaisemisen väline, luonnehtien sitä käyttävää hahmoa orjapiiskuriksi. Hahmon kasvot ovat lähes pääkallomaiset, muistuttaen enemmän kuolemaa kuin mitään ihmismuotoista Venäjä-hahmoa. Myös mustasta ihosta on vaikea sanoa, haetaanko mustalla enemmän ajan rodullisiin olettamuksiin viitaten ajatusta ”afrikkalaisesta barbarismista”, vai onko kyse pikemminkin taantumushahmon epäkuolleesta, zombimaisesta ulkomuodosta.¹³¹

Hahmot seisovat haudan reunalla, jonne taantumushahmo osoittaa. Hän ruoskalla uhaten haluaa pakottaa valistuksen hauraan. Kuvassa on tietty ironia: musta sotilas ruoskii alastonta valkoista – kysehän on amerikkalaisen orjuusinstituution kääntämisestä pääläelleen. Tämä ajatus orjuudesta lienee tarkoitettu, ja esimerkiksi *Velikullan* vastaava kuva myös nojaa stereotyyppeihin liittyen orjuuteen ja mustuuteen, mutta kääntää tilanteen pääläelleen, valkoisen Suomen orjuudeksi mustan Venäjän armoilla.¹³² Orjuus on myös yleinen vasemmistolainen retorinen keino. Taantumuksen, sarron ja kapitalismin orjuus toistuu sosialistisessa retoriikassa usein.

Venäläisten kuvaaminen mustina toistuu suomalaisessa karikatyyrimateriaalissa silloin tällöin, esimerkiksi *Velikulta*¹³³ kuvasi vuonna 1914 samanlaisen asetelman nimellä ”Ihmissyöjän rakkaus.” Siinä alaston hahmo spesifisti identifioidaan suomeksi, ja musta, korostuneen afrikkalainen hahmo on pukeutunut venäläisen upseerin housuihin ja koppalakkiin, ja nimetään W. F. Deutrichiksi. Vladimir Fjodorovits Deutrich toimi Suomen ylimpänä sensuuriviranomaisena ja valmisteli useita venäläistämispolitiikan osana olleita lakeja 1907–1917. Tässä kontekstissa ”Suomi-syöjä” Venäjä rinnastetaan suoraan uskomukseen afrikkalaisten kannibalismista. Suomi-syönnin teema toistui esimerkiksi kuvassa 12, ja vaikkapa vuonna 1917 syntynyt kappale ”Ai Ai Kerenski”, mikä kuvaa väliaikaisen hallituksen pääministeri Kerenskiä yrittämässä laittaa ruokaa Suomesta ja muista Venäjän reuna-alueista.

¹³¹ Wunsch 2002, 75–76.

¹³² Valenius 2000, 153.

¹³³ *Velikulta*, 16.5.1914.

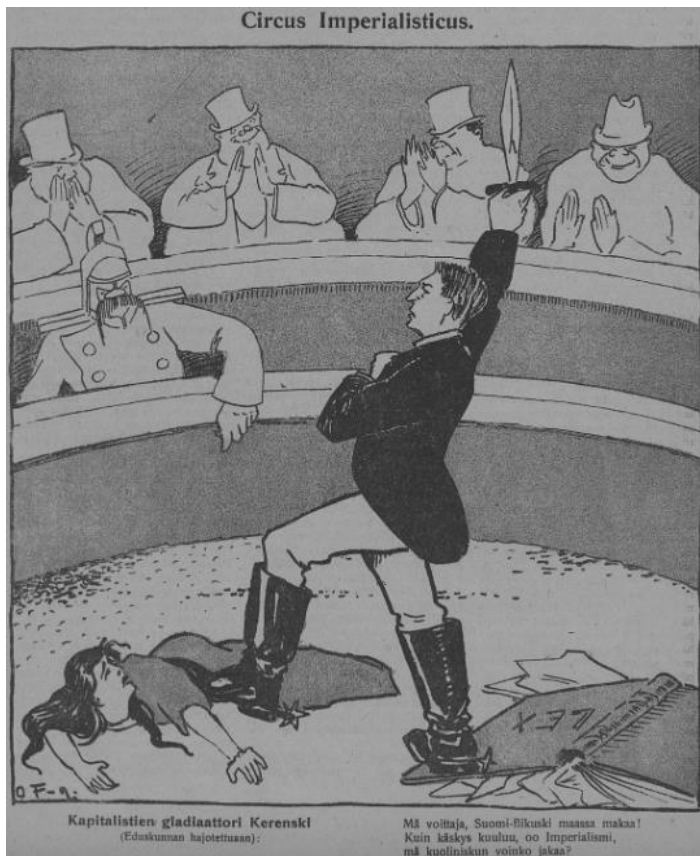
Kuva 14. Kurikka 15.5.1910. *Nyt on viimeinen taisto..!*

Kuvan 14 neitohahmoa vuodelta 1910 ei ole myöskään nimetty Suomi-neidoksi, mutta se istuu hyvin klassisten, vasemmiston käyttämien Suomi-neitojen luokkaan. Nuori, tummatukkainen ja vaatteeltaan yksinkertainen hahmo muistuttaa *Kurikan* neitoja yleensä. Eksplisiittisenä poliittisena viittauksena hahmolla on päänsä ympärillä sädekehä, jossa lukee ”sosialismi”, joka liitetään suoraan Suomen perustuslakeihin ja eduskuntaan. Samana vuonna oli pidetty eduskuntavaalit, ja Venäjän duuma oli hyväksynyt lain yleisvaltakunnallisesta lainsäädännöstä, mitä Suomessa pidettiin suuriruhtinaskunnan perustuslain vastaisena ja ylipäänsä Suomen autonomisen aseman tuhoavana. Eduskunnan vastine, mikä on neidolla kädessä, viittaa vastineeseen, jonka mukaan eduskunta kieltäytyi ottamasta duuman lakia käsittelyyn perustuslainvastaisena. Stereotyyppisen Venäjä-hahmon nuijaa pitelevät lukuisat Suomea tukevat tahot, ja Venäjän kurkulla on myös kansainvälisen sosialismin miekka. ”Nyt on viimeinen taisto...!” on yksi säe ikonisesta vallankumouslaulusta, Kansainvälisestä.

Huomionarvoisaa on myös neidon asento – se mukaillee Suomen muotoa kartalla, yhdellä kohotetulla käsivarrella ja suurella hameella. Tällainen Suomen kartan henkilöityminen ei ole Suomi-neidoissa harvinaista. Ironisesti myös Venäjä-hahmo mukaillee samaa muotoa.

5.2 Venäjä-hahmon muutos vuosina 1917–1918

Yksi *Kurikan* tunnetuimpia Suomi-neitoja on kuva 15, missä Venäjän väliaikaisen hallituksen pääministeri Aleksandr Kerenskistä on surmaamassa ”Suomi-flikuskia.” Kerenski hajotti Suomen sosialistienemmistöisen eduskunnan kesällä 1917 sen jälkeen, kun eduskunta oli hyväksynyt valtalin, joka olisi käytännössä tehnyt Suomesta itsenäisen valtion, ja eduskunnasta sen ylimmän vallan käyttäjän.

Kuva 15. *Kurikka* 15.9.1917. Kapitalistien gladiaattori Kerenski (Eduskunnan hajotettuaan): Mä voittaja, Suomi-flikuski maassa makaa! Kun käskys kuuluu, oo Imperialismi, mä kuoliniskun voinko jakaa?

Kurikan kannanotto tapahtuneeseen kuvaa ”kapitalistien gladiaattori Kerenskin” arenalla teloittamassa Suomi-neitoa. Suomi-flikuski on tyyliltään klassinen Suomi-neito, vailla kansallisia symboleita ja yksinkertaisessa asussa. Maahan pudonnut lakikirja, jota Kerenski polkee, on yleinen symboli Suomi-neito-taiteessa. Kerenskin miekka on roomalainen gladius, ja hänen saappaansa ovat korostetun sotilaalliset ratsumiehen saappaat siitä huolimatta, että Kerenski ei edes ollut mikään sotilas. Kun Kerenski kutsuu Suomea flikuskiksi, joka viittasi yleensä nimenomaan kevytkenkäiseen nuoreen naiseen, kyse on loukkauksesta ja implikaatiosta Suomen siveettömyydestä.

Kerenski puhuttelee ”keisaria” ”oo Imperialismina.” Tämä Imperialismin hahmo on kuvattu venäläisessä upseerin univormussa ja roomalainen kypärä päässään jatkaen rinnastusta Rooman keisarilliseen tyranniaan. Imperialismi-hahmon peukalo osoittaa alaspäin – viittaus väitettyyn tapaan, jossa keisarit näyttivät kädellään, tulisiko hävinnyt gladiaattori surmata. Takarivissä katsojina näkyy rivi hämääriä kapitalisteja, ”herroja” silinterit päässä. Tällaiset kapitalismimiehet ovat suhteellisen yleinen taustapiru *Kurikan* kuvastossa, tosin harvoin erityisen henkilöityneenä. Viholliskokoonpano kuvassa on melko lailla täydellinen – Venäjän hallitus, Venäjän armeija, porvarit yleensä ja imperialismi. Ainoastaan Suometar puuttuu – mutta tuskin tässä vaiheessa olisi ollut enää tarpeen pilkata myöntöväisyysmiehiä. Porvarit menevät aivan yhtä hyvin katsomon herrasmiehiksi.

Kuva 16. Kurikka 15.1.1918. Suomineito: "Nyt, setä livana, minä olen täysikäinen, eikä sedän tarvitse olla enää minun holhoojanani."

Setä livana Bolsheviikki: "A iso flikuski paha holhomas, paha kaikki halut ymmärtämäs. Sinu vapaa olemas, a sinu itte ittes huoltamas. A hjuva tavaritshi olemaks."

Lokakuun vallankumous, Leninin valtaantulo ja Suomen itsenäistyminen muutti suomalaisten sosialistien suhteen Venäjään. Tämä muutos tapahtuu nimenomaan *Kurikassa* ja sosialistilehdistössä – oikeistollehan Neuvosto-Venäjä ei ollut sen miellyttävämpi kuin aiempi Keisari-Venäjä. Tässä vuo-

den 1918 alussa julkaistussa *Kurikan* kuvassa Suomi-flikuski ja ”setä Iivana” eivät vaikuta olevan vihamielisissä väleissä, mikä on aineistolle erittäin harvinaista. Sen sijaan Suomen ja Venäjän suhde kuvataan etäisenä sukulaisuutena.

Suomineito on *Kurikalle* epätyypillisesti pukeutunut kansallispukuun ja pinteliin, ja hänellä on päässään säppäli – etenkin karjalaisten kansallispukujen päähine, mitä naimattomat naiset käyttivät. Neito hypistelee esiliinaansa hieman hermostuneena. Venäjä – tai ”Setä Iivana Bolseviikki” on kuvattu suurikokoisena, parrakkaana venäläisenä, joka muistuttaa enemmän aiemmin esiteltyjä karikahtyurejä venäläisistä talonpojista kuin sotilaista. Iivana Bolseviikki onkin ”kansanomainen” Venäjä, jopa sympaattinen hahmo. Hän puhuu korostetun venäläisellä aksentilla, käyttäen sanojaa kuten ”flikuski” ja ”tavaritshi.” Hän toteaaakin, että Suomi-neito on täysi-ikäinen, ja saisi olla vapaa ja pitää huolen omista asioistaan, ja vielä muistuttaa olemaan hyvä toveri vanhalle sedälle.

Kyseessä on siitä todella harvinainen Suomineito-esiintyminen, että neidon ja Venäjän suhde on positiivinen. Bolsevikki-Venäjä on Suomen holhooja ja setä – ei isä, vaan etäisempi sukulainen. Hän myös tunnustaa Suomen itsenäisyyden, eittämättä viittauksena Leninin myöntämään Suomen itsenäisyyteen. Viesti ei ole suinkaan taistelu Venäjää vastaan, vaan ”hyvänä toverina oleminen”, SDP:n ja bolsevikkien välinen ystävyys.

5.3 Saksalaiset

Suomen vastustajista löytyy *Kurikassa* myös saksalaishahmoja, jotka kuvataan stereotyyppisen sotilaallisina ja vallankumouksen (ja siten Suomen) vastustajina. Yleensä heidät kuvataan sivuroolissa eikä ensisijaisena vastustajana.¹³⁴ Se on loogista, harvoinhan saksalaiset se ensisijainen vihollinen Suomen itsenäisyydelle olivat. Suurin osa saksalaiskuvastosta on vuodelta 1918, milloin saksalaiset olivat luonnollisesti poliittisesti relevantti kysymys suomalaisille sosialisteille.

Kuvassa 17 nimetön ”Suurvalta”, joka on melko ilmiselvästi Saksa esimerkiksi piikkikypärästä päätellen, pilkkaa pientä Suomi-miestä. Saksa on jättiläinen, jonka käsissä Suomi on pieni ja pui nyrkkiään voimattomana. Kuva sijoittuu vuoden 1918 alkuun, jolloin sisällissodan valkoinen osapuoli oli neuvotellut apua saksalaisilta ja sen saamiseksi olivat allekirjoittaneet sopimuksia, jotka lähinnä palvelivat Saksan etua Suomen kustannuksella. Valkoiset kuitenkin pyrkivät esiintymään kuin saksalaiset olisivat maassa auttamassa pyyteettömästi ja vain antamassa veljellistä apua järjestysvallan palauttamiseksi.¹³⁵

¹³⁴ *Kurikat* 15.3.1918 ja 1.3.1921.

¹³⁵ Vares 2018.

Kuva 17. Kurikka 15.1.1918. Suurvalta (Suomen itsenäistyttyä): Jaa'a. Sinäkinkö tässä olet miesten rankiin kohonnut... ja pitäisi tasa-arvoisena pitää...

Kiinnostavaa on se, että vaikka Saksa toki yleensä kuvataan *Kurikassa* yksinkertaisena sotilaana, jolla ei ole juuri ideologiaa, pilkka ei yleensä Saksaan kohdistu. Miksi kohdistuisikaan, tuskin saksalaiset *Kurikan* kuvastosta tietävätkään. Sen sijaan pilkka kohdistuu tässä Suomen valkoisiin, jotka esiintyvät kuin olisivat Saksan veroisia. Viesti on selvä: he eivät ole tasa-arvoisia, eikä jättiläis-Saksalla ole mitään syytä heitä sellaisena pitääkään. Saksan nyrkissä oleva Suomi-mies on pulassa, mutta hän ei ole samalla tavalla sympatian kohde kuin tyypillinen venäläisten piinaama Suomi-neito. Hän on pikemminkin pulassa omaa tyhmyyttään, kuten Suometar.

Miten kuvan tulkinta muuttuisi, jos Saksalla olisikin kädessään kaunis ja nuori Suomi-neito? Mitä luultavimmin sen tulkitsisi paljon empaattisemmin Suomea kohtaan, ja Saksa oli selvemmin vaarallinen vihollinen, joka uhkaa surmata Suomen. Saksa ei esiinny *Kurikassa* erityisen negatiivisesti eikä positiivisesti, vaan hahmona muiden joukossa. Ei siis ole myöskään tarvetta demonisoida Saksaa tavoilla, joilla *Kurikka* demonisoi Venäjän. Venäjän kuvaaminen barbaarina, joka uhkaa raiskata Suomi-neidon ei ole asia, mitä *Kurikka* käyttäisi oikeastaan minkään muun tahon kuvaamiseen, lukuun ottamatta ehkä porvareita, mihin menen seuraavassa luvussa.

Kurikan vähäinen kiinnostus Saksan hahmoon selittynee yleisesti ambivalentilla suhtautumisella maahan. Saksa ei ollut este Suomen itsenäisyydelle – päinvastoin, *Kurikan*kin lukijoista saattoi löytyä niitä, jotka uskoivat Saksan tukevan Suomen itsenäisyyttä – eikä Saksa ollut erityisen välitön uhka SDP:n tavoitteille. Saksa ei yksinkertaisesti herättänyt erityisen suuria tunteita *Kurikan* toimittajissa, ja mitä luultavammin sama päti *Kurikan* lukijoihin, kun ottaa huomioon miten paljon *Kurikka* pyrkii ratsastamaan kulloinkin ajatuksia herättävillä aiheilla. Näin Saksa esiintyy aineistossa lähinnä silloin kun Saksa on päivänpoliittisesti relevantti, mutta sillä ei sinänsä ole ideologista merkitystä.

5.4 Kotimaiset viholliset

Yleisin kotimainen vihollinen *Kurikan* Suomi-neidolle on ”porvari.” Luonnollisesti se on myös *Kurikalle* uniikki hahmotyyppi, joita porvarillisissa lehdissä ei juuri näy. Useammissa käsittelemissäni kuvissa on ollut esimerkkejä *Kurikan* porvareista, mutta nostan yhden erityisen arkkityyppisen esimerkin porvarista.

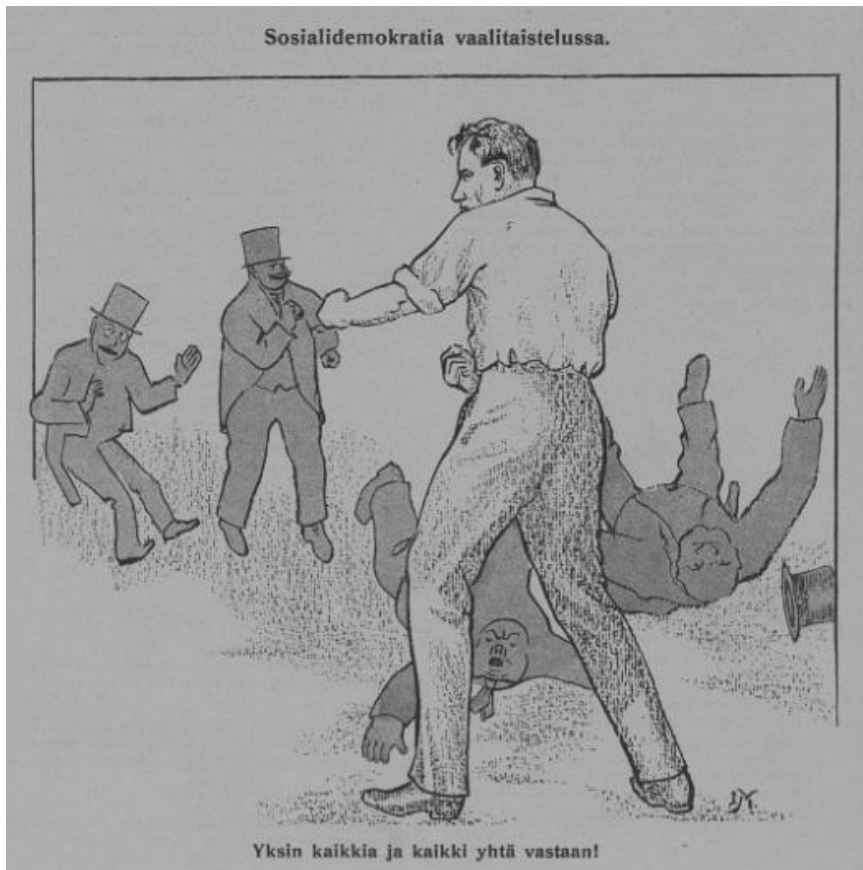
Porvareita esiintyy läpi *Kurikan* säännöllisenä vastustajana, joko yksinään,¹³⁶ tunnettujen oikeistopoliitikkojen muodossa¹³⁷ tai yhdessä venäläisten kanssa.¹³⁸ Porvarin tyyppilliset piirteet ovat miesten puku (usein frakki), silinteri, lihavuus sekä ruma tai keskinkertainen ulkonäkö (erotuksena idealisoituihin työväen mieshahmoihin). Ruoska on tyyppinen porvariin tai porvarin palvelijaan liitetty esine.¹³⁹ Visuaaliset keinot, joilla porvari kuvataan ovat pitkälti samankaltaisia kuin miten venäläiset kuvataan – he ovat inhottavia, välittömästi tunnistettavia stereotyyppisiä. Porvari on melko tyyppillinen esimerkki *Kurikan* kapitalistihahmosta. Rikas pukumies on työväenliikkeelle universaali karikatyyri porvariluokasta.

¹³⁶ *Kurikat* 1.12.1911, 1.7.1913, 1.10.1917 ja 1.6.1921.

¹³⁷ *Kurikat* 1.5.1906, 1.5.1907, 15.12.1907, 1.10.1909, 1.11.1910, 1.8.1911, 1.10.1911 ja 3.9.1921.

¹³⁸ *Kurikat* 15.8.1908, 15.9.1917 ja 1.10.1917. Suometar-hahmot kuuluvat perustellusti samaan kategoriaan, vaikka Suometar ei olekaan muodollisesti ”porvarin” hahmo.

¹³⁹ *Kurikat* 1.5.1912 ja 9.4.1921.

Kuva 18. Kurikka 1.7.1913. Sosialidemokratia vaalitaistelussa. Yksin kaikkia ja kaikki yhtä vastaan!

Työmies kuvan 18 etualalla on tämän kontekstin Suomi-neidon rinnakkaishahmo. Mies nimetään ”sosialidemokratiaksi” otsikossa, eikä oikeastaan mitään muuta nimetä. Tämä tekee hahmosta eräänlaisen sosialismineidon miespuolisen vastineen: hahmon, joka kuvataan ensisijaisesti suomalaisen vasemmistolaisuuden symbolina, mutta kuten muissa samansuuntaisissa kuvissa (vrt. kuvat 5 tai 8) konteksti rinnastaa hahmon myös Suomeen yleensä. Luonnollisesti vaalivuonna suomalaisessa sanomalehdessä julkaistu kuva ”sosialidemokratiasta taistelussa” kuvaa suomalaista sosialidemokratiaa. Kyse on myös esimerkistä, missä hahmon toiminta sanelee tämän sukupuolen. Naishahmoja ei juuri milloinkaan käytetty näin fyysisesti ja aggressiivisesti, ja jos naishahmot liittyivät taistelemaan, näiden rooli oli ennemminkin johtajana kuin taistelijana.¹⁴⁰

Kurikalle yleistä on viitata porvarien olevan jonkinlaisia yhteistoimintamiehiä, jotka vastustavat Suomen itsenäisyyttä. Esimerkiksi kuva 4¹⁴¹ suoraan kuvaa suomalaisen porvarin myymässä Suomi-neitoa venäläisille. Ajatuksessa voi nähdä kaikkua luokkataisteluparista, jonka mukaan kansainvälinen työväestö ja kansainvälinen porvaristo ovat ensisijainen taistelupari, eivätkä suinkaan kansal-

¹⁴⁰ Esimerkiksi kuva 6 (*Kurikka* 1.4.1917) sekä Palin 2013, 9.

¹⁴¹ *Kurikka* 1.10.1917.

lisvaltiot. Lienee todennäköistä, että tätä porvarien venäläismielisyydestä syyttämistä on käytetty myös vastavetona oikeistolaisen lehdistön esittämiin väitteisiin siitä, että suomalainen työväenliike ei ollut riittävän kansallismielinen eikä tukenut itsenäisyyttä tarpeeksi.

Erityisesti ajatus kansainvälisestä solidaarisuudesta, ja että työväestön etu ylittää kansallisen edun olivat vaikeita niellä porvareille. Sosiaalidemokraatit joutuivat tuon tuosta vakuuttamaan ”kansallismielisyyttään”, mikä nähdäkseni motivoi heitä esimerkiksi käyttämään Suomi-neitoa. Jos kerran *Kurikkaa* sensuroitiin useita kertoja ”kansallismielisyydestä”, kuinka voisi väittää, ettei suomalainen työväenliike piitannut Suomen itsenäisyydestä? Väitän, että *Kurikan* Suomi-neitoon sisältyi aivan tietoinen haaste porvareille: me käytämme Suomi-neitoa sekä Suomen itsenäisyyden että oman vallankumouksemme ajamiseen, vaikka venäläiset viranomaiset rankaisivat meitä siitä. Se taittaa terän oikeiston kritiikiltä suomalaisen työväenliikkeen ”kansainvälisyydestä”, ja eittämättä myös laajensi *Kurikan* levikkiä ja näkyvyyttä myös sen puhtaan vasemmistolaisen ydinkannattajakunnan ulkopuolelle. Samaan kamppailuun siitä, kuka on ”eniten suomalainen” liittyy porvarien kuvaaminen venäjämielisinä yhteistoimintamiehinä, jotka esimerkiksi tukevat mieluummin Kerenskin hallitusta kuin ajavat Suomen itsenäisyyttä.

Muut *Kurikan* sisäpoliittiset vihollishahmot liittyvät enimmäkseen tiettyihin hahmotyyppeihin Suometar-aiheisissa kuvissa. Kuvissa 19 ja 20 nähdään esimerkki ”viikingistä” ja ”työväenliitosta”, jotka ovat kummatkin usein esiintyneitä hahmoja vuosina 1910–1912 *Kurikoissa* Suomen sisäpolitiikan hahmoina, osana ”kotimaista” vihollisten galleriaa. Sisäpolitiikkaa kommentoivissa kuvissa vastavoimat ovat usein joko suoraan karikatyyreja todellisista poliitikoista, tai geneerisiä hahmoja, jotka identifioidaan suoraan tekstillä.

Kuva 19. Kurikka 1.11.1909. "Kaunis pari. Kristiinankaupungin kunnallisvaaleissa ilmoitti 'joukko suomalaisia valitsijoita' päättäneensä äänillään kannattaa viikinkien ehdokkaita."

Kuva 20. Kurikka 1.2.1912. Loppu lähellä.

Mamma Suometar: Voi poloista! Herrat eivät sinua enään jäsenmaksuillaan kannatakaan.

Suomett. työväenliitto: Niin, ... yh yh ... eikä rakennusherrat ota sopimuksen tekoon ... yh!"

Viikinki on selkein nimenomaan symbolinen sisäpoliittinen vihollishahmo. Hahmon kasvot mukailivat joskus jonkun tietyn Ruotsalaisen puolueen poliitikon kasvopiirteitä, mutta Viikingin ominainen piirre on tämän asu: sarvikypärä ja keskiaikatyypinen vaatetus. Ruotsalainen puolue siis esitetään karikatyyrinä ruotsalaisesta kansallisromantiikasta. Tämän voi nähdä eräänlaisena vastavevtona sille, miten ruotsinmieliset taiteilijat esittivät Suomi-neidon turkisviittaisena vaaleaverikkönä germaanisen kansallisromantiikan tyyliin.

Miten Viikinki suhteutuu muihin Suomi-neidon vastavoimiin? Äkkiseltään tällainen karikatyyri ruotsinkielisistä tuntuu kummalliselta, sillä historiallisesti SDP pysyi yleensä kieliriitojen ulkopuolella, eikä kokenut fennomaanien aatetta omanaan. Toisaalta Ruotsalainen puolue lukeutui yhdeksi porvaripuolueeksi, ja siten se kuului yleiseen vanholliseen linjaan, jota *Kurikka* vastusti. Hahmossa voidaan kyllä nähdä viite populistisesta kielijänniteen käytöstä. Kuvatekstissä kritisoidaan vanhasuomalaisia siitä, että nämä tekivät Kristiinankaupungin kunnallispolitiikassa yhteistyötä Ruotsalaisen puolueen kanssa heikentääkseen sosialidemokraattien vaikutusvaltaa. Kuvan jännite vähintään implikoi, että tällainen yhteistyö suomalaisen ja ruotsalaisen puolueen välillä on kyseenalaista ja kaksinaismoralistista. Vaikka SDP ei virallisesti ottanut juuri kantaa kielikysymykseen, on helppo nähdä miten *Kurikan* kaltainen rääväsuinen lehti hyödyntäisi yleisiä mielialoja ruotsinkielisiä kohtaan. Kun katsoo kieliryhmien välisiä suhteita, ruotsalaisuusvastaisuudella oli mahdollista myydä enemmän lehtiä.

Toisessa kuvassa esiintyy ”Suomettarelainen Työväenliitto”, joka on kuvattu Suomettaren tapaan vanhanaikaisesti pukeutuneena, tuohivirsuissa ja pohjalaisen kansanpuvun näköisessä asussa. Hahmo viittaa Suomalaisen Työväenliiton äänenkannattajaan, samannimiseen lehteen. Se oli vahvasti vanhasuomalainen ja pyrki ajamaan työväestön asioita ilman sosialismia, ja siten oli suoraan vihamielinen sosialidemokraattisen puolueen lehdistölle.¹⁴² Hahmo kuvataan yleensä Suomettaren poikana, mikä toisaalta myös sopii Vanhasuomalaisen puolueen alaorganisaatiolle.

Työväenliitto-poika on päivänpoliittinen täsmäase, joita *Kurikan* sivuilta löytyy sieltä täältä: lyhyen aikaa käytössä ollut hahmo, joka liittyi jollakin tavalla ”Suomi-hahmon kaanoniin.” Sillä on selkeä käyttötarkoitus – pilkata kilpailevaa, työväestölle suunnattua julkaisua ja yhdistää se kaikkeen siihen negatiivisuuteen, mitä Suomettaren hahmoon on liitetty. Työväenliitto-hahmo on siis ruma, venäläismielinen ja hölmö. Suomalaisen työväenliiton lehti epäonnistui tavoitteessaan ja ajettiin alas jo vuonna 1912, mitä tämä kuva ennakoi.

Kurikalle yleinen lyömäase vastustajiaan kohtaan on esittää nämä seksuaalisina hyväksikäyttäjinä, tai jotenkin muuten perversseinä. Olen jo käsitellyt venäläisten kuvaamista Suomi-neidon raiskaajina useita kertoja, ja Johanna Valenius kirjoitti tästä teemasta sukupuolen näkökulmasta laajasti.¹⁴³ Kotimaiset porvarit kuvataan toisinaan samanlaisessa roolissa,¹⁴⁴ yleensä samaistaen heidät venäläisiin yhtä lailla Suomen turmelijoina. Yleisempi tapa tehdä pilkkaa porvarillisesta seksuaalimoraalista on Suometar-hahmo ja tämän seksuaalisesti epäsovinnaiset seikkailut prostituutiossa ja venäläis-

¹⁴² Työväenliitto esiintyy vihollisena myös *Kurikoissa* 1.10.1911 ja 1.10.1912

¹⁴³ Valenius 2004, 134–146.

¹⁴⁴ Etenkin *Kurikan* 1.10.1917 kuvat.

ten kanssa pelehtimisestä – tämä teemahan toistuu yli puolessa kaikkea *Kurikan* Suometar-materiaalia. Sen sijaan työväkeen kuuluvat hahmot ovat aina sopusuhtaisia, voimakkaita ja eettisiä.

Yhteenvetona *Kurikan* vihollisista voidaan sanoa, että kaksi ylivoimaisesti yleisintä vihollistyyppiä, venäläiset ja porvarit, ovat hyvin usein rinnastettavissa. Toisinaan nämä kuvataan suoranaisesti liittolaisina.¹⁴⁵ Jos *Kurikan* Suomi-neito kuvaa sekä Suomen itsenäisyyttä että sen vapautta sosialistisessa mielessä, myös sen viholliset vastustavat näistä kumpaakin: Venäjä on sekä Suomen että sosialismin vihollinen, ja kotimainen porvari kuvataan myös Suomen itsenäisyyden vastustajana ja yhteistoimintamiehenä. Puolestaan venäläinen sosialismi kuvataan suomalaisen työväenaatteen toverina. Muut viholliset ovat sattumanvaraisia ja sidoksissa senhetkisiin päivänpoliittisiin kysymyksiin, kuten esimerkiksi keisarillisen Saksan henkilöitymä, tai Suomalaisen Työväenliiton henkilöitymä, eikä näitä ole aineistossa kuin kourallinen.

6 Suomi-neidon toimijuus

Olen luokitellut aineistoni 63 Suomi-hahmoa niiden toimijuuden perusteella uhreiksi, johtajiksi ja muiksi toimijoiksi. Noin 20 hahmoista on selviä uhreja – he ovat voimattomia vihollisen edessä.¹⁴⁶ Näitä hahmoja on esitelty edelläkin useita, ja Suomi-neito uhrina on myös kansallisessa kuvastossa helposti ensimmäisenä mieleen tuleva rooli. Esimerkiksi Eetu Iston *Hyökkäys* on arkkityyppi tästä roolista.

Suomi-neito uhrina toistuu erityisen paljon välillä 1910–1912 huomattavien venäläistämistoimien aikana, sekä vuonna 1917 itsenäistymistä edeltävältä ajalta. Uhrikuvat voidaan pääsääntöisesti jakaa kahteen kategoriaan sen perusteella, onko vihollisena Venäjä vai porvaristo. Kuva 21 viittaa Venäjän duuman hyväksymään Vuoden 1910 lakiin yleisvaltakunnallisesta lainsäädännöstä, joka rajoitti suuresti Suomen autonomiaa. Suomi – alaston, vaaleatukkainen nainen – on köytetty villin Duumahevosen selkään. Suomi kuvataan puolustuskyvyttömänä uhrina, joka on mielettömän ja hullun – mutta voimakkaan – tahon vietävänä. Duumaa ei kuvata erityisen rationaalisenä tahona. Hevosen ympärillä kiertävät sudet, kuten jo kuollut kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov ja ääri-isänmaallinen duumaedustaja Vladimir Puriškevitš, joka tuli Suomessa tunnetusti väitetystä huu-dahduksestaan ”Finis Finlandiae!” – tai ”Suomen loppu!” – lain mentyä läpi.

¹⁴⁵ *Kurikat* 1.8.1909, 1.10.1911, 15.9.1917 ja 1.10.1917.

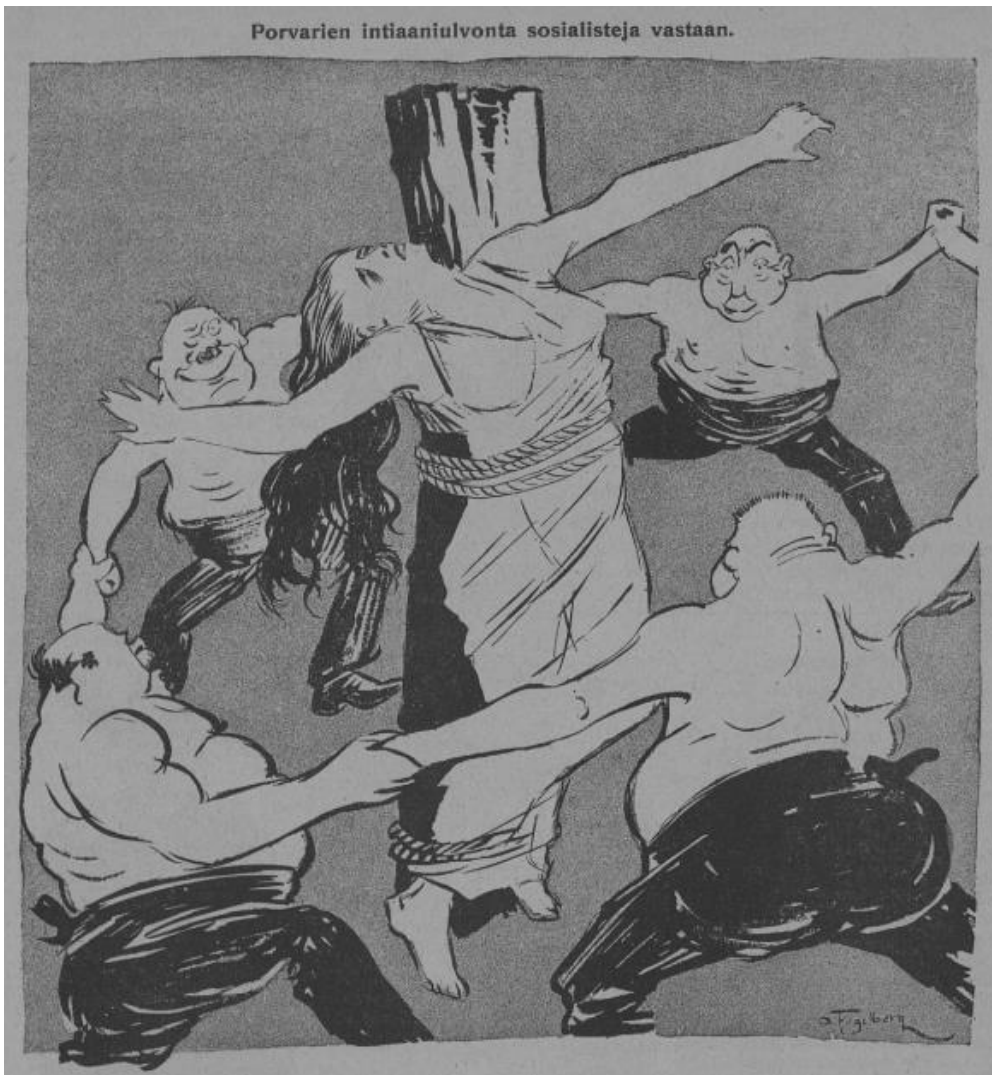
¹⁴⁶ Wunsch 2002, 76.

Kuva 21. Kurikka 1.7.1910.

Kontrasti kauniin mutta heikon Suomen ja eläimellisen Venäjän välillä on selvä. Venäjä on hullu hevonen, joka vie Suomea mukanaan, ja venäläiset poliitikot kuvataan susina, jotka ajavat duumaa takaa miten haluavat. Ei ole vaikea kuvitella, mitä tälle Suomi-neidolle tapahtuu sitten, kun Purishevitsš-susi saa tämän vihdoin ansaan. Venäläisten nationalistien kuvaaminen susina lienee kaikkein kirjaimellisin tulkinta ”Suomi-syöjästä” tähän asti.

Suomi-neidon alastomuus korostaa haavoittuvaisuutta, ja on esimerkki siitä *Kurikan* ”siveettömästä” tyylistä, joka johti lehden sensurointiin – ja eittämättä myös suosioon. Venäjän kuvaaminen eläiminä ei itse asiassa ole erityisen yleistä *Kurikassa*, vaan erilaiset sotilashahmoiset Venäjät ovat tyypillisempiä.

Kuva 22. Kurikka 1.10.1917. "Porvarien intiaaniulvonta sosialisteja vastaan."

Toinen esimerkki Suomi-neidosta uhrina – tällä kertaa porvarien uhrina. Se liittyy valtalain epäonnistumiseen ja eduskunnan hajottamiseen vuonna 1917, ja kuten aiemmissa tapahtumaan liittyvissä *Kurikan* kuvissa on käynyt ilmi, lehti kuvasi sen selvästi suomalaisten porvarien petollisena vehkeilynä yhdessä venäläisten kanssa Suomea vastaan. Kuvan yhteydessä on runo, jossa hahmo identifioidaan "Suomi-äidiksi." Ensimmäiset säkeet:

*Suomi-äidin vieraan viemän,
runteleman, raateleman,
orjapiiaks orjuuttaman
tahtoi taistella vapaaksi,
oman heimon huollettavaks,
kansakunnan kaetsettavaks.*

Runo kuvaa suurin piirtein saman skenaarion kuin aiemmatkin *Kurikan* tulkinnat tilanteesta: suomalaiset porvarit pitävät Suomi-neitoa vankina ”vieraan kansan” orjana, koska hyötyvät siitä itse. Suomi-neito on puolestaan hyvin tyypillinen klassinen neito, joka on puettu yksinkertaiseen, klassiseen valkeaan hameeseen. Kuva maalaa sosialistit ainoina Suomen itsenäisyyden tukijoina, ja porvarit itsenäisyyden vihollisina. Tätä korostetaan *Kurikalle* tyypillisellä vihollisten mustamaalaamisella: porvarit ovat paidattomia, lihavia, rumia ja lyhyitä, ja heidät rinnastetaan ”intiaaneihin.” Tästä tulee mieleen etenkin kuvan 13 mustana kuvattu Venäjä. Kummassakin tapauksessa pilkattava ryhmä kuvataan jonakin, minkä useimmat lukivat, kokisivat jonakin ei-eurooppalaisena ja sivistymättömänä. Kun Suomi-neito on kuin antiikin kreikkalainen ja tämän viholliset ovat ei-eurooppalaisia kansoja, aikalaislukijalle ei jää epäselväksi, kuka edustaa hyvää ja sivistystä.

Miroslav Hroch argumentoi teoksessaan *European Nations – Explaining Their Formation*, että ajatus omasta kansakunnasta heikkona, viattomana uhrina on etenkin pienten kansallisvaltioiden nationalismille tyypillinen ajatus. Tämä heikkous ja uhrius ei kuitenkaan ole huono asia – sitä voi verrata taiteen traditioon ”neidosta pulassa.” Tämä ei ole pulassa omaa tyhmyyttään, vaan ylivoimaisen vastavoiman – lohikäärmeen – takia. Vaikka hän ei kykene vapauttamaan itse itseään, hän voi luottaa pelastavaan sankariin – eli kyseisen maan urheisiin nuorukaisiin. Erityisen yleistä tällainen uhriutumisen on pienempien, heikkojen valtioiden retoriikassa – Suomi-neito, La Belgique ja vaikkapa Puolan Polonia käyvät esimerkeistä hahmoista, jotka ovat yleensä uhreja.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Hroch 2015, 232.

148

Nostan vertailun vuoksi esimerkin Polonia-neidosta suurin piirtein vuodelta 1914. Puolan tilanne oli monella tavalla samanlainen kuin Suomen. Puolalaiseen ja Puolalle sympaattiseen taiteeseen oli kehittynyt jo 1800-luvun puolessavälissä ”Messiaanisen Polonian” traditio, joka yhdisti visuaalisesti Puolan valtion ja kansan orjuuden, ja muuttui lopulta Suomi-neidon tavoin korkeakulttuurin symbolista yleiseksi kansan symboliksi.¹⁴⁹ Suomi-neidosta poiketen Poloniaan liittyy voimakas Jeesus-rinnastus. Polonian uhrius kuvataan usein messiaanisena.¹⁵⁰ Yllä oleva Sergei Solomkon postikortti sisältää monta Polonialle tyypillistä uskonnollista yksityiskohtaa – hänet on köytetty ristiin, ja hänellä on orjantappurakruunu. Polonian uskontokorostus liittyy katolisen uskon suureen merkitykseen venäläistämis- ja saksalaistamista vastaan taistelemisessa, kun taas Suomi-neidon yleisin esine, lakikirja, kuvasi Suomen oman itsenäisyyskampailun suurta argumenttia, ajatusta Suomen laillisesta autonomisesta asemasta.

Toinen aineistossa usein esiintyvä Suomi-neito on ”johtaja.” Hän ei kuitenkaan ole varsinainen käytännön johtaja, vaan pikemminkin toimintaan inspiroiva johtaja, maan kuningatar tai äiti innostamassa miehiä puolustamaan häntä. Esimerkiksi Germania, Britannia, Columbia ja Äiti-Venäjä ovat kaikki ensisijaisesti johtajahahmoja, ja perustellusti myös Marianne, vaikka tämä onkin huomattavasti vivahteikkaampi hahmo. Esimerkit ovat korostetusti suurvaltojen personoitumia, jotka eivät

¹⁴⁸ *Allegoria Puolasta*, postikortti ensimmäisen maailmansodan ajalta, piirtäjä venäläinen taiteilija Sergei Solomko.

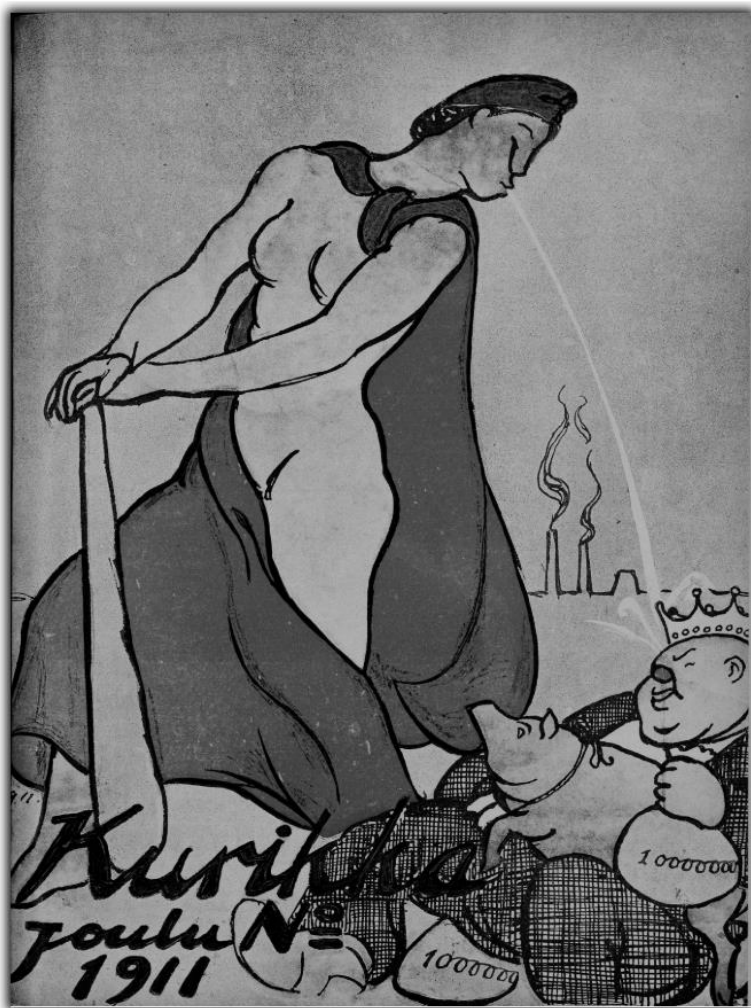
¹⁴⁹ Mann 2014, 73.

¹⁵⁰ Mann 2014, 71.

ole selkeitä uhreja, mutta eivät ole myöskään erillisiä toimijoita. Viesti on ”äidit kutsuvat poikiaan sankaritöihin.”¹⁵¹

Kurikan Suomi-neidon tapauksessa johtajahahmot tiivistyvät sosialismi- tai vappuneitoihin, joita käsiteltiin aiemmin. Vappuneito on jokaisella esiintymiskerrallaan *Kurikassa* johtaja. Hän voi johtaa suurta, selkeää väkijoukkoa tai esiintyä ylhäisenä tulenkantajana yksinään.¹⁵² Jokainen tämän tyyppin hahmo identifioidaan pikemminkin ”socialismiksi” tai ”vapaudeksi” kuin selvästi Suomeksi, joskin heillä on usein kuitenkin Suomeen viittaavaa symboliikkaa, kuten analysoin tyyppiä käsittelevässä luvussa.

Viimeisenä ryhmänä ovat fyysisesti aktiiviset, taistelevat tai ratsastavat hahmot. Kuva 23 on *Kurikan* suurin viittaus Marianneen ja harvinainen esimerkki aseistautuneesta Suomi-neidosta.

Kuva 23. *Kurikka* 1.12.1911.

¹⁵¹ Hroch 2015, 245.

¹⁵² *Kurikat* 1.5.1906, 1.5.1907, 15.12.1907, 1.5.1914 ja 1.5.1917. Vappuneidot ovat yleensä kuvattu kulkueen johtajina.

Poikkeuksellisen aktiivinen Suomi-neito on tämä vuoden 1911 Marianne-hahmo. Alaston, leveäharteinen nainen on pukeutunut Mariannen vallankumoukselliseen fryygalaislakkiin ja yksinkertaiseen viittaan, ja on aseistautunut nuijalla.¹⁵³ Hahmo sylkee kruunatun, lihavan kapitalistin kasvoille, jonka sylissä oleva sika kuvaa sekä porvaristoa ”sikamaisena” että näiden ylellistä elämäntapaa. Taustalla kohoavat kaupungin tehtaiden savupiiput, jotka muistuttavat lukijaa kuvan sijoittumisesta moderniin maailmaan, jossa valistuksen Marianne on sosialistisen työväenliikkeen hahmo.

Tyypiltään kuva lukeutuu sosialistineitoihin, vaikka tätä ei millään tavalla nimetäkään. Tavallisesti *Kurikan* tapauksessa luokittelisin tällaisen hahmon suoraan Suomi-neidoksi sillä logiikalla, mitä olen aiempana käyttänyt, mutta tämä on melko poikkeuksellinen yksilö. Fryygalaislakki on suora viittaus nimenomaan Marianneen, eikä samankaltaisia hahmoja oikeastaan esiinny *Kurikassa* muualla. Toisaalta kontekstiltään hahmo kyllä lukeutuu sosialistineitoihin – tämä on symbolinen nais-hahmo kamppailemassa kapitalismia vastaan.

Sekä sylkeminen että aseiden käyttäminen ovat poikkeuksellisen maskuliinisina pidettyjä piirteitä 1900-luvun alun kulttuurille. Tämä hahmo onkin lähempänä erinäisiä Suomi-työmiehiä kuin kauniita, siveellisiä sosialistineitoja, jotka korkeintaan inspiroivat ja innostavat aatteeseen. Kaksi esimerkkiäni aktiivisista Suomi-hahmoista ovat suurin osa kaikista tämänkaltaisista hahmoista. Ne ovat marginaalitapauksia, ja poikkeavat suuresti tyypillisemmistä uhri- tai johtajaneidoista.

Kuva 23 on hyvä esimerkki siitä, miten fyysinen aktiivisuus usein johtaa hahmon kuvaamiseen maskuliinisempänä.¹⁵⁴ Aktiiviset naishahmot ovat lihaksikkaampia ja vähemmän erotisoituja, usein jopa rujoja.¹⁵⁵ *Kurikka* ei vältty tältä tavalta kuvata passiivinen naishahmo kauniimpana kuin aktiivinen, mikä eittämättä liittyy myös siihen, miksi toisinaan esimerkiksi suoranaisisissa taistelukuvaussissa *Kurikka* vaihtaa sosialismin edustajan suoraan mieshahmoksi.¹⁵⁶

¹⁵³ Tähän liittyy sanaleikki, koska ”kurikka” tarkoittaa puunuijaa.

¹⁵⁴ Katso myös esim. kuva 6.

¹⁵⁵ Palin 2013, 12.

¹⁵⁶ Esimerkiksi kuvat 18 ja 25.

Kuva 24. Kurikka 1.3.1918. Kuka aavistanut oisi...

*Kuka aavistanut oisi, että Suomineto
Ratsun moisen lautasille kiipeäisi keito?*

*Kainona kuin metsänkukka äsken vielä eli,
taaton pirtin piikasena piennä pyörähteli.*

*Kosjojittakaan ei kovin – kuka narrais lasta?
tuumittiin, mutta siihen ällistytettiin vasta,*

*likasta kun sufragetti äkkiä sai huima,
hartioilta taatonkin pois herrasvalta tuima!*

*Osinkonsa otti myös ja talon tahtoi oman,
pellot, metsät, kalavedet, luhtaniityn soman.*

*Etähällä niitty hieman – kylmän Pohjan puolla
okeanin jäistä kuulun rantamilla tuolla.*

*Oiva toki sentään ompi, rikas, aava ranta
laitumella harvinainen käypi karjakanta*

*kuten näyttää kuva tässä – turha enää jatkaa.
Näkemiin siis Suomineto! Onnellista matkaa!*

Tämän radikaalimpaa Suomi-neitoa saa hakea. Kuvatekstinä toimiva runo vain vahvistaa ajatusta ”suffragetti-Suomesta.” Sen yhteydessä oleva runo kuvaa häntä ”hurjana suffragettina” joka on heittänyt hartioiltaan ”herrasvallan tuiman.” Karhulla ratsastava hurja, nuori nainen, ratsastussappaat jalassa ja tukka auki, huokuu nykyäänkin feminististä energiaa, ja sitä se eittämättä teki vielä enemmän julkaisuajankohtanaan. Tämä Suomi on ottanut kohtalonsa omiin käsiinsä, hän ei piittaa kosijoistaan tai edes isänsä auktoriteetista.

”Suffragetti-Suomi” on aineistossani ainoa laatuaan. Vaikka Suomi-neito kuvataan tavallisesti naimattomana, nuorena naisena, tämän itsenäisyyttä ei yleensä korosteta. Johanna Valeniuksen mukaan suuri osa Suomi-neidon hahmoista on implikoitu nimenomaan ”tulevina vaimoina”, neitseellisinä himon kohteina miehille.¹⁵⁷ *Kurikka* ei ollut mitenkään suffragettilehti, vaan päinvastoin, se käytti naishahmoja usein naisvihamielisesti ja esineellistävasti, kuten olen aiemmasta aineistostani esitellyt. *Kurikka* myös esitti vastustajia naisten vaatteissa tapana pilkata näitä.¹⁵⁸ Tätä taustaa vasten hahmon identifioiminen nimenomaan suffragettina, vieläpä selvästi positiivisessa kontekstissa, erottuu voimakkaasti. Suomi-neidon suffragettius kuvan 23 runossa samaistetaan vallankumouksellisuuteen. Kun neidosta tulee suffragetti, hän heittää pois herrainvallan ja alkaa vaatia reilua omaisuuden uudelleenjakoa.

Vaikka ”herrasvallalla” onkin hyvä kaksoismerkitys suffragettiliikkeen yhteydessä, teksti ei juuri tähän sukupuolinäkökulmaan keskity. Sen sijaan kyse on omaisuuden uudelleenjakamisesta taloiksi ja tiloiksi – tyypillinen vaatimus ajan köyhälistölle. Luonnollisesti myös uusi vapautunut Suomi-neito saisi osakseen oman torppansa, ja tästä tulisi SDP:tä tunnollisesti äänestävä pienviljelijä.

Vaatimuksen siitä, että Suomi-neito saa oman talon ja maan, voi lukea ainakin kahdella tavalla. Ilmiselvä luenta olisi itsenäistyminen – sitähan ”Suomi saa omat pellot, metsät, kalavedet” tarkoittaisi. Kuva kuitenkin ajoittuu kesään 1918, joten itsenäistyminen on jo tapahtunut. Se on myös julkaistu hävityn sisällissodan jälkeen, mikä tekee tällaisesta hahmosta entistä uhmakkaamman. Sen sijaan väittäisin ydinajatuksen olevan nimenomaan omaisuuden uudelleenjaossa – torpparilaissa ja muissa sisällissodanjälkeisissä asutuslaeissa, millä pyrittiin korjaamaan sosiaalisia ongelmia. Se, että nuori nainen (Suomi-neito) vaatii oman tilan ja talon on poikkeuksellista omassa ajassaan, eikä Suomi-neito ole erityisen tyypillinen maanomistaja. Minusta tämä nostaa rinnastuksen myös kaikkiin muihin henkilöihin, jotka ehkä ansaitsisivat omaa maata, mutta joilla ei sitä vielä ollut. Ei *Kurikka* tässä argumentoi, että naisten pitäisi saada omaa maata, mutta että maan uusjako olisi ylipään-

¹⁵⁷ Valenius 2004, 107–109.

¹⁵⁸ *Kurikka* 1.7.1913.

sä asia, mikä pitäisi tehdä, ja että jos ajaa vapautta ja itsenäisyyttä, tulisi piitata myös tällaisesta taloudellisesta kysymyksestä.

7 Suomi-neidon hahmo hajoaa

Kurikan Suomi-neidon ja siihen liittyvien hahmojen luonne muuttuu ratkaisevasti sisällissodan jälkeen. *Kurikka* ei lopeta julkaisuaan tässä vaiheessa, mutta sen tyyli alkaa sisällissodan jälkeen muuttua vähemmän kärkkääksi ja yleisemmin viihdelehdiksi. Joitakin uhmakkaita ja ”klassisia” Suomi-neitoja edelleen esiintyy, kuten kuvan 23 suffragettihahmo, mutta ne rajoittuvat aivan sisällissodan jälkeiseen aikaan, eikä niitä ole oikeastaan lainkaan 1920-luvun puolella. Perinteinen Suomi-neito häipyy *Kurikan* sivuilta vuoden 1918 jälkeen. Suomen hahmot sirpaloituvat: niistä tulee lapsia¹⁵⁹, leijonia¹⁶⁰, kaloja¹⁶¹ ja työmiehiä.¹⁶²

Hypoteesini Suomineito-kuvaston vähenemiselle liittyy muuttuneeseen poliittiseen kontekstiin. Ensinnäkin itsenäisessä Suomessa saattoi lyödä poliittisia vastustajia paljon avoimemmin. Ei ollut enää sensuurilainsäädäntöä ja majesteettirikoksia, vaan vastustajat sai kuvata juuri sellaisena kuin he olivat. *Kurikan* pilakuvissa vilisee muun muassa presidentti Ståhlberg¹⁶³ ja kenraali Mannerheim.¹⁶⁴ Toki aiemminkin on käytetty oikeita suomalaisia poliitikkoja,¹⁶⁵ mutta esimerkiksi Nikolai II:ta tai Venäjää ei saanut suoraan kritisoida. Kuten Suometarta käsitelleessä luvussa näimme, Suomettaren hahmon tärkeä käyttötarkoitus oli arvostella Venäjää ja venäläistämispoliitiikkaa mutkan kautta, ilman että sillä suoranaisesti pilkattiin Venäjän hallintoa. Tällainen symbolien käyttäminen ei enää itsenäisyyden aikana ollut tarpeellista.

Toisaalta myös ulkopoliittinen konteksti oli muuttunut. Jos 1910-luvun Suomi oli ollut myös vasemmistolle vapaudestaan taisteleva idealisoitu kotimaa, se ei ollut sitä enää. Aikaisemmin ajatus kansallisesta vapautumisesta – Suomi-neito – ja sosialismista oli ollut helppo sovittaa yhteen, ja kamppailla kummankin puolesta. Mutta sisällissodan jälkeen Suomi oli toki saatu, mutta se oli valkoinen Suomi, joka ei paljoa piitannut vallankumouksesta muuten kuin vihollisena. Neuvosto-Venäjäkään ei näyttäytynyt vasemmiston kuvastossa samanlaisena mörkönä, kuin mitä tsarin Venäjä oli ollut. Tämä puolestaan vähentää tarvetta käyttää Suomi-neitoa ”Venäjän uhri”-tyylisessä kuvastossa.

¹⁵⁹ *Kurikat* 31.10.1920 ja 16.4.2021.

¹⁶⁰ *Kurikka* 15.7.1920.

¹⁶¹ *Kurikka* 15.3.1918.

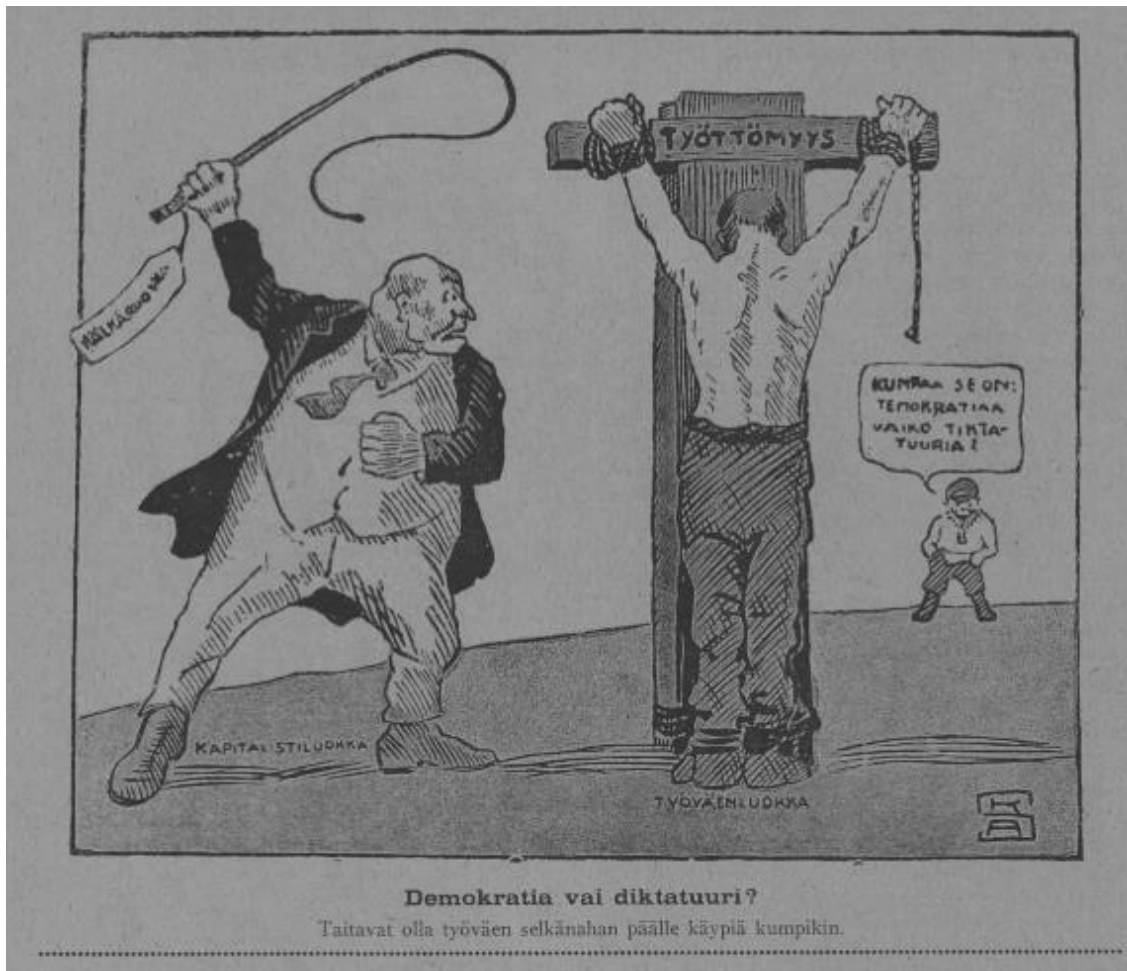
¹⁶² *Kurikat* 9.4.1921 ja 11.6.1921.

¹⁶³ *Kurikat* 16.4.1921 ja 24.7.1921.

¹⁶⁴ *Kurikka* 24.7.1921.

¹⁶⁵ Esimerkiksi kuvan 9 Danielson-Kalmari.

Kolmantena tekijänä voi pitää yleistä muutosta suomalaisen vasemmiston suhteessa kansallismielisyyteen. Kun itsenäisyyستاistelu oli ohi, Suomi-neidon kaltaiset perinteiset kansalliset symbolit muuttuivat sosialistien poliittisessa viestinnässä turhiksi, ellei suorastaan epäilyttäviksi. Internationalismi korostui nuoren kansallisvaltion sosialismissa – tai oikeastaan suomen sosialistinen liike muuttui ”normaaliksi” suhteessa kansallisiin symboleihin. Sosialistithan eivät tyypillisesti ole antaneet niille suurta arvoa, joten venäläistämiskauden aikainen Suomi-neidon käyttäminen on pikemminkin poikkeus vasemmistolle kuin sääntö.

Kuva 25. Kurikka 9.4.1921. ”Demokratia vai diktatuuri? Taitavat olla työväen selkänahan päälle käypiä kumpikin.”

Kuva 25 lukeutuu Kurikan ”Suomi-työmiehien” joukkoon, jossa suomalaisia kuvaava symbolihahmo on mies. Hahmot identifioidaan tekstillä sen lisäksi, että ne lienevät helposti tunnistettavia Kurikan lukijoille joka tapauksessa. Mies nimeltä ”työväenluokka” on köytetty työttömyyden puuhun, ja kapitalistiluokka ruoskii tätä ”nälkäruoskalla.” Taustalla esitetään kysymys: ”Kumpaa se on: temo-

kratiaa vaiko tiktatuuria?” Kuvan voi ajatella kuvaavan hyvin suomalaisen työväenluokan oloja sisällissodan jälkeisessä Suomessa ja elintarvikekriisissä.

Miksi työväestöä on valittu edustamaan mieshahmo, eikä jonkinlainen sosialismineito, kuten *Kurikassa* monesti aikaisemmin? Mieshahmojen käyttäminen Suomen ja suomalaisten työväestön edustajana¹⁶⁶ liittyy usein fyysisempään kontekstiin. *Kurikassa* on kyllä julkaistu naishahmoja, joita on pahoinpidelty¹⁶⁷ fyysisesti, mutta nämä ovat luonnollisesti shokeeraavimpia kuin mieshahmot kulttuuristen odotusten tähden. Pahoinpidelty naishahmo on huomattavasti provosoivampi ajatus kuin pahoinpidelty mieshahmo. Toinen konteksti, missä *Kurikka* käyttää sosialismimiehiä, on taisteleminen. Edelleen taistelevia naishahmoa on, mutta suurin osa julkaistuista sosialismimiehistä on nimenomaan fyysisiä taistelijoita, jotka kamppailevat porvareita vastaan. Siinä mielessä tämän kuvan mies on rooliltaan lähempänä sosialismineitoja, sillä hänet on kuvattu puolustuskyvyttömänä uhriena.

Mieshahmo on myös yksinkertaisesti lähempänä todellisuutta. Kuva kritisoi työttömyyttä, mikä on korostuneesti ongelma miehille, joiden oletetaan pystyvän elättämään perheensä. Työtön nainen olisi hämmäntävä ajatus aikalaiskontekstissa, jossa naisten työteko oli enemmänkin lisätienesti kuin oletus. Suomi-neidon kaltainen hahmo ei yksinkertaistesti taivu erityisen hyvin tämänkaltaiseen yhteiskuntakritiikkiin.

Kuva tuntuisi vieläkin raadollisimmalta, jos porvari olisi ruoskimassa naista. Syitä sille, miksi piirtäjä on valinnut miehen, voi olla muutama. Ensinnäkin itsenäisen Suomen aikana *Kurikka* kultti ylipäänsä kohti maltillisempaa suuntaa tiukemmin SDP:n puoluekoneiston ohjauksessa, ja sen myöhemmät julkaisut eivät juuri käytä sellaisia visuaalisia keinoja kuten naisten kuvaamista taantumuksen pahoinpitelemänä. Toiseksi sisällissodan jälkeisessä Suomessa vasemmisto ylipäänsä lakkasi käyttämästä Suomi-neitoa siinä mittakaavassa, missä hahmoa oli aikaisemmin käytetty. Sosialismipersonoituma ei enää kata koko Suomen vapautta, vaan on muuttunut selvemmin samaistuttavaksi työläiseksi. Yhteiskunnallisten epäkohtien esiin nostamiseen toimii paremmin ”realistisemmat” hahmot, kuten kuvat oikeista työläisistä. Suomi-neidon kaltainen abstraktio palveli hyvin sellaisten abstraktien ideaalien kuin kansallisen itsenäisyyden tavoittelussa, mutta kun puhutaan työttömyydestä ja palkoista, on vaikea nähdä mitä hyötyä Suomi-neidon kaltaisesta hahmosta olisi.

¹⁶⁶ *Kurikat* 1.7.1913 ja 15.8.1915.

¹⁶⁷ Esimerkiksi ruoskittu sosialismineito *Kurikassa* 1.5.1912.

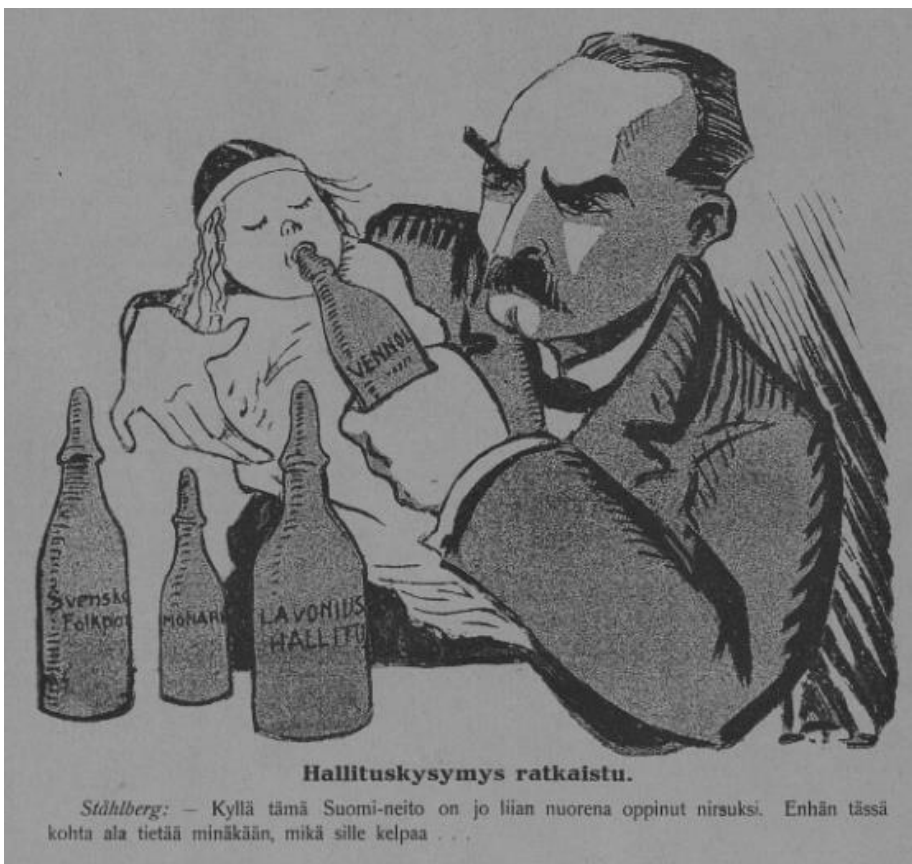
Kuva 26. Kurikka 15.7.1920. Suomen leijona (Tarton rauhanneuvotteluissa): – Nämä ovat minun...

Yllä on pilakuva, joka kuvaa Suomea Tarton rauhanneuvotteluissa, josta etenkin suomalainen oikeisto toivoi saavansa sekä Itä-Karjalaa että Petsamon. Kaksi mökkiä Itä-Karjalassa voivat viitata Repolaan ja Porajärveen, joista kiinnipitäminen katsottiin kunnia-asiaksi oikeistolle. Vasemmiston iva kohdistuu siihen, miten ahneesti tämä Suomi-leijona yrittää maita itselleen kahmia. Petsamon tai Itä-Karjalan kysymystä ei esitetä minään taisteluna vapaudesta, kuten useissa Venäjän-aikaisissa kuvissa.

Leijona Suomen kansallisena symbolina on nähdäkseni sekä selkeämpi että monimutkaisempi kuin Suomi-neito. Toisaalta leijona oli myös Suomen vakiintunein symboli ja myös ainoa virallinen sellainen – onhan se valtion vaakunan myötä lukemattomissa julkisissa dokumenteissa ja instituutioiden symboleissa. Toisaalta leijona ei ole kovin yleinen Suomen personoituma venäläistämiskausien aikana – ei Suomessa juuri ole leijonapatsaita eikä kuuluisia propagandakuvia Suomen leijonasta.

Suhde leijonaan on mutkikas, ehkä jopa hieman nolo – eihän se kovin suomalainen symboli olekaan. *Kurikka* käytti toisinaan leijonaa ivallisesti, eräänlaisena porvarillisena maskottina.¹⁶⁸

Miksi sitten tässä kuvassa Suomi on kuvattu leijonana? Nähdäkseni se toimii hyvin kuvan argumentin kanssa. Pyrkimys on esittää porvarillisen Suomen rauhanneuvottelut ahnehtimisena, ja leijona on saalistaja. Leijona, joka kahmii saalista itselleen, tuntuu loogisemmalta kuin esimerkiksi Suomi-neito tekemässä samaa. Leijonaan sisältyy myös vivahde sotilaallisuutta – tämä Suomi on väkivaltainen saalistaja, heimosoturi eikä mikään puolustusta tarvitseva neito. On kuitenkin kiinnostavaa, että myös leijona muodostaa etäisen Suomen siluetin häntä Käsivartena, pää Inarina ja tassut Pet-samossa.

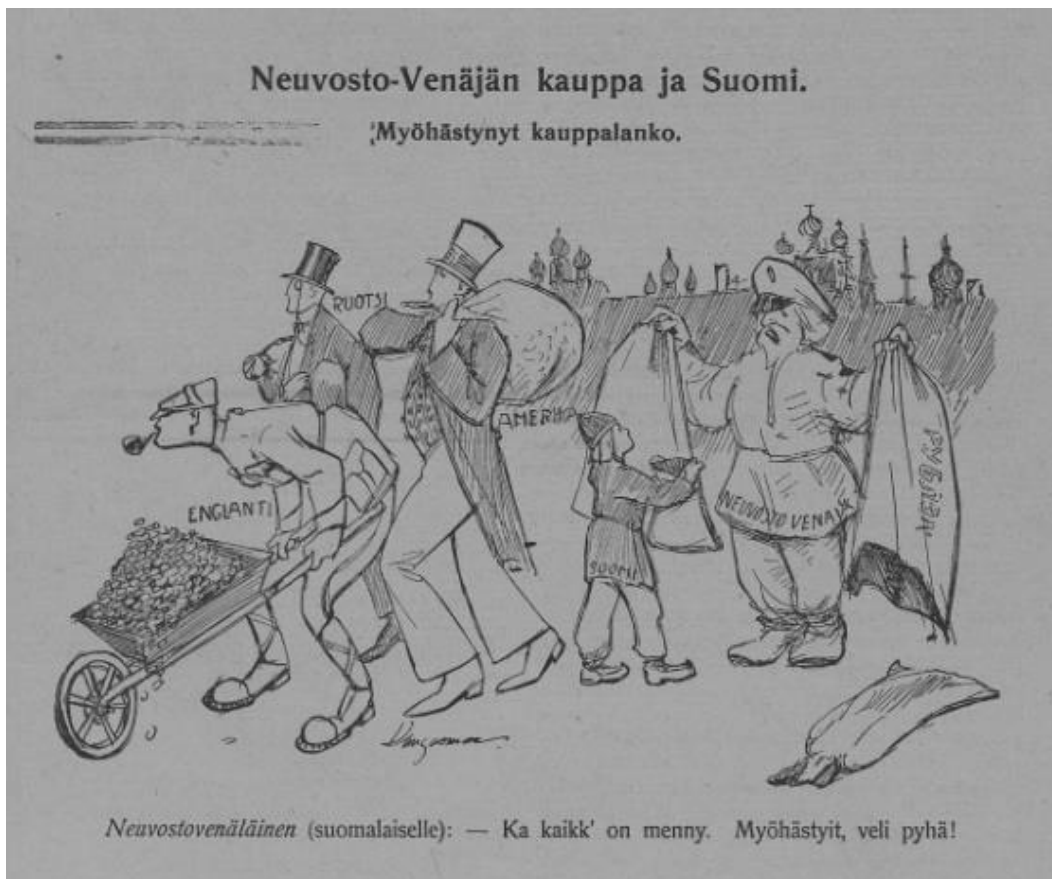
Kuva 27. *Kurikka* 16.4.1921. *Hallituskysymys ratkaistu*. Ståhlberg: – Kyllä tämä Suomi-neito on jo liian nuorena oppinut nirsuksi. Enhän tässä kohta ala tietää minäkään, mikä sille kelpaa...

1920-luvulta kyllä löytyy myös suoraan Suomi-neidoksi nimettyjä hahmoja. Tässä 1921 hallituskysymyksiä kommentoivassa kuvassa presidentti K. J. Ståhlberg tarjoilee ”Suomi-neidolle” – tai pikemminkin Suomi-vauvalle – tuttipulloista erilaisia poliittisia juomia, kuten Juho Vennolan ja Wilhelm Lavoniuksen pääministeriyyttä, RKP:n tukea ja monarkismia. Ståhlberg toteaa kuvatekstis-

¹⁶⁸ *Kurikka* 1.5.1912.

sä, että ”Kyllä tämä Suomi-neito on jo liian nuorena oppinut nirsuksi. Enhän tässä kohta ala enää tietää minäkään, mikä sille kelpaa...” Tämä irvailee porvaripuolueiden vaikeuksilla muodostaa hallitusta omien riitojensa – monarkian ja kielikysymyksen – tähden.

Huomionarvoisaa on, että tämä Suomi-neito on selvästi koodattu oikeistolaiseksi hahmoksi. Toisin kuin *Kurikan* Suomi-neidoilla yleensä, tällä on päässään niin sanottu Väinämöisen lakki tai kalottilakki. Esimerkiksi Akseli Gallén-Kallelan Aino-triptyykki kuvaa Väinämöisen kalottilakki päässään, ja se vakiintui Kalevalaiseksi miellettyä päähineenä. Kalottilakki on siis selvän oikeistolaiskansallinen symboli. Vauvalla on myös kiharat, vaaleat hiukset, mikä eroaa *Kurikan* yleensä vaaleahiuksisista neidoista. Hahmo on siis lähempänä kansallispukuista oikeiston neitoa¹⁶⁹ kuin *Kurikan* omaa Suomi-neitoa. 1920-luvun Suomi-neito ei siis ole enää *Kurikan* tai vasemmiston oma Suomi-neito, vaan se kuvataan oikeistolaisin keinoin oikeistolaisena hahmona, josta pikemminkin tehdään pilkkaa kuin jota arvostetaan.

Kuva 28. Kurikka 16.7.1921. Neuvosto-Venäjän kauppa ja Suomi. Myöhästynyt kauppalanko. Neuvostovenäläinen (suomalaiselle): — Ka kaikk' on menny. Myöhästyit, veli pyhä!

¹⁶⁹ Valenius 2004, 30.

Neljäs esimerkki sisällissodan jälkeisen *Kurikan* Suomi-neidoista on tämä pilakuva Venäjän perinnönjaosta. Neuvosto-Venäjä, isokokoinen parrakas mies hyvin aikaisempien Venäjä-hahmojen tyyllillä, esittelee tyhjiä säkkejä, joista toisessa lukee ”Venäjä.” Englanti, Ruotsi ja Amerikka kävelevät pois omaisuuksien kanssa. Amerikka on pukunsa puolesta kuvattu hieman samoin elkein kuin Setä Samuli. Suomi puolestaan on lapsi samanlaisessa Väinämöisen kalottilakissa kuin edellisessä kuvassa, ja sen lisäksi vieläpä tuohivirsuissa.

Naiiville lapsi-Suomelle ei jäänyt mitään Venäjän perinnönjaossa, ei esimerkiksi paljon haviteltua Itä-Karjalaa. Tuohivirsuinen Suomi on jälleen kerran ei-vasemmistolainen Suomen personoituma – perinteisiin ja kansallismielisyyteen jumiutunut kalevalainen Suomi, eikä suinkaan nuori ja vapautta kaipaava itsenäisyyttä edeltänyt Suomi-neito. Vaikuttaa siltä, että Suomen hahmot sisällissodan jälkeen muuttuvat *Kurikassa* ”toiseksi” – kuten Suometar toisen venäläistämiskauden aikana, ne eivät edusta *Kurikan* tavoiteltua, ideaalia Suomea, vaan sen vastakohtaa, valkoista Suomea.

Kuva 29. Kurikka 28.5.1921.

Miekka on risti, joka painaa raskaana Suomen köyhän kansan hartioita.

Viimeisenä tämän aikakauden kuvana otan esimerkin kuvasta, jossa edelleen käytettiin Suomi-neidon hahmoa työväestön omana hahmona. *Kurikalle* poikkeuksellisen uskonnollisena symboliikkana Suomen köyhä kansa kuvataan Jeesus-hahmona. ”Miekka on risti, joka painaa raskaana Suomen köyhän kansan hartioita”, teksti selventää symboliikkaa, mikä lienee lukijalle selvä sekä sisällissodan että maailmansodan jälkeisessä Suomessa, mikä vielä kaiken lisäksi pyrki ”lietsomaan sotaa” Itä-Karjalan heimosotien muodossa, ainakin vasemmiston näkökulmasta.

Tämä ”Jeesus-Suomi” on mielestäni rinnastettavissa *Kurikan* Suomi-neitoihin yleensä. Hahmoa ei selkeästi nimetä Suomeksi eikä tämän sukupuolta eritellä, mutta vaatetuksen ja kenkien puolesta siitä tulee mieleen *Kurikan* valkopukuiset ja tummatukkaiset Suomi-neidot. Hahmo kantaa suurta miekkaa omana ristinään. Sen voi ajatella olevan sekä yleinen ajatus siitä, että työväestö kärsii sodista eniten, mutta myös konkreettisesti sisällissodan perintö. Sodan jälkeenhän *Kurikka* oli tiukan sosialidemokraattinen tulkinnoissaan, ja lähestyi sisällissotaa enemmän tannerilaisella näkemyksellä ”joka miekkaan tarttuu, se miekkaan sortuu.”

Taustan hahmot ovat melko tyypillistä viholliskuvastoa, mitä *Kurikan* Suomi-hahmoille saattaa odottaa. Etualalla on stahlhelmistä päätellen saksalainen sotilas, joka puhelee suomalaisen kapitalistin kanssa – tyypillinen kuvaus, joka implikoi kotiporvarien olevan vieraan vallan, usein Saksan, etujen ajajia. Taustalla on hienosti pukeutuneita upseereita sekä etäistä ratsuväkeä, ja ristiä kantavaa Suomea valvoo rujo, parrakas mies raippa kädessä. Sen kuvasto henkii *Kurikan* taantumuskuvastoa: toisin kuin muut hahmot, tämä raipanheiluttaja näyttää sopivan paremmin antiikin orjapiiskuriksi kuin 1900-luvun sotilaiden ja kapitalistien joukkoon.

On kiinnostavaa, että Suomen työväestön kärsimykset tässä samaistetaan selvästi Jeesuksen kärsimyksiin. Tämä on ainoa tämänkaltaista retoriikkaa käyttävä kuva aineistossani, ja mielestäni kuvastaa sisällissodan jälkeen vallitsevaa *Kurikan* Suomi-neidon hahmon ja retoriikan sirpaloitumista. Sen sijaan, että olisi ollut vakiintunut traditio Suomi-neidosta, Suomen hahmot ovat sekalaisia ja vaihtelevat paljon enemmän tarkoituksen mukaan. Tässäkin hahmon teho ei niinkään liity nationalismiin tai sosialismiin, vaan Raamatun-vertaukseen. Se on hyvin maltillinen sosialidemokraattinen tulkinta sisällissodasta – työväestö on uhri, jonka kärsimys on ikävää mutta lopulta jos ei tarpeellista niin ainakin siitä seuraa jotakin hyvää. Tällainen retoriikka vetoaa paljon enemmän maltillisempaan vasemmistoon, joka ei välttämättä esimerkiksi suhtaudu kristinuskoon erityisen negatiivisesti.

8 Yhteenveto

Kuten aiemmin problematisoin, työväenaatteen ja kansallisen personoituman suhde on kaikkea muuta kuin yksiselitteinen. Suomi-neito ja sen kaltaiset hahmot ovat *Kurikassa* yleisiä, mutta niiden käyttötarkoituksen voi jakaa kolmeen. Ensinnäkin on ”perinteinen” Suomi-neidon käyttö, joka ei sinänsä eroa porvarillisen lehdistön suhteesta Suomi-neitoon. Tässä merkityksessä Suomi-neitoa käytetään suoraan Suomen kansan tai valtion symbolina, ja tämä kuvataan yleensä ensisijaisesti suhteessa toisiin valtioihin, eritoten Venäjään, mikä on vastustajana noin neljäsosassa aineistoani.

Toinen tapa käyttää Suomi-neitoa ja sen rinnakkaishahmoja on *Kurikan* oma, työväenaatteen luoma näkökulma, jossa Suomi-neito tai Suomi-neidon tavalla käytetty muu hahmo (vappuneidot, sosialismineidot) ei kuvaa ensisijaisesti kansakuntaa, vaan suomalaista työväenluokkaa. Tässä kontekstissa Suomi-neito muuttuu laajemmaksi vapauden ja sosialismin symboliksi, joka useimmiten kamppailee porvareita vastaan (noin kolmasosa *Kurikan* neitokuvastosta). Tämä ”luokkataistelumerkitys” on luonnollisesti *Kurikalle* uniikki, eikä näkökulmaa löydy muista ajan lehdistä.

Kolmas hahmon muoto on Suometar, jota käyttivät *Kurikan* lisäksi vanhasuomalaisten poliittiset vastustajat porvaristossa. Suometar pitää eritellä kahdesta edellisestä käyttötavasta, koska sen loogiikka Suomi-neidosta kotimaisen opposition pilakuvana poikkeaa täysin aiemmista käyttötavoista. Tässä merkityksessä Suomi-neito muuttuu ideaalista pilkan kohteeksi.

Kurikan Suomi-neidossa on paljon samoja elementtejä kuin muissa Suomi-neidoissa sekä naisiksi kuvatuissa kansallisissa personoitumissa yleensä. ”Neito pulassa” on yleinen teema tällaiselle hahmolle. Symbolin teho perustuu ajatukseen kansakunnasta idealisoituna, haluttuna mutta toisaalta puolustuskyvyttömänä uhrina, jota vieraat maat uhkaavat. Sama retoriikka voi symboloida myös nuoria vallankumouksia (Marianne), mikä tekee siitä erityisen sopivan *Kurikan* kaksiteräisen kansalliselle ja kansainväliselle argumentaatiolle. Eittämättä osasy syy hahmon käytölle on myös yksinkertaisesti Suomi-neidon suosiossa 1900-luvun alussa, ja siinä, miten oikeastaan kaikki *Kurikan* kilpailijat käyttivät Suomi-neitoa omien ajatuksiensa esittämiseen. Kyse oli eräänlaisesta taistelusta Suomi-neidon ideologisesta sielusta.

Työväenaatteen ja Suomi-neidon ristiriitaisuus toisaalta näkyy tiettyinä temaattisena epämääräisyytenä. *Kurikka* käyttää Suomi-neidon kaltaisia hahmoja, joita nimitän sosialismineidoiksi, joita ei ulkoisesti voi juuri erottaa *Kurikan* klassisista Suomi-neidoista näiden ulkonäön perusteella. Vain osa hahmoista on selvästi nimetty Suomi-neidoiksi, vappuneidoiksi tai niinkin abstrakteiksi asioiksi kuin ”vapaudeksi.” Painin tutkimukseni kanssa näiden hahmojen luokittelun kanssa. Ne tuntuvat ilmiselvästi liittyvän samaan joukkoon hahmoja kuin *Kurikan* nimetyt Suomi-neidot. Koska *Kuri-*

kan klassinen Suomi-neito on piirteiltään niin universaali, ei ole mahdollista vetää yksiselitteistä rajaa Suomi-neidon ja *Kurikan* muiden vallankumousneitojen välille, vaan hahmon tulkinta riippuu sen kontekstista. Tämä epämääräisyys vaikuttaa osin myös harkitulta: näin *Kurikka* voi antaa lukijan tehdä itse tulkinnan siitä, onko hahmo Suomi-neito. Tämä on voinut olla tavoiteltua useasta syystä, sekä sensuurin välttämiseksi että myös mahdollisimman suuren lukijakunnan keräämiseksi siitä huolimatta, sitoutuivatko he sosialismiin vai kannattivatko he työväenliikettä vain keinona saavuttaa Suomelle kansallinen vapaus.

Kurikan Suomi-neidon kultakausi julkaisujen määrässä ajoittuu vuosiin 1908–1912 ja 1917–1918, mutta julkaisut ovat melko säännöllisiä koko ajan vuodesta 1905 alkaen. Hiljaisemmat ajankohdat aiheutuivat aluksi sensuurista ja myöhemmin sisällissodan jälkeen Suomi-neidon hahmon merkityksen muuttumisesta porvarilliseksi valkoisten hallitsemassa Suomessa. Etenkin vuoden 1919 jälkeen *Kurikassa* tapahtuu Suomi-neidon ”hajoaminen”, jossa hahmo menettää toistuvat tyyppinsä, kuten aiemmat klassiset neidot, vappuneidot ja Suomettareet. Tämä juontuu suomalaisen poliittisen vasemmiston kontekstin muuttumisesta. Suomi-neidon kaltainen pohjimmiltaan kansallinen hahmo palveli tarkoitustaan Suomesta, joka pyrki saavuttamaan itsenäisyytensä, mutta tämä merkitys katosi vuoden 1918 jälkeen, jonka myötä katosi tärkeä syy, miksi vasemmisto yleensäkin käytti Suomi-neitoa. Toisaalta sisällissodan jälkeen Suomi-neito ja muu kansallismielisyys myös asettui selvästi poliittiseen oikeistoon, kun kyse ei ollut enää itsenäistymisestä vaan valkoisen Suomen status quon puolustamisesta.

Tutkimukseni tärkein saavutus on avata tätä Suomi-neidon ja sen rinnakkaishahmojen moninaisuutta aikana ennen hahmon vakiintumista, ja se on teema, joka avautui minulle vasta tutkimusta tehdessäni. Suuri osa aiemmasta tutkimuksesta Suomi-neitoon on keskittynyt selkeisiin ja ”hyviin” esimerkkeihin Suomi-neidosta, kun taas oma tutkimukseni pyrkii nostamaan esiin ”huonoja” esimerkkejä, joiden luokittelu on vaikeaa ja jopa hieman provosoivaa. Se korostaa Suomi-hahmojen monipuolisuutta, monitulkintaisuutta ja syvälle päivänpolitiikkaan kytkeytyneitä merkityksiä. Ehkä tavoitteeni oli jossain määrin ”hajottaa” Suomi-neitoa ja nostaa esiin nimenomaan sen epätyypillistä käyttöä.

9 Lähde- ja kirjallisuusluettelo

9.1 Alkuperäislähteet

Fyren, 1906–1907, 1909–1910, 1913.

Kurikka, 1905–1922.

Tuulispää, 1908–1910.

Velikulta, 1907–1910, 1914.

9.2 Aikalaiskirjallisuus

Paulaharju, Samuli, *Lapin muisteluksia*. Kirja: Helsinki 1922

9.3 Tutkimuskirjallisuus

Ala, Juha, *Suomi-neito ja suojelesikä. Sortovuosien psykohistoriaa*. Gaudeamus: Helsinki 1999.

Alenius, Kari & Fält, Olavi K. & Jalagin, Seija (toim.), *Looking at the Other – Historical Study of Images in Theory and Practise*. Oulun yliopisto: Oulu 2002.

Blom, Ida & Hagemann, Karen & Hall, Catherine (toim.), *Gendered Nations. Nationalism and Gender Order in the Long Nineteenth Century*. Oxford: Berg 2000.

Billig, Michael, *Banal Nationalism*. Sage: Wiltshire 1995.

Ehrnrooth, Jari, *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Suomen Historiallinen Seura: Jyväskylä 1992.

Gordon, Tuula & Komulainen, Katri & Lempiäinen, Kirsti (toim.), *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Vastapaino: Tampere 2002.

Heikkilä, Jouko, *Kansallista luokkapoliittikkaa. Sosiaalidemokraatit ja Suomen autonomian puolustus 1905–1917*. Suomen historiallinen seura: Helsinki 1993.

Hroch, Miroslav, *European Nations – Explaining Their Formation*. Kääntänyt Karolina Graham. Verso: Lontoo, 2015.

Jussila, Osmo, *Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917*. WSOY: Helsinki 2004.

Kivistö, Sari, *Satiiri Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Vantaa 2012.

Lempiäinen, Kirsti, ”Kansallisuuden tekeminen ja toisto”. Teoksessa Gordon, Tuula & Komulainen, Katri & Lempiäinen, Kirsti (toim.), *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Vastapaino: Tampere 2000. 19–32.

Mann, Katherine, "Polonia – National Allegory as a Place of Memory to 19th Century Polish Painting". *Quart* 3(33)/2014, <https://journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/quart/article/view/65362>
Luettu 30.10.2023.

Palin, Ashley, "Women, Art and Revolution: Feminine Symbolism and Democracy in Revolution Era France". *The Northerner Historical Review*, 1/ 2013. <https://huskiecommons.lib.niu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=history-studentnorthernerreview> Luettu 12.3.2024.

Rantanen, Saijaleena & Välimäki, Susanna & Mononen, Sini (toim.), *Työväen taide ja kulttuuri muutosvoimana*. Tutkimusyhdistys Suoni ry & Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura: Helsinki 2020.

Reitala, Aimo, *Suomi-neito: Suomen kuvallisen henkilöitymän vaiheet*. Otava: Helsinki 1983.

Saarela, Tauno, "Vasemmistointellektuellit ja kamppailu symbolisesta vallasta 1920- ja 1930-luvuilla". Teoksessa Peltonen, Ulla-Maija & Stenvall, Kirsti (toim.), *Myytit ja symbolit – kirjoituksia suomalaisista kulttuuritulkinnosta*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura: Vantaa 1991. 62–79.

Salmi, Hannu, "Nauru menneisyydelle - Historiankirjoitus ja huumori". Teoksessa Kettunen, Pauli & Kultanen, Auli & Soikkanen, Timo (toim.), *Jäljillä - Kirjoituksia historian ongelmista, Osa 1*. Kirja-Aurora: Turku 2000. 187–201.

Seppä, Anita, *Kuvien tulkinta: menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle*. Gaudeamus: Tampere 2012.

Siltala, Juha, *Valkoisen äidin pojat. Siveellisyys ja sen varjot kansallisessa projektissa*. Otava: Helsinki 1999.

Surakka-Hirvonen, Louhi, *Poliittinen pilakuva propagandana*. Julkaisematon tiedotusopin pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 1977.

Tepora, Tuomas, "The Image of Marshal Mannerheim, Moral Panic and the Refashioning of the Nation in the 1990s". Teoksessa Kivimäki, Ville & Suodenjoki, Sami & Vahtikari, Tanja (toim.), *Lived Nation as the History of Experiences and Emotions in Finland, 1800-2000*. Palgrave Macmillan: Tampere 2021. 349–372.

Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen lehdistön historia 8: Yleisaikakauslehdet*. Kustannuskiila: Jyväskylä 1991.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo (toim.), *Sanomia kaikille – Suomen lehdistön historia*. Edita: Helsinki 1998.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli, *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi: 2017 Helsinki.

Valenius, Johanna, *Undressing the maid : gender, sexuality and the body in the construction of the Finnish nation*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2004.

Valenius, Johanna. ”Suomisyöjän rakkaus - Naisruumis ja seksuaalisuus kansakunnan rakentamisessa”. Teoksessa Kettunen, Pauli & Kultanen, Auli & Soikkanen, Timo (toim.), *Jäljillä - Kirjoituksia historian ongelmista, Osa 2*. Kirja-Aurora: Turku 2000. 23–35.

Vares, Vesa, *Viileää veljeyttä: Suomi ja Saksa 1918–1939*. Otava: Helsinki 2018.

Warner, Marina, *Monuments and Maidens. The Allegory of the Female Form*. University of California Press: Berkeley ja Los Angeles 2000.

Wenk, Silke, 2000. ”Gendered Representations of the Nation’s Past and Future”. Teoksessa Blom, Ida & Hagemann, Karen & Hall, Catherine (toim.), *Gendered Nations. Nationalism and Gender Order in the Long Nineteenth Century*. Oxford: Berg 2000. 63-81.

Wunsch, Sinikka, “Image Research and the Enemy Image: The Soviet Union in Finnish Newspapers during the Winter War”. Teoksessa Alenius, Kari & Fält, Olavi K.& Jalagin, Seija (toim.), *Looking at the Other – Historical Study of Images in Theory and Practise*. Oulun yliopisto: Oulu 2002. 73–88.

Yuval-Davis, Nira, *Gender & nation*. Sage: Lontoo 1997.

Ylönen, Marja, ”Suomalainen haarukassa – Mitä pilapiirros kertoo Suomen historiasta?” Tieteessä Tapahtuu 19(8)/2001. <https://journal.fi/tt/article/view/58119> Luettu 22.2.2024